

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Diplomová práce

2023

Natálie Šimůnková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

**Mediální reprezentace Knihovny Václava Havla a její
programová analýza v letech 2012 a 2022**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Natálie Šimůnková

Studijní program: Žurnalistika

Vedoucí práce: prof. MgA. David Jan Novotný

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne ... 3. 5. 2022

Natálie Šimůnková

Bibliografický záznam

ŠIMŮNKOVÁ, Natálie. *Mediální reprezentace Knihovny Václava Havla a její programová analýza v letech 2012 a 2022*. Praha, 2023. 100 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce prof. MgA. David Jan Novotný, CSc.

Rozsah práce: 160 324 znaků

Abstrakt

Základní myšlenkou práce je zkoumat provázanost mediálního pole a občanského sektoru na příkladu Knihovny Václava Havla – obecně prospěšné společnosti založené v roce 2004, která pořádá nejrůznější semináře, autorská čtení, výstavy, přednášky, debaty, koncerty a divadelní představení. Práce uvádí normativní kořeny obou sfér a nalézá jejich průsečíky i odlišnosti. Teoretická část se zabývá základními koncepty žurnalistiky a občanské společnosti, její druhý oddíl pak vysvětluje specifika občanského sektoru vzešlé z disidentského prostředí v zemích Visegrádu. Prostor disentu tvořilo i značnou část života Václava Havla, jenž se stal symbolem občanské angažovanosti na celém světě a Knihovna Václava Havla nyní uchovává jeho literární, dramatický, disidentský a politický odkaz. Ambicí práce je seznámit veřejnost s produkcí Knihovny a porovnat její skutečný produkční program s jejím mediálním obrazem, dále odhalit, jaké pořady Knihovny Václava Havla prošly mediální bránou v letech 2012 a 2022, určit z nich ty mediálně nejúspěšnější a výsledek interpretovat. Knihovna Václava Havla investuje čas i úsilí do publicity své produkce, využívá přitom vlastní internetovou televizi Havel Channel a navazuje spolupráce s mediálními domy, čímž se může stát součástí procesů nastolování agendy a gatekeepingu – jako mediátor v kultuře, politice, ale i ve vědních oborech – a formovat tak veřejné mínění.

Abstract

The basic idea of the thesis is to examine the interconnection of the media field and the civic sector on the example of the Václav Havel Library - a public benefit society founded in 2004, which organizes various seminars, readings, exhibitions, lectures, debates, concerts and theatre performances. The theoretical part deals with the basic concepts of journalism and civil society, while its second section explains the specificities of the civil sector emerging from the dissident environment in the Visegrad countries. The environment of dissent also formed a significant part of the life of Václav Havel, who became a symbol of civic engagement worldwide, and the Václav Havel Library now preserves his literary, dramatic, dissident and political legacy. The ambition of this thesis is to introduce the public to the Library's production and compare its real programme schema with its media image, to reveal which programmes of the Václav Havel Library came through the media gates in 2012 and 2022, to identify the most media successful

programmes and to interpret the results. The Václav Havel Library invests time and effort in promoting its productions, using its own online television channel, the Havel Channel, and establishing collaborations with media houses, which allows it to become part of the processes of agenda-setting and gatekeeping - as a mediator in culture, politics, and even in the sciences - and thus shape public opinion.

Klíčová slova

Knihovna Václava Havla, Václav Havel, občanská společnost, dissent, nestátní nezisková organizace, teorie gatekeepingu

Keywords

Vaclav Havel Library, Vaclav Havel, civil society, dissent, non-governmental organization, gatekeeping theory

Title

Media representation of the Václav Havel Library and its programme analysis in 2012 and 2022

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé práce prof. MgA. Davidu Janu Novotnému za skvělou komunikaci a šéfproducentovi Pavlu Hájkovi z Knihovny Václava Havla za zprostředkování nahlédnutí do mediální komunikace občanských organizací.

Obsah

1	Teoretická část	6
1.1	Občanský sektor	6
1.1.1	Normativní a empirická perspektiva občanské společnosti	9
1.1.2	Profesionalizace a institucionalizace občanské společnosti	10
1.2	Disent	13
1.3	Občanské iniciativy vzešlé z disidentského prostředí na území Visegrádu	18
1.3.1	Polsko	19
1.3.2	Maďarsko	21
1.3.3	Slovensko	23
1.3.4	Česká republika	26
1.4	Knihovna Václava Havla	27
1.5	Mediální realita	32
1.6	Agenda setting	33
1.7	Gatekeeping	33
1.8	Novinářské zdroje	34
1.9	Zpravodajské hodnoty	35
1.10	Zpravodajské normy	36
1.11	Mediální logika a občanský sektor	38
2	Metodologická část	42
2.1	Vymezení problému a oblasti výzkumu	43
2.1.1	Analýza programu Knihovny Václava Havla	43
2.1.1.1	Vymezení cíle a výzkumných otázek	47
2.1.1.2	Metoda výzkumu: kvantitativní a kvalitativní obsahová analýzy	48
2.1.1.3	Definování výzkumného souboru	49
2.1.1.4	Průběh analýzy	50
2.1.1.5	Limity výzkumu	50
2.1.2	Mediální obraz Knihovny Václava Havla	51
2.1.2.1	Vymezení cíle a výzkumných otázek	51
2.1.2.2	Metoda výzkumu: kvantitativní obsahová analýza	51
2.1.2.3	Definování výzkumného souboru	52
2.1.2.4	Průběh analýzy	52
2.1.2.5	Limity výzkumu	53
3	Analytická část	54
3.1	Rok 2012	54
3.1.1	Popis mediálně nejúspěšnějších akcí za rok 2012	55

3.1.2	Shrnutí	58
3.2	Rok 2022	59
3.2.1	Popis mediálně nejúspěšnějších akcí v roce 2022	61
3.2.2	Shrnutí	65
3.3.	Srovnání	67
3.2.3	Srovnání mediálně nejúspěšnějších akcí	68
3.2.3.1	Klíčová slova mediálně nejúspěšnějších akcí	69
3.2.3.2	Aktéři mediálně nejúspěšnějších akcí	70
3.2.3.3	Tiskové zprávy	71
3.2.3.4	Havel Channel	71
	Závěr	72
	Použitá literatura	77
	Teze Diplomové práce	84
	Seznam příloh	88

Úvod

Diplomová práce *Mediální reprezentace Knihovny Václava Havla a její programová analýza v letech 2012 a 2022* nebyla napsaná pouze s cílem zjistit, zda vůbec nějaký mediální obraz této občanské společnosti existuje a zda si jí vůbec média všímají. Práce by měla navazovat na stále více diskutovanou „križi žurnalistiky“ projevující se ekonomickým propadem, omezováním redakcí anebo klesající důvěrou v tradiční média. Velká část společnosti vnímá žurnalisty pracující v médiích hlavního proudu jako nástroje moci, která nereprezentuje její zájmy.¹ Novináři jsou pro ně nedůvěryhodní, protože patří k establishmentu a elitám. V podobné situaci se u nás pohybují i nevládní organizace, které jsou zase častým cílem dezinformací,² a i jejich aktivity vzbuzují nedůvěru.

Knihovna Václava Havla není jen knihovnou a nezabývá se jen Václavem Havlem. Je místem setkávání, kulturních akcí a diskusí na rozličná témata. Je snadno dostupná pro všechny – buď opravdu fyzicky anebo přeneseně díky novým médiím. Věnuje práci péči o odkaz prvního polistopadového demokratického prezidenta v největší myslitelné šíři. A občas bojuje s jeho odkazem jako vděčným cílem nejrůznějších manipulací, nenávistných komentářů a záměrně zkreslených informací. Právě špatné pochopení funkce Knihovny vede k těmto projevům nesnášenlivosti a vytváření bariér. Adekvátní mediální reprezentace občanských organizací může společně se snahou občanského sektoru pomoci komunikovat jeho funkci a místo v naší společnosti. Ze společné práce by ale mohli těžit i novináři. Již zmíněná krize žurnalistiky vedla a stále vede k omezování redakcí a větším nárokům na novináře. Zvýšil se podíl žurnalistiky od stolu na úkor reálných příběhů, se kterými by se mohlo publikum ztotožnit a něco si odnést. Mediální rutiny nutí novináře čerpat z dobře známých a pořád stejných zdrojů, k novinářům se ale mohou dostávat i informace z neformálních a iniciovaných zdrojů, kam můžeme zařadit i výstupy občanských společností, mezi které Knihovna Václava Havla patří. Občanské společnosti mohou žurnalistice nabídnout přehlížená témata, která se do zpravodajství nedostanou z formálních zdrojů, ale pro společnost mohou být relevantní.

Společná krize by tak z mého pohledu mohla učinit z novinářů a pracujících v občanských

¹ MORAVEC, Václav, Marina URBÁNIKOVÁ a Jaromír VOLEK. Žurnalisté ve stínu nedůvěry: K některým příčinám klesající důvěryhodnosti českých novinářů. In Dana Petranová, Juliána Mináriková, Dáša Mendelová. *Megatrendy & médiá 2016. Kritika v médiích, kritika médií II*. Tmava: Fakulta masmediální komunikace UCM v Tmave, 2016. s. 82-122. ISBN 978-80-8105-798-4.

² Index udržitelného rozvoje občanského sektoru. *Americká agentura pro mezinárodní rozvoj* [online]. 2021 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://storage.googleapis.com/cso-si-dashboard.appspot.com/Reports/CSOSI-Czech%20Republic-2021.pdf>

společnostech partnery. Moc médií a síla občanské společnosti se již projevila například při protestech *ČT Věc veřejná* anebo iniciativou *Nebudeme zticha* v Českém rozhlase.

Při psaní práce jsem primárně vycházela z poznatků odborného asistenta katedry komunikace Washingtonské univerzity Matthewa Powerse, který se ve své profesní dráze věnuje schopnostem občanského sektoru vytvářet zpravodajství. Jeho výsledky naznačují, že i když nevládní organizace mají dnes větší přístup ke zprávám než v minulosti, moc utvářet – nebo zpochybňovat – pravidla přístupu ke zprávám i nadále přesahuje jejich možnosti.³ Na vině je podle mnohých výzkumníků nekompatibilita mediální a neziskové logiky. Přesto, dle normativní teorie žurnalistiky, mají média lidem umožnit, aby se z nich stali občané. A základem fungující, bohatě strukturované, otevřené a decentralizované občanské společnosti, kterou si představoval Václav Havel, je právě uvědomělý občan, který se orientuje v tom, co se kolem něho děje. A produktem takové občanské společnosti je demokracie. Oba sektory tak spolu mohou úzce souviset a možná by v dnešní době na sebe měly i podnětně reagovat. I z tohoto důvodu je cenné zkoumat již fungující spolupráce občanského sektoru s médii.

Teoretická část práce je složena ze dvou oddílů – první se věnuje základům občanského sektoru, normativnímu a empirickému pojetí sektoru a historii občanských iniciativ v návaznosti na disidentskou činnost v době komunistického režimu v zemích Visegrádu, Dále v kapitole prezentuji i základní teoretické koncepty žurnalistiky. Primárním konceptem této práce je teorie gatekeepingu, kterou rozpracovala především Pamela Shoemaker. Shoemaker zkoumala, jak řada vzájemně souvisejících faktorů ovlivňuje, jaká informace se dostane do zpráv. Žurnalistický obor má svá vlastní pravidla a mediální rutiny, které jsou díky teorii závislosti na cestě silně ukotveny a zautomatizovaly tak selektování informací. Vždy platilo, že do „mediální arény“ má přístup v první řadě politická reprezentace, pokrytí určitých událostí tak může být vychýleno ve prospěch těchto velkých hráčů. Vládní monopol na informace se měnil s rychlým rozvojem technologií a schopnostmi nových médií šířit informace bez nutnosti vlastnit určitý kapitál. Jednotlivci a organizace tak mají možnost obcházet mediální rutiny a dostávat své informace k publiku svou vlastní cestou.

Zkoumanou občanskou společností je Knihovna Václava Havla, pro kterou jsou dnes online nástroje důležitým komunikačním nástrojem. Kromě navázané spolupráce s médii tak

³ POWERS, Matthews. *NGOs as newsmakers : the changing landscape of international news*. New York: Columbia University Press, 2018. ISBN 9780231545754, str. 23

Knihovna provozuje svou vlastní internetovou televizi Havel Channel. Přesto obcházení mediální logiky nestačí – podle Matthewa Powerse je komunikace občanského sektoru stále strukturována primárně kolem agendy zpravodajských médií, hlavním cílem je získávat pokrytí v mainstreamových médiích.⁴ Nicméně je důležité usilovat o zlepšení komunikačních snah občanských organizací k roztržštění dominantního diskurzu.

Práce by měla odpovědět na otázky položené v metodologické části – měla by nastínit, zda Knihovna Václava Havla má nějaký přístupový hlas do mediální arény a jaké programové akce ze zkoumaných let měly největší mediální úspěch. Pozornost bude věnována mediálním spolupracím Knihovny Václava Havla, a zda taková spolupráce má pro obě strany smysl.

Od původní teze jsem se odchýlila v případě výběru zkoumaného období. Nebylo v mých silách kvalitně prozkoumat všechny předem vybrané roky, po domluvě s vedoucím práce budu porovnávat programovou produkci Knihovny v roce 2012 s produkcí v roce 2022. V závěru se zaměřím na analýzu mediálně nejúspěšnějších programových akcí. Cíle této práce jsem se oproti tezi nakonec rozhodla dosáhnout pomocí kvantitativní metody analýzy obsahu, která byla doplněna kvalitativním subjektivním pozorováním. Práce nese název *Mediální reprezentace Knihovny Václava Havla a její programová analýza v letech 2012 a 2022*, čímž rozšiřuje původní název uvedený v tezi.

⁴ POWERS, Matthews, ref. 3, str. 92

1 Teoretická část

V následující části diplomové práce se budu zabývat základními teoretickými koncepty, které definují občanský sektor a občanské společnosti, které jsou jeho součástí. Cílem je charakterizovat obecně prospěšnou společnost Knihovnu Václava Havla, prostředí, ze kterého vzešla a poukázat na ojedinělost takového projektu ve střední Evropě.

Další kapitoly nabídnou přehled základních teoretických konceptů žurnalistického pole, které objasní, jak chápeme mediální logiku a v čem se liší od logiky neziskového sektoru.

1.1 Občanský sektor

V diplomové práci budu dál používat termín občanský sektor, přejímám toto pojmenování od sociologa Marka Skovajsy, který v publikaci *Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice* upozorňuje, že jiná označení (třetí, neziskový, nevládní, dobrovolnický) jsou buď zavádějící či negativní. Pokud cituji zahraničního autora, ponechám název nevládní (non-governmental). Organizace patřící do občanského sektoru jsou pak různorodé a těžko definovatelné. V České republice existují čtyři základní právní formy organizací občanského sektoru – občanské sdružení, obecně prospěšná společnost, nadace a nadační fondy a církevní právnické osoby. Tyto formy se liší jak právně, tak často i svou vizí a úlohou, kterou v občanském sektoru vykonávají. Z důvodu zaměření této práce budou myšleny pod pojmem organizace občanské společnosti primárně obecně prospěšné společnosti, které jsou zakládány za účelem poskytování obecně prospěšných služeb. Knihovna Václava Havla byla založena také formou občanské prospěšné společnosti.

Občanský sektor vzniká v prostoru mezi rodinou, trhem a státem. Analytik sociální politiky Martin Potůček definuje občanský sektor následovně: „*Je institucionalizovaným vyjádřením života občanské společnosti. Tvoří jej organizace, které jsou formou dobrovolného sdružování občanů sdílejících společné hodnoty a ochotných spolupracovat na společném díle.*“⁵ Občanský sektor patří společně s neformálními občanskými aktivitami, hodnotami, normami a zvyklostmi do občanské společnosti. Samotný pojem občanská společnost se objevuje už v antice a má i své středověké pojetí. Později se tímto pojmem zabývali například Thomas Hobbes, John Locke anebo Charles Louis Montesquieu. Občanská společnost byla v novověku definována jako společnost vztahů, které upravuje právo, převládá zde slušnost a lidé žijí aktivním občanským životem,

⁵ POTŮČEK, Martin. Těžké znovuzrození: občanský sektor v České republice. *Politologická revue*. Praha, 1997, 3(2), 35-52. ISSN 1211-0353, str. 1

obchod se rozvíjí.⁶ V podmínkách monarchií a jejich králů se vyvinuly dvě klíčové myšlenkové tradice, které se staly předpokladem pro dnešní chápání pojmu občanské společnosti. Prvním ideovým směrem, který se odvíjí od politického myšlení Johna Locka, je idea nepolitické dimenze společnosti, tedy nezávislou na státu. Druhý proud, jenž se zrodil z díla Charlese de Montesquieho, uchopil společnost jako politicky organizovanou ale roztržštěnou do množství nezávislých zdrojů (princip kontroly a rovnováhy).

Na obě pojetí navázal německý filosof G. W. F. Hegel, který jako první moderní myslitel přinesl syntézu obou pohledů. Hegelova občanská společnost je sférou mezi rodinou a státem, ve které je naplňována ekonomická aktivita, respektive trh, společně se soukromým právem.⁷ Do občanské společnosti zařazuje dále nezávislá tělesa – korporace, jakési nápravy dysfunkčních důsledků trhu (chudoba). Pokud se jedinec stane součástí korporace, proměňuje se jeho egoistická vůle a vlastní zájem. V korporaci má pak jedinec tendenci chovat se méně egoisticky a přijímá obecný účel společenského života. Na Hegela později navazuje například Karl Marx či Antonio Gramsci.

Za klíčové období pro vznik moderní občanské společnosti se považuje období po druhé světové válce, a především konec studené války. Tyto události vedly v euroamerické společnosti k posilování organizované občanské společnosti. Profesori a průkopníci zkoumání občanského sektoru ve Spojených státech amerických Lester M. Salamon a Helmut K. Anheier navrhli čtyři přístupy k vysvětlení vzorců rozvoje občanského sektoru – liberální model, který je typický rozsáhlou občanskou společností a nízkými sociálními výdaji státu, sociálně demokratický model, kde dochází k vysoké podpoře sociálních potřeb státem a tedy k nižší potřebě občanských společností, korporativistický model, pro nějž je typická rozsáhlá síť občanských společností a relativně vysoké sociální výdaje státu, který zajišťuje sociální potřeby skrze občanské společnosti, a konečně etatistický model, kde dochází k malému rozsahu občanského sektoru a nízkým sociálním výdajům státu.⁸ Učinili tak z občanského sektoru a jeho součástí smysluplnou analytickou kategorií vhodnou ke zkoumání. Ve 21. století se občanský sektor měl stát partnerem při utváření veřejné agendy a zároveň být legitimním hlasem občanské společnosti při vyjednávání u

⁶ MÜLLER, Karel B. *Politická sociologie: politika a identita v proměnách modernity*. 2., rozš. vyd., Ve Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-394-0., str. 94

⁷ FRONĚK, Jiří. *Občanská společnost jako subjekt veřejné správy* [online]. Plzeň, 2018 [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/handle/11025/31501>. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta právnická. Vedoucí práce JUDr. Tomáš Louda, CSc., str. 11

⁸ SKOVAJSA, Marek. *Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-681-0., str. 47-48

jednacího stolu.⁹

V teoretické oblasti došlo také k přepracování pojmu „sociální kapitál“. Sociální kapitál popsal jako jeden z prvních Pierre Bourdieu v souvislosti s teorií pole. Nový pohled nabídl americký politolog Robert D. Putnam, který říká, že sociální kapitál je v podstatě „množstvím“ dostupné „důvěry“. Sociální kapitál odkazuje na „*vlastnosti sociálních organizací, jako jsou sítě, normy a důvěra, které usnadňují jednání a spolupráci ke vzájemnému prospěchu.*“¹⁰ Občanské sdružování tedy upevňuje vztahy a důvěru mezi lidmi, čímž pomáhá demokracii a ekonomické prosperitě. Putnam v této koncepci došel k empirickému doložení úpadku americké demokracie právě v důsledku krize občanského života ve Spojených státech.¹¹ Jeho teorie vedla k samostatnému výzkumnému odvětví, zabývající se sociálním kapitálem a bádání v oblasti občanských sdružení.

Ke konci 20. století se v sociálních vědách objevuje jméno Jürgena Habermase, který občanskou společnost postavil zcela mimo sféru trhu a vnímá ji jako jeho kontrolu. Podmětem k jeho studiu je strukturální změna ve společnosti, kdy stát postupně přebíral záruky a garance nad mnoha oblastmi společenského i osobního života. Věnoval se zejména teorii demokracie, občanské společnosti a sociálních hnutí. K obecnému oživení zájmu o občanskou společnost dochází na přelomu 70. a 80. let, politolog a expert na občanskou společnost Karel Müller pojmenovává tyto čtyři příčiny následovně:

1. Boj proti komunistickým režimům, obrana lidských práv a zformování osobností jako Adama Michnika, Györgyho Konráda či Václava Havla
2. Zhroucení komunistických režimů a reflexe deficitu postkomunistických zemí vybudovat demokracii jako předpokladu občanské společnosti
3. Spor o krizi státu blahobytu, kdy růst státní moci jde na úkor schopnosti občanské společnosti. Tato krize se projevuje rozpadem spolkového života, zchátrání kultury dárcovství anebo posílení individualismu a pocitu odcizení
4. Reakce na nové formy sociální mobility a kulturní diverzity, které s sebou přináší globalizace, objevuje se neúspěšná snaha přetavit závažné sociální problémy do účinného kolektivního jednání¹²

⁹ LANG, Sabine. *NGOs, Civil Society, and the Public Sphere*. United States of America: Cambridge University Press, 2013. ISBN 978-1-107-02499-1, str. 5

¹⁰ PUTNAM, Robert. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press, 1993. ISBN 1-400809-789. str. 35

¹¹ PUTNAM, Robert. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster, 2000. ISBN 0-7432-0304-6.

¹² MÜLLER, Karel B, ref. 6, str. 97

1.1.1 Normativní a empirická perspektiva občanské společnosti

Charles Taylor rozděluje současnou diskuzi o občanské společnosti na dvě pojetí – empirické a normativní, které se navzájem prolínají a doplňují.

Empirické pojetí se zaměřuje na reálné institucionální a sociální struktury občanské společnosti a jejich vztahy. Ve vztahu mezi politickou mocí, trhem a občanskou společností rozděluje dva hlavní přístupy – sociokulturní a redukcionistický (ekonomický, dělený dále na pravicový a levicový proud). Sociokulturní koncept se dále dělí na generalistické, maximalistické a minimalistické pojetí.

- Generalistické pojetí – podle generalistů představuje občanská společnost celou společnost kromě rodiny. Vnímají jí tedy jako vztah mezi omezenou a odpovědnou veřejnou mocí, státem a trhem, podmínkou k její existenci jsou sdílené morální hodnoty. K jeho představitelům patří Ernest Gellner či Victor Pérez-Díaz.
- Maximalistické – maximalisté chápou občanskou sféru bez rodiny a státu. Mezi hlavní formy občanské společnosti zařazují politickou veřejnost a trh. Mezi představitele patří John Kean či Charles Taylor.
- Minimalistické – zastánci minimalistického pojetí chápou občanskou společnost jako sféru mimo rodinu, stát a trh (protože podle nich nevytvářejí podmínky pro posilování společenského étosu), sféra občanské společnosti v tomto konceptu představuje samostatnou sféru společenské solidarity a můžeme sem zařadit například Jürgena Habermase.

Normativní pohled přináší do diskuse hodnoty a ideály občanské společnosti, která není však brána jako lék společnosti, ale jako důležitý aspekt demokracie. Vychází z předpokladu, že stát a občanská společnost jsou ve vztahu partnerském. „*Je sice možné, že čím větší důvěru ve své vlastní schopnosti si občanská společnost vybuduje, tím menší je potřeba zásahu státních institucí. Stále však potřebujeme demokratický stát na ochranu před zneužíváním svobody a potřebujeme také autonomní a otevřenou občanskou společnost minimálně na ochranu před zneužíváním státní moci,*“¹³ popisuje politolog Karel Müller. Mezi čtyři základní funkce občanské společnosti zařazují vědci funkci ochrannou, legitimizační, participační a integrační.

Normativním přístupem vznikají i nároky na občanskou společnost, a to i přes to, že pole

¹³ MÜLLER, Karel. Koncept občanské společnosti: pokus o komplementární přístup.: Tocquevillovské dědictví a giddensovká perspektiva. *Sociologický časopis* [online]. 2003, 39(5), 607-624 [cit. 2023-04-29]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/41131959>., str. 608

její působnosti je široké. Obecně se dá říci, že ideálem občanské společnosti je společenství svobodných, sobě si rovných a morálně uvažujících občanů. Taková představa je poté základem demokratické společnosti, která respektuje základní práva a svobody, fungují v ní instituce dostupné pro všechny a občané se společně podílí na chodu této společnosti. Jak však upozorňují Jürgen Habermas a političtí teoretikové Andrew Arato a Jean Cohen, občanská společnost se v podmínkách moderní společnosti, která se zaměřuje především na expanzi trhu, stává spíše utopickým horizontem.

1.1.2 Profesionalizace a institucionalizace občanské společnosti

V novém pojetí občanské společnosti přicházejí snahy o definici organizací pohybujících se v této sféře. Podmínky pro definici organizované občanské společnosti podle výzkumu The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project jsou celkem čtyři. Autoři Lester M. Salamon a Helmut K. Anheier ji definují jako organizaci se soukromým charakterem a nezávislou na státu, dobrovolnou, organizovanou a dodržující zásadu nerozdělování zisku.¹⁴ V souvislosti s organizovaností hovoříme ještě o profesionalizaci a institucionalizaci sektoru.

Teorii institucionalizace se věnuje především sociologie, konkrétněji vychází ze strukturálního funkcionalismu. Sociolog Talcott Parsons chápe pojem institucionalizace jako internalizace sdílených hodnot členy určitého společenství. Klasik institucionální ekonomie D.C. North vnímal instituce jako pravidla hry ve společnosti, určité mantinely, jež regulují mezilidskou interakci a svět činí předvídatelnější.¹⁵ Obor se v minulosti dále vyvíjel do oblasti behavioristické perspektivy a spojil tak výzkum formálních institucí s lidským jednáním. Vznikl tak neoinstitucionální přístup, který zkoumá vztah mezi vnější sociální strukturou a organizacemi. Pro pochopení významu institucí nesmí být opomíjena jejich neformální stránka – zvyky, konvence, tradice, morálka. Instituce jsou podle Petra Pitharta prvkem stability, jelikož se nemění s každou změnou situace, nejsou vázány pouze na jednotlivé konkrétní členy a vůdce. Svou stabilitou přispívají k tomu, že lidé mají pocit, že žijí v bezpečném a předvídatelném světě. Instituce vycházejí ze společenských norem a jsou jejím zhmotněním. Vznikající instituce v občanském sektoru jsou odpovědí na nedostatky trhu a státu. Ve všech sektorech s sebou institucionalizace přináší požadavek

¹⁴ SALAMON, Lester M. a Helmut K. ANHIER. In search of the non-profit sector. I: The question of definitions. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* [online]. 1992, 1992, (3), 125-151 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/BF01397770>

¹⁵ PITHART, Petr. *Obrana politiky II.: přednášky z let 1994-2018*. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-311-7, str. 85.

profesionalizace, který legitimizuje autoritu expertů.¹⁶

Pojem profesionalizace se váže k procesům spojených se vzděláváním, dělbou práce, oblastí politické a sociální moci. Norský sociolog Ornuff Seippell vysvětluje, že v rámci profesionalizace je jedna skupina schopna využívat exkluzivně své znalosti a vzdělání k řešení konkrétních sociálních problémů, které společnost chce řešit.¹⁷ Profesionalizace občanské společnosti znamená posun od spíše volně organizovaných, horizontálně rozptýlených a široce mobilizujících sociálních hnutí k profesionalizovanějším, vertikálně strukturovaným nevládním organizacím. Profesorka a odbornice na občanskou společnost Sabine Lang upozorňuje, že tento proces není uzavřený mechanismus a může mít rozdílné průběhy a výsledky. Profesionalizace u skupin spadajících pod občanský sektor se projevila především tím, že se skupiny stále více spoléhaly na placené zaměstnance spíše než na dobrovolníky při provádění výzkumu, obhajoby lidských práv a získávání finančních prostředků.¹⁸

Profesionalizace neziskového sektoru znamená také přebírání strategií public relations, které jsou běžné v komerčním sektoru. Noví profesionální zaměstnanci v občanském sektoru byli vybíráni na základě jasných kritérií organizace a jejích potřeb, do kterých patří i potřeby v oblasti komunikace. Zdůrazňuje se posun v autoritě směrem k odbornosti od jiných forem autority. Tito noví profesionálové mají vzdělání v oblasti práva, politiky a někdy i žurnalistiky, a toto vzdělání jim umožňuje produkovat informace ve formátech, které zainteresované strany mohou považovat za důvěryhodné.¹⁹ Profesionalizace s sebou přinesla vyšší požadavky na organizace a je v přímém rozporu s dobrovolným duchem, na kterém občanské iniciativy zprvu vznikaly. Profesionalizace ale dnes vede k získání legitimacy a kredibility organizované občanské společnosti, jakožto k hodnotám, které jsou obzvláště ceněny v procesu vyjednávání s elitami, a tedy reálného dopadu na společnost. Pro obecně prospěšné společnosti je změna poměrů a zlepšování okolí základním bodem fungování, přitom efektivita v tomto boji je těžce měřitelná. Proto ve většině případů a částečně kvůli nejasné povaze „účinnosti“ v humanitární a lidskoprávní práci funguje

¹⁶ ŠTOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ, Magdaléna. Analýza procesu profesionalizace v občanském sektoru očima jeho aktérů. *Sociální studia* [online]. Brno, 2005, 2(1), 131-146 [cit. 2023-03-01]. ISSN 1214-813X. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/340652817_Analyza_procesu_profesionalizace_v_obcanskem_sektoru_ocima_jeho_akteru/citations, str. 140

¹⁷ SEIPPEL, Ømulf. Volunteers and Professionals in Norwegian Sport Organizations. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* [online]. 2002, 13(3), 253–270 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: https://www.seippel.no/Seippel_Voluntas.pdf, str. 262

¹⁸ POWERS, Matthews, ref 3, str. 30

¹⁹ POWERS, Matthews, ref 3, str. 116

mediální pokrytí jako důležitý ukazatel úspěchu společnosti. Velká sledovanost posiluje legitimitu občanských společností.

S příchodem zaměstnanců s žurnalistickým vzděláním nebo žurnalistickou praxí vedlo v občanském sektoru k proměně informačního toku. Organizované občanské společnosti dlouhodobě usilují o to „být vidět“, což souvisí s touhou dostat se do mainstreamových médií. V posledních letech mají možnosti využívat nové digitální nástroje k propagaci a přímému cílení na své publikum, přesto výzkumy ukazují, že se občanské společnosti stávají více závislými na mainstreamových médiích, než aby je obcházely.²⁰ Občanské organizace považují pozornost mainstreamových médií za nezbytnou pro naplnění svých organizačních cílů. Občanský sektor se tak stává součástí gatekeepingu a agenda settingu, ne však jako „hybatel“ celého procesu, spíše jako účastník, který je existenčně závislý na publicitě a produkci zpravodajství o své práci.

„Členové občanského sektoru aktivně hledají způsoby, jak vnést problémy do veřejné agendy tím, že je zformulují inovativními způsoby a vyhledávají pohostinná místa,“²¹ tvrdí odborník na komunikaci Matthew Powers z Washingtonské univerzity. Snaží se vniknout do mediálního prostředí, kde jsou schopny prezentovat svou agendu ve zpravodajství. Často přitom používají techniky „naroubování“ tedy pojetí starých problematik novými, atraktivními pohledy, které se hodí do novinářské agendy. Média se tak stala partnerem občanských organizací v naději na oslovení širšího publika. V rámci tohoto vztahu dochází k překračování hranic pole.

Profesionalizace se dotýká občanského sektoru i v rovině ekonomické, dochází častěji ke komercializaci a marketizaci organizovaných občanských společností. V praxi tak můžeme sledovat proces, během kterého společnosti občanského sektoru integrují praktiky a mechanismy, které se běžně užívají v komerční sféře, a to často v reakci na nestabilní a nedostatečné zdroje, ze kterých dosud čerpaly, ale které začínají být nebo již jsou velmi omezené.²²

Charakter občanského sektoru je závislý na historickém vývoji státu a míra a hustota občanských společností se tak liší. Specifický vývoj prodělal region střední a východní Evropy, včetně České republiky. Historie občanského sektoru je v české novodobé historii

²⁰ POWERS, Matthews, ref 3, str 20.

²¹ KECK, Margarete E. a Kathryn SIKKING. *Activists beyond Borders*. Cornell University Press, 1998. ISBN 9780801471292, str. 25.

²² HARTOVÁ, Tereza. *Mediální reprezentace organizací občanské společnosti* [online]. Praha, 2016 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/80911>. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Vedoucí práce PhDr. Jan Křeček, Ph.D., str. 13.

spojena především s aktivitami disentu. V době komunistické vlády se režim snažil zabránit jakékoliv spontánní občanské aktivitě, v šedé zóně se profilyvaly pouze ekologicky zaměřené organizace. Vedle povolených organizací byly nezávislé iniciativy odkázány na práci v ústraní. Historii československému disentu se budu věnovat v následující kapitole.

1.2 Disent

Disent chápeme jako názorovou opozici vůči vládnoucímu režimu, který potlačuje občanská a lidská práva i možnost nesouhlasu. Disidenti jsou pak zpravidla hlídání a perzekuováni za protirežimní aktivity. Charakter disentu je vždy závislý na charakteru vládnoucí moci, a tak se v době příklonu k politice Sovětského svazu ve střední a východní Evropě vyvíjely různé formy opozice. V Československu se po roce 1968 stalo nejvýznamnější politickou občanskou aktivitou prohlášení Charty 77, které dostalo podobu společenství – podpisem se občan hlásil k tomu, že souhlasí. Prohlášení reagovalo na podepsání Helsinských protokolů (*Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech*) představiteli československých komunistů v roce 1975 a uveřejnění těchto protokolů ve sbírce zákonů ČSSR. Vznikem Charty 77 se postupně zhmotňovala myšlenka Václava Bendy o paralelní polis – tedy vytvoření paralelních struktur, schopných alespoň v omezené míře suplovat chybějící obecně prospěšné a nezbytné funkce.²³

Charta se nestala formální politickou organizací, její jedinou institucionalizací bylo zvolení třech mluvčích, kteří ji zastupovali navenek. Tři mluvčí měli zastupovat rozdílné proudy v chartistickém světě (zástupce reformě-komunistický, zástupce občansko-liberální a zástupce katolických, evangelických a židovských věřících), jinak ale existovala domluva, že v Chartě se nebudou prezentovat politické názory. Právě její politická nevyhraněnost byla podle Petra Pitharta důvodem, proč dokázala fungovat dlouhých 13 let a dokázala oslovit vzorec lidí z celé společnosti, díky níž vznikla jiná než profesní solidarita. Hned z počátku došlo k prolnutí dvou světů – filosof a jeden z iniciátorů Charty 77 Jiří Němec nasměroval celý intelektuální dissent směrem k undergroundu, což vyvrcholilo peticí za propuštění uvězněných hudebníků The Plastic People of the Universe.

Termín underground se v československém prostředí vžil až na počátku 70. let jako

²³ BENDA, Václav. Paralelní polis. In: *Charta 77: 1977-1989: od morální k demokratické revoluci*. Scheinfeld: Československé dokumentační středisko nezávislé literatury, 1990, s. 43-51. Acta creationis. ISBN 80-900422-1-x.

pojmenování pro kulturní a společenský fenomén. Obecně pod tímto termínem rozumíme alternativní subkulturu, která se formovala v opozici vůči oficiální kultuře a režimu. Kultura, která byla režimem podporována, paradoxně určovala i podobu undergroundové kultury tím, že definovala hranice povoleného. Sociolog Josef Alan popisuje oficiální kulturu po únorovém převratu v roce 1948 následovně: „*Nový režim, tj. soubor pravidel, způsobů a prostředků, jimiž se uskutečňovalo komunistické politické panství, jasně a nekompromisně formuloval a mocensky, za vydatného přispění revolučními hesly kamuflovaných represí, prosazoval nové existenční podmínky jednotné kultury.*“²⁴

Lidé hlásící se k undergroundu si nárokovali své právo svobodné tvorby, undergroundová kultura se projevovala především v hudbě, literatuře, výtvarném umění a divadle. Undergroundoví umělci nechtěli participovat na oficiální kultuře, protože byla kontrolována a cenzurována komunistickým režimem, tvořili tak ve světě „podzemí“. Nejde však hovořit o jednotném uměleckém směru, spíše se jedná o myšlenkový postoj, který se ale projevoval na veřejnosti například nekonformními názory nebo experimentálními přístupy k umění. Představiteli undergroundu se stali především členové kapely The Plastic People of the Universe a jejich okolí.²⁵ V jejich blízkosti se pohybovali i lidé působící v jiných kruzích opozice, kteří se společně shodovali v touze vytvořit kulturu svobodnou. V pozici mimo oficiálně povolenou sféru se v období normalizace tak potkávaly rozličné světy – undergroundové společenství, profilující se především z dělnické mládeže, a svět intelektuálů a spisovatelů, kteří za své protirežimní názory byli odsouzeni k životu v podzemí. Disent se však na rozdíl od undergroundu pokoušel o aktivní odboj. Díky procesu s Plasty se Charta dostala do povědomí undergroundu a mnoho zástupců připojilo svůj podpis k prohlášení Charty 77. Ačkoliv tím Charta získala další podporu a stávalo se z ní silné společenství, nedokázala nikdy doopravdy překročit hranice Prahy nebo Brna. Nikdy se nepodařilo zaktivizovat občanskou společnost na Slovensku a signatáři bydlící v menších městech se po podpisu vyskytli pod obrovským tlakem státních orgánů, jelikož se celá pozornost obracela na jednotlivce, ne na komunitu. „*Velká část regionálních disidentů, zejména ti, kteří žili v okresních městech či ještě menších sídlech a byli tedy pod podstatně podrobnějším dohledem StB, byla právě v době pražských demonstrací velmi často preventivně zatýkána, aby se jim zabránilo v případné*

²⁴ BITRICH, Tomáš, ALAN, Josef, ed. *Alternativní kultura: příběh české společnosti 1945-1989*. Praha: Lidové noviny, 2001. ISBN 80-7106-449-1. str. 10

²⁵ Politický proces s Plasty se týkal jmenovitě Ivana Martina Jirouse, Pavla Zajíčka, Vratislava Brabence a Svatopluka Karáska. K undergroundu patřili ale i jiní významní spisovatelé, písničkáři a hudebníci (Egon Bondy, Petr Placák, Ivo Pospíšil, Vladimír Jurásek, Filip Topol, Dáša Vokatá, Jana Krejcarová a další)

účasti,“²⁶ komentuje disidentské dění v regionech Československa historik Lukáš Valeš. Charta však našla silnou podporu ze zahraničí v podobě československého exilu v demokratických státech.

Exil znamená nucený odchod z vlasti – ať už z politických, náboženských, ideologických, morálních či jiných neekonomických důvodů. Exulanti byli nuceni odcházet v průběhu celých dějin, ve 20. století pak docházelo k útěku před nacismem, další vlnu odchodů spustil únorový převrat v roce 1948, následující vlna přišla po sovětské okupaci v roce 1968. Jedna z prvních exulantských rodin po „vítězném únoru“ byla například rodina filozofa Erazima Koháka. Podle něj exulant není emigrantem, protože exulant „odchází – a ne vždy do zahraničí, někdy jen do maringotky – proto, aby mohl zůstat věren ideálu národní totožnosti, který momentálně vládcí jeho země popírají a potlačují.“²⁷ Exulant je z jeho pohledu stále nositelem určité představy o národní totožnosti. Každý odchod z vlasti je jedinečnou zkušeností, někteří disidenti se s odchodem do zahraničí nedokázali vyrovnat a tamější život byl pro ně nepředstavitelně psychicky náročný – takovou zkušenost měl například filmový režisér Pavel Juráček.²⁸ Jiní naopak změnu poměrů ustáli a dokázali se věnovat v cizích zemích aktivitám na podporu Československa – publikovali a šířili (zakázanou) československou i zahraniční literaturu do své rodné země, finančně podporovali disidentské aktivity nebo působili na politické úrovni. Mezi ty nejznámější, kteří spolupracovali s domácím disentem, patřili především Pavel Tigrid v Paříži, Jiří Pelikán v Římě, Jan Kavan v Londýně a František Janouch ve Stockholmu. Exilová vydavatelství, humanitární organizace a redakce na sebe zejména po roce 1968 poutala pozornost Západu²⁹ a zahraniční publicitou se snažila, aby se nepodařilo Chartu zlikvidovat. Ke komunikaci mezi exilem a československým disentem však docházelo už dříve, historik a exulant Vilém Prečan vzpomíná: „*Ohniskům exilových aktivit přibyl vznikem Charty nový úkol: všemi silami a způsoby, vynalézavě a obětavě pomáhat domácímu hnutí za lidská a občanská práva, dělat vše, v čem byly možnosti domácího hnutí limitovány nesvobodnými poměry a k čemu byly naopak podmínky v zahraničí*

²⁶ VALEŠ, Lukáš. Nebyla to jenom Praha – podíl obyvatel českých a slovenských měst a regionů na pádu komunistického režimu. *Historický časopis* [online]. 2018, 66(1), 133-158 [cit. 2023-04-26]. ISSN 2585-9099. Dostupné z: <https://www.historickyecasopis.sk/pdf/historickyecasopis12018/vales-nebyla-to-jenom-praha-podil-obyvatel-ceskych-a-slovenskych-mest-a-regionu-na-padu-komunistickeho-rezimu.pdf>, str. 152

²⁷ KOHÁK, Erazim. Neznámí vojáci. *Listy*. 1995, 25(7), 60-64. ISSN 1210-1222., str. 62

²⁸ Pavel Juráček se v německém exilu uzavřel do svého světa, ještě před rokem 1989 se vrátil do Československa, ale jako filmař nemohl pracovat, a tak se i ve své vlasti uchýlil do vnitřní emigrace.

²⁹ Charta upoutala například i pozornost organizace Amnesty International, která ze zahraničí upozorňovala na porušování lidských práv a pořádala akce na podporu představitelů tehdejšího disentu.

příznivé.“³⁰ K výměně informací se používaly cesty samizdatu, které si během 70. let vybudovala čtenářská obec. Tak se šířila díla zakázaných autorů.

Samizdat, který s disentem dále úzce souvisí, vnímá Vilém Prečan jako prostředek komunikace, tedy médium, které může vzniknout pouze v nedemokratickém režimu a je spojeno s potlačováním demokracie a svobodného projevu, a dále s existencí předběžné cenzury.³¹ Samotné slovo samizdat vychází z ruštiny (samoizdčelatelstvo) a odkazuje k nucenému samo-vydávání tvorby, která by v nesvobodné zemi nemohla být oficiálně zveřejněna. Samizdatem může být nejen text, ale i nahrávky nebo televizní pořady – jedná se o jakékoliv necenzurované informace, které se záměrně posílají do oběhu v podzemní, druhé, paralelní sféře nesvobodné země. Existence textového samizdatu nestála pouze na autorech, ale také na dobrovolnících, kteří riskovali postih státu, a bez nároku na honoráře opisovali a dávali do oběhu kopie literárních děl, časopisů, letáků, prohlášení či dopisů. Pro samizdatovou produkci platí, že dodnes nedokážeme přesně určit, v jakých nákladech vycházela a ke kolika lidem se ve skutečnosti dostala, jelikož se její účastníci vždy snažili o to chránit své odběratele před stíháním ze strany státních orgánů. Vydávání neoficiálních výtisků knih se věnoval okruh disidentů kolem Ludvíka Vaculíka a Václava Havla v samizdatových vydavatelství Edice Petlice a Edice Expedice. Petr Uhl s Annou Šabatovou zase aktivně pečovali o vydávání periodika Informace o Chartě 77 (Infoch), které plnilo zpravodajskou funkci a mělo ambice spojovat signatáře a informovat je.³² Samizdatové cesty využívala i periodika profilovaná spíše jako undergroundová, například Vokno nebo Revolver Revue.

Působení v disentu bylo rizikové a disidenti byli vystaveni neustálému strachu o sebe a o svou rodinu. Represivní státní složky zasahovaly do života disidentů každodenně pomocí sledování, výslechů, násilí, domovních prohlídek, 48hodinových vazeb a různých administrativních postihů (silniční kontroly, odpojování telefonních linek, odebrání občanských průkazů a pasů). Šikana se však mohla stupňovat až do existenčního ohrožování disidentů v podobě propuštění ze zaměstnání anebo znemožnění studia, k nejtěžším trestům patřilo odsouzení do vězení a donucení k emigraci. Zločiny, za které byli disidenti stíháni, byly často absurdní a těžce prokazatelné – oblíbené bylo pobuřování

³⁰ PREČAN, Vilém. *Charta 77 a exil*. In: *Charta vlastníma očima*. Praha: Knihovna Václava Havla, 2018, s. 53-57. ISBN 978-80-87490-78-5, str. 54

³¹ PREČAN, Vilém. Samizdat považují za médium. *Česká literatura*. 2016, 64(6), 929–934, str. 929

³² SUK, Marek. *Informace o Chartě 77 (1978-1990)* [online]. Praha, 2015 [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/66756>. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin. Vedoucí práce doc. PhDr. Michal Pullmann, Ph.D. str. 27

(s možností odnětí svobody na 6 měsíců až 3 léta) nebo podvracení republiky (možnost odnětí svobody od jednoho roku do 10 let). Pod aktivity označované jako pobuřování či podvracení republiky patřilo například šíření samizdatu, opisování a odesílání rukopisů knih zakázaných autorů do ciziny, pořádání koncertů, rozšiřování materiálů týkajících se Charty 77 nebo četba zakázané literatury. Podpora a připojení podpisu k Chartě 77 znamenalo pro jednotlivce vlnu represí, která byla v prvních dvou letech existence Charty velice tvrdá, jelikož zničení této iniciativy bylo jedním z cílů Státní bezpečnosti. Mezi nejznámější akce proti disentu patří akce Asanace, kde se neustále zvyšoval tlak na jednotlivce, který měl za cíl nucené vycestování ze země.³³ K dalším organizovaným akcím patřila dále akce Rozptyl, Rozklad nebo Izolace. Paralelní polis se však nepodařilo složkám SNB úplně zničit, je však nesporné, že se jim podařilo zničit životy tisícům lidí.

Vznik Charty 77 inicioval vznik dalších menších občanských hnutí, které se pod „deštníkem“ Charty sdružovala – jde kupříkladu o Výbor pro ochranu nespravedlivě stíhaných, Nezávislé mírové hnutí, České děti nebo Hnutí za občanskou svobodu. Sdružování posílilo občanskou emancipaci, která si stále více uvědomovala, že není odkázána jen na víkendové zahrádkářství.³⁴ Neutuchající občanské iniciativy fungovaly až do sametové revoluce a vyvrcholily 19. listopadu 1998 založením Občanského fóra, jakožto společné platformy sil bojujících proti tehdejšímu režimu. Václav Havel byl vedoucí osobností těchto občanských iniciativ a zůstává dodnes symbolem občanské angažovanosti. Disent tak můžeme považovat v československém prostředí za předchůdce současné organizované občanské společnosti.

Přestože československé disidentské hnutí mělo být prostorem nepolitickým a věnovalo úsilí především komunitnímu a občanskému prostoru, který je svobodný, vedla tato forma opozice ke zhroucení státní moci. Právě v momentě, kdy se středoevropská občanská společnost rozhodla vystoupit do veřejné sféry (squatovat v polské loděnici v Gdaňsku, hromadně cestovat vlaky do Maďarska a dále na Západ, protestovat každé pondělí v ulicích mnoha východoněmeckých měst, okupovat velvyslanectví a československá veřejná náměstí), došlo ke změně.³⁵ Důvodem posílení občanského citění bylo především snížení tlaku ze strany socialistického hegemonu SSSR, kdy se komunistický režim ocitl v krizi a nemohl již dále držet moc. V demokratickém prostředí občanský sektor dále už

³³ KOUTEK, Ondřej. Akce Asanace. *Securitas Imperii. Ústav pro studium totalitních režimů*, 2006(13), 174-176. ISSN 1804-1612.

³⁴ GUNTORÁD, Jiří. Co předcházelo a co následovalo. In: *Charta vlastníma očima*. Praha: Knihovna Václava Havla, 2018, s.35-39. ISBN 978-80-87490-78-5. str. 38

³⁵ LANG, Sabine, ref. 9, str. 43

nebyl omezován a k rychlé obnově občanského života došlo v českém prostředí hned po roce 1989 ze spontánní iniciativy občanů. Společně s obnovou dochází ke zvýšené organizovanosti tohoto sektoru. Ačkoliv vznik nevládních organizací můžeme pozorovat napříč státy, profesionalizace a organizace více rezonuje ve státech, které jsou zapleteny do různých demokratizačních bojů.

1.3 Občanské iniciativy vzešlé z disidentského prostředí na území

Visegrádu

V následujících kapitolách stručně popíšu rozdílné povahy disentu v zemích Visegrádu. Zemím Visegrádské čtyřky rozumíme jako společenství České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska. Tyto země pojí historie Rakouska-Uherska, později podobný historický vývoj ve 20. století a podobná kultura středoevropského prostoru.

V této práci pracuji s předpokladem, že současný stav občanské společnosti navazuje na dřívější tradice a změna režimu jen znovu restartovala fungování občanských organizací. Po demokratizaci zemí Visegrádu došlo k zoficiálnění mnoha organizací, které dříve fungovaly buď v naprosté opozici k vládnoucím režimům nebo alespoň se snažily jednat mimo jeho moc a dohled. Iniciování takových organizací mělo podle profesora politické filosofie krakovské university Tomasze Homy podíl na pozdějším budování a uvědomování občanské společnosti, ať už z pozitivního i negativního hlediska. Pozitivně se v paralelních strukturách vytvářela idea občanské společnosti v její touze po komunitě, která vytváří hodnoty nejen podle politických a ekonomických měřítek, ale vztahuje se k základům lidské morálky jako je například svoboda a pluralita názorů. Z negativní stránky dodnes přetrvávají v myšleních lidí praktiky obcházení zákona či hledání mezer v právním řádu, které byly typické pro život ve druhé společnosti charakteristický pro státy „reálného socialismu“.³⁶ Václav Havel upozorňuje na problematiku této šedé zóny a vnitřního disentu ve své eseji *Moc bezmocných*, kde představuje koncept života v pravdě jako základ otevřené společnosti v boji s diktaturou komunistické moci.

Československo (Česká republika a Slovensko), Polsko a Maďarsko patří k zemím ve střední Evropě sdílející určitou historickou zkušenost s přechodem k demokracii. V následující kapitole představím jednotlivé instituce v těchto zemích, které se hlásí k odkazu opozičních hnutí a vůdčích osobností, které v jednotlivých zemích bojovaly za

³⁶ HOMA, Tomasz. Non-governmental Organizations and Initiatives in the Public Sphere of the Civil Society in Poland after 1989. *Organized Civilization* [online]. Jesuit University of Philosophy and Education “Ignatianum”, 2008 [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://zenodo.org/record/1134672#.ZE-96XZBzDc>, str. 7

demokracii. Občanské instituce mohou mít v totalitních systémech různou podobu, socioložka Petra Guasti Rakušanová ve své disertační práci o občanské společnosti v kontextu střední Evropy přejímá rozdělení Janem Kubikem, který kategorizuje občanskou společnost v autoritativních režimech na oficiální asociace (pseudoobčanská společnost), dále občanské aktivity zakotvené v neformálních ekonomických aktivitách, dále organizace podporované náboženskými institucemi a opoziční nebo disidentské skupiny, jejichž existence byla většinou založena na principu hledání mezer v existujících zákonech. Takové skupiny měly alespoň z části zajistit organizaci oficiální status (například v případě Charty 77 či VONS). Členské základny těchto skupin musely být s ohledem na bezpečnost členů úzké, pro fungování organizace byla však klíčová existence neformálních podpůrných sítí – hrály důležitou roli při vytváření alternativních zdrojů informací a pomoci i proměně mentality lidí.³⁷

1.3.1 Polsko

Nástup strukturální politické transformace, vyvolaný parlamentními volbami 4. června 1989 v Polsku, byl symbolickým signálem pro restituci polského třetího sektoru. Doufat v uzdravení polské občanské společnosti pouze změnou režimu se však ukázalo jako naivní, jelikož zatímco trh a demokracie v Polsku dosáhly viditelných pokroků, transformace ve třetím sektoru nebyla úspěšná.³⁸ Ve skutečnosti tak žádné bývalé disidentské hnutí nehraje v současném Polsku důležitou roli. Na druhou stranu silnou základnu občanské společnosti poskytovala pro Poláky vždy víra, která se stala symbolem boje, a i v disentu bylo cítit silné náboženské vzepětí obyvatel v dobách nesvobody. Katolická víra má dodnes pevné postavení v polské společnosti a přežila tak i snahu komunistického režimu o potlačení náboženské svobody.

Polský občanský sektor se aktivizoval skrze tradici povstání a stávek, za první protikomunistické povstání jsou považovány demonstrace z roku 1956 v Poznani, kde dělníci požadovali lepší pracovní podmínky, politickou svobodu a nezávislé Polsko bez přítomnosti sovětských vojsk. Tyto, a i další stávky z roku 1970 na Baltském pobřeží, byly neorganizované a lokálně omezené, režim je vždy násilně potlačil. Až v 70. letech došlo

³⁷ RAKUŠANOVÁ, Petra. *Povaha občanské společnosti v České republice v kontextu střední Evropy* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007 [cit. 2023-04-20]. Sociologické disertace. ISBN 978-80-7330-122-4. Dostupné z: <https://www.soc.cas.cz/publikace/povaha-obcanske-spolecnosti-v-ceske-republice-v-kontextu-stredni-evropy>, str. 26

³⁸ MAGNER, Michael. Civil Society in Poland after 1989: A Legacy of Socialism? *Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes* [online]. 2005, 2005, 47(1/2), 49-69 [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/40870980>, str. 51

k postupné koordinaci stávkujících a spojení dělnických protestů s vystoupením polské inteligence. Od roku 1976 vzniká v Polsku mnoho nezávislých samizdatových časopisů a opozičních skupin, z nichž nejvýraznější je Výbor na obranu dělníků. Na těchto základech vyrostlo občanské hnutí Solidarita, které přebralo roli iniciátora společenských reforem. V čele hnutí stál Lech Wałęsa, pozdější prezident Polska – byl prvním opozičním vůdcem východního bloku, který donutil mocenský režim uzavřít s vlastní společností dohodu, do té doby komunistická autorita nevnímala občanské organizace jako sobě rovné. Další osobností hnutí Solidarita je spoluzakladatel Výboru na ochranu pracujících Adam Michnik,³⁹ v současnosti šéfredaktor deníku *Gazeta Wyborcza*. Adam Michnik prosazoval myšlenku, aby se v polské samoorganizované společnosti lidé odvážili jednat, myslet a žít „jako by byli svobodní“.⁴⁰ Mezi další představitele polské opozice patří také například historik Bronisław Geremek, spoluzakladatel bytové univerzity pro dělníky, Tadeusz Mazowiecki, další z předáků polského odborového hnutí, který se i po pádu režimu věnoval otázce lidských práv na národní i mezinárodní úrovni jako zvláštní vyslanec Komise OSN pro lidská práva v bývalé Jugoslávii. Za významného polského disidentského intelektuála byl považován i Jakec Kuroń.

Přesto však polský porevoluční vývoj podle mnoha Poláků nenavazuje na ideály původního hnutí Solidarita, hlavně z důvodů nesolidárního a individualistického kapitalistického hospodářství a konzumního, sekulárního charakteru moderní společnosti, popisuje politolog Josef Mlejnek Jr.⁴¹ Nezisková organizace monitorující stav lidských práv ve světě Human Rights Watch v roce 2021 upozorňovala na podkopávání právního státu polskou vládou a na zvyšující se nátlak na LGBTQIA komunitu v Polsku.⁴² Zároveň v lednu roku 2020 vstoupilo v platnost rozhodnutí ústavního tribunálu, které prakticky zakázalo přístup k legálnímu potratu.

³⁹ Porevoluční obraz disidentů Adama Michnika a Lecha Walesy poškodily aféry – u Lecha Walesy to byla nepřiznaná spolupráce s komunisty, kdy byl veden jako agent „Bolek“, Adama Michnika společnost kritizovala po zveřejnění videozáznamu z roku 2001, kdy vyjadřuje podporu vyhlášení stanného práva v Polsku generálem Jaruzelskim v roce 1981, při kterém zemřelo 91 osob a několik tisíc občanů bylo uvězněno.

⁴⁰ LINZ, Juan J. a Alfred STEPAN. Authoritarian Communism, Ethical Civil Society, and Ambivalent Political Society: Poland. In: *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe* [online]. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996, s. 255-292. ISBN 978-0801851582. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/fss/podzim2019/POLb1116/um/Linz_Stepan1.pdf, str. 263

⁴¹ MLEJNEK JR., Josef. Před čtyřiceti lety polští dělníci poprvé pokořili komunistický režim. Souboj o jejich odkaz stále pokračuje. In: *Deník N* [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://denikn.cz/427543/pred-ctyriceti-lety-polsti-delnici-poprve-pokorili-komunisticky-rezim-souboj-o-jejich-odkaz-stale-pokracuje/?ref=list>

⁴² World Report Poland 2022. *Human Rights Watch* [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/poland>

Co se týče uchovávání odkazu bývalých disidentů, v Polsku existuje Fundacja Geremka, která podporuje rozvoj občanské společnosti a uchovávání odkazu Bronislawa Geremka. Přímo na bývalého polského prezidenta pak odkazuje nadace Instytut Lecha Wałęsy. Organizace byla založena v roce 1995 Lechem Wałęsou a byla inspirována západním vzorem prezidentských knihoven, přesněji prezidentskou knihovnou Jimmiho Cartera. Instytut Lecha Wałęsy má za úkol ochranu národního dědictví a tradice nezávislosti a solidarity, šíření mravních principů v politické činnosti. Měl se stát expertní základnou pro Lecha Wałęsu, aby mu umožnil jednat za Polsko doma i v zahraničí. V současnosti však na webových stránkách nenabízí žádný aktuální program. Prezidentem nadace je od 21. února 2023 Bogdan Bolesław Wałęsa – syn bývalého prezidenta Polska. Polský tisk o Instytutu hovoří jako o prodělečné organizaci, která těžce sbírá peníze na svůj další provoz.⁴³

K protikomunistické opozici se vztahuje také Europejskie centrum Solidarnosc, které se otevřelo veřejnosti 30. srpna roku 2014 v Gdaňsku. Projekt podpořila Evropská unie a polské ministerstvo kultury. Stěny budovy mají připomínat trup lodi, odkazující na vznik hnutí Solidarita v gdaňských loděnicích. Budova primárně slouží jako muzeum a stálé expozice se věnují občanské společnosti východního bloku. Funguje však i jako nakladatelství, archiv, mediátka, pořádá kulturní akce a nabízí vzdělávací programy. Tyto aktivity mají posilovat kolektivní evropskou paměť a šířit myšlenku solidarity. Současným ředitelem je politolog Basil Kerski a centrum spolupracuje i s českými organizacemi věnující se uchovávání historického odkazu (podílelo se například na organizování akcí s českým projektem Paměť národa a Ústavem pro studium totalitních režimů).

1.3.2 Maďarsko

Občanská společnost v Maďarsku prošla již v počátcích autoritářského režimu traumatickým vývojem, když byly v roce 1956 krvavě potlačeny reformní tendence tamější komunistické strany, v důsledku toho statisíce lidí opustily zemi, další tisíce se ocitly před mimořádnými soudy. Specifikem maďarského režimu Jánose Kádára v 60. letech byla relativní svoboda slova a volnost disidentských skupin – v podstatě neexistovala jasná dělicí čára mezi disentem a oficiální společností, opozice tak nebyla tolik semknutá jako v ostatních zemích. Počátek maďarského disentu můžeme sledovat v tzv. budapešťské škole (formovala se na základě díla filozofa Györgye Lukácse), jejíž hlavní postavou byl

⁴³ Instytut Wałęsy zbiera kasę! Wśród zadań... gromadzenie materiałów z PRL. Chętnych do wsparcia niewiele. *Niezależna* [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://niezalezna.pl/478283-instytut-walesy-zbiera-kase-wsrod-zadan-gromadzenie-materia-low-z-prl-chetnych-do-wsparcia-niewiele>

András Hegedüs, premiér Maďarska z let 1955-1956, který protestoval proti okupaci Československa, za což byl vyloučen z výzkumného týmu v sociologickém centru.

Až koncem 70. let se maďarská opozice zformovala do vymezeného hnutí, postavila se například za signatáře Charty 77 a v průběhu 80. vydávala samizdatové časopisy, čímž nastartovala debatu o fungování alternativní společnosti. Myšlenky občanské společnosti přinášeli do maďarského prostředí především György Konrád a Mihály Vajda. Spisovatel György Konrád prosazoval opozici antipolitickou, protože věřil, že opozice je „demokratická nikoli tehdy, když je politická, ale když je opozicí sociální.“⁴⁴ Prvním demokratickým premiérem se v Maďarsku stal opoziční politik József Antall, prezidentem byl zvolen dříve vězněný spisovatel a disident Árpád Göncz.

Árpád Göncz nemá v současném Maďarsku žádnou organizaci, která by uchovávala jeho odkaz jako disidenta a bojovníka za lidská práva. György Konrád krátce před svou smrtí daroval svou pozůstalost berlínské Akademii umění, jejímž byl od roku 1997 šest let prvním zahraničním prezidentem, vznikl tak Archiv Györgyho Konráda, který dokumentuje literární dílo tohoto evropského intelektuála v angličtině, francouzštině a maďarštině.⁴⁵

Podle politického představitele opozice Jozsefa Antalla je dnes pojmenováno maďarské centrum zaměřené primárně na vzdělávání. Posláním Centra Jozsefa Antalla, které bylo založeno jeho manželkou Klárou Antall v roce 2009, je formulovat a poskytovat pohled na zahraniční politiku, podporovat bezpečné a prosperující Maďarsko ve středovýchodní Evropě, Evropské unii a transatlantickém rámci. Zaměřuje se zejména na podporu vysokoškolských studentů. Podle webových stránek ale instituce není aktivní.

Specifickou organizací je Artpool Art Research Center – funguje jako umělecký archiv, knihovna, dokumentační a výzkumné centrum v Budapešti. Sbírkou organizace tvoří především experimentální umění undergroundové maďarské scény od 60. let 20. století. Artpool založili György Galántai a Júlia Klaniczay v roce 1979 a až do roku 1989 fungoval v ilegalitě. Dnes se podílí i na vzdělávání společnosti, pořádá výstavy, přednášky a zpřístupnil archiv pro výzkumné pracovníky.⁴⁶

⁴⁴ BOZÓKI, András. *The Hungarian Democratic Opposition: Self-reflection, Identity, and Political Discourse* [online]. MTA Politikai Tudományi Intézet, 2010 [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://politicalscience.ceu.edu/sites/politicalscience.ceu.hu/files/attachment/basicpage/50/07-bozoki101.pdf>, str. 19

⁴⁵ Akademie der Künste acquires the György Konrád Archive. *Akademie der Künste* [online]. Berlin, 8.10.2019 [cit. 2023-04-22]. Dostupné z: https://www.adk.de/index.htm?we_objectID=60307

⁴⁶ Commonpress 51/Hungary Can Be Yours. *Nadace Hollar* [online]. Praha, 2019 [cit. 2023-04-22]. Dostupné z: <https://nadacehollar.cz/commonpress-51-hungary-can-be-yours/>

Dnešní Maďarsko je vinou své politické reprezentace kritické ke třetímu sektoru a v roce 2021 vešel v platnost zákon, který zvýšil kontrolu politiků nad nevládními organizacemi a přispívá k jejich stigmatizaci ve veřejném prostoru.⁴⁷ Mezi největší problémy maďarského občanského systému patří podle politologů nízká úroveň individuální aktivity, slabá opozice politických stran, odborů a občanských rysů církví v Maďarsku, velké množství kvazi-občanských organizací (organizací řízených ve skutečnosti státem), dominance rivality namísto spolupráce uvnitř třetího sektoru, přebyrokratizované prostředí pro občanské organizace a neochota vlád tvořit dialog s občanskými společnostmi.⁴⁸

1.3.3 Slovensko

Ačkoliv Slovensko prožilo celou dobu socialismu ve státním soužití s Českou republikou, měli bychom na Slovensko nahlížet jako na specifické prostředí, které má své vlastní intelektuály a vlastní identitu disentu. Na Slovensku se vyvíjel občanský, ale především náboženský disent (z katolického a protestanského prostředí),⁴⁹ který se stal jak první cílem komunistického plenění, tak později i nejschopnějším podhoubím pro vyjádření opozičního názoru. Likvidace církve začala na Slovensku hned po vítězném únoru a vyvrcholila takzvanou Barbarskou nocí, při které byly zrušené řehole z důvodu protistátní činnosti. Probíhaly soudní procesy proti církevním řeholím a s představiteli jednotlivých řádů, kteří byli obžalováni z velezrady a vyzvědačství. Těžká padesátá léta vystřídala naděje v roce 1963, kdy byl do funkce prvního tajemníka ÚV KSS zvolen reformní komunist Alexandr Dubček. V období Pražského jara na Slovensku, stejně jako v českých zemích, také vznikaly nové občanské iniciativy, jmenují například Slovenskou organizáciu na ochranu ľudských práv.⁵⁰ Rozvolnění poměrů nastartovalo i debaty o slovenské samostatnosti, což se nakonec stalo jediným bodem reformačních procesů, který přežil invazi vojsk Varšavské smlouvy. Pookupační nástup normalizace znamenal útlum občanských aktivit, představitele reformu Alexandra Dubčeka se v tomto období pokusil dvakrát kontaktovat Václav Havel (poprvé v roce 1969, poté po zveřejnění Charty 77).

⁴⁷ Stav lidských práv v Maďarsku v roce 2021. *Amnesty International* [online]. Praha, 2022 [cit. 2023-04-22]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/5335/stav-lidskych-prav-v-madarsku-v-roce-2021>

⁴⁸ RIXER, Ādám. *Civil Society in Hungary: A Legal Perspective*. Passau: Schenk Verlag, 2015. ISBN 978-3-944850-44-3., str. 77-87

⁴⁹ Římskokatolická církev měla největší podporu ze zahraničí, a i díky autoritě papeže měla znatelnou mezinárodní ukotvenost, která ji pomáhala čelit tlakům režimu. Protestantskou církev reprezentovaly především Slovenská evangelická církev augšpurského vyznání, Reformovaná křesťanská církev a Církev bratrská.

⁵⁰ Slovenskú organizáciu na ochranu ľudských práv založil Emil Vidra společně se svými přáteli v dubnu roku 1968, prvního října byla její činnost zakázána.

Alexandr Dubček byl po celý zbytek života v socialismu hlídán Státní bezpečností, což se projevilo na jeho pasivitě – veřejně nevystoupil na podporu opozice až do roku 1989, kdy podpořil Chartu 77 a v dopise adresovaném předsednictvu ÚV KSČ pak také žádal propuštění Václava Havla.⁵¹

V kontextu Slovenska neměla Charta 77 citelný ohlas, disident a politolog Miroslav Kusý vzpomíná: „*Na Slovensku Charta nedosáhla ani zmíněné kritické množství, kterým by se zde mohla kvalifikovat jako domácí politický disent. Slovenští chartisti se prezentovali – a to jak v očích slovenské veřejnosti a opozičně naladěné inteligence, tak v očích komunistického vedení a státní bezpečnosti – pouze jako jednotliví exponenti pražského občansko-politického disentu.*“⁵² Populárnější byl manifest Hnutí za občanskou svobodu, Toto hnutí patřilo k jedné z nejdůležitějších opozičních iniciativ v Československu. Manifest slovenský národ oslovil i proto, že se na úvodním, programovém textu *Demokracie pro všechny*, podíleli tři přední představitelé slovenské opozice – Miroslav Kusý, Ján Čarnogurský a Milan Šimečka. Zatímco Miroslav Kusý, Martin Šimečka a dále například spisovatelka Hana Ponická, se dají zařadit k disentu občanskému, Ján Čarnogurský byl zástupcem náboženského disentu.⁵³ Náboženské cítění v průběhu 80. let postupně veřejně ožívalo a mezi věřícími rostl počet účastníků rozličných náboženských obřadů a akcí. Populárním se stalo zejména organizování náboženských poutí – v roce 1984 přišlo na pout' do Levoče na Mariánskou horu asi 150 tisíc věřících, do Šaštína téhož roku přibližně 50 tisíc poutníků z celého Slovenska.⁵⁴ Nejznámější poutí se stala národní pout' na Velehrad na Moravě konaná v roce 1985, kam dorazilo i spousta slovenských věřících. Státní bezpečnost akci nedokázala uhlídat a došlo až k vypískání komunistických funkcionářů a hlasitým požadavkům náboženské svobody a povolení návštěvy papeže Jana Pavla II.

Symbolickým vrcholem akcí náboženského disentu na Slovensku se stala Svíčková manifestace organizovaná Františkem Mikloškem a dalšími disidenty. Tato demonstrace

⁵¹ KOTTOVÁ, Anna. *Mediální obraz Alexandra Dubčeka od začátku srpna 1968 do konce května 1969 v Rudém právu, Pochodni a Lidové demokracii* [online]. Praha, 2012 [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/40574>. Bakalářská práce. Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce PhDr. Petr Bednařík, Ph.D., str. 36

⁵² KUSÝ, Miroslav. *Disent na Slovensku, Charta 77 a Slovensko. Československé dokumentační středisko* [online]. 21.9.2007 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: http://www.csds.cz/cs/g6/3361-DS.html#dsy3361-DS_N10234

⁵³ Mezi náboženské disidentské aktivity můžeme dále zařadit i tajné společenství Fatima. Aktivity skryté církve hrály od konce 70. let nejdůležitější roli ve slovenském disentu.

⁵⁴ MEDVECKÝ, Matej, Jerguš SIVOŠ a Peter JAŠEK. *V stopách železného Felixa: Štátna bezpečnosť na Slovensku v rokoch 1945-1989*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2012. ISBN 978-80-89335-52-7., str. 148

proběhla roku 1988 na den Zvěstování Páně na Hviezdoslavově náměstí v Bratislavě a svou snahou upozornit na porušování občanských práv se stala významným symbolem spojení náboženského a občanského disentu. V srpnu 1989 začalo stíhání bratislavské pětky, tedy představitelů slovenské opozice, ke které patřili Ján Čarnogurský, Miroslav Kusý, Vladimír Maňák, Hana Ponická a Anton Selecký. Toto stíhání se považuje za přenesení protichartistických represí i na Slovensko. Disent se na Slovensku profiloval také více ekologicky na rozdíl od českých zemí, což se projevilo například v publikaci *Bratislava nahlas*, která kritizovala neutěšený stav životního prostředí slovenské metropole.

Literární vědkyně Mária Bátorová ve svém příspěvku k československému disentu shledává slovenský dissent fragmentovaný, vyjádření odporu proti moci se na Slovensku dělo ve znaku alternativního umění, ve vizualizaci myšlenky v neoficiálním výtvarném umění, charakter opozice se tak více pohyboval v meditativních úvahách než v činech. Mezitím v Česku byl opoziční společenský život "paralelní kultury" organizovaný v podobě reakcí na aktuální dění skrze manifesty, divadelní hry, romány a další veřejná prohlášení. Své tvrzení ukazuje na rozdíl mezi českým spisovatelem disidentem Ludvíkem Vaculíkem a jeho tvorbou jako apelem na společnost (*2000 slov*) a spisovatelem slovenského disentu Dominikem Tatarkou, jehož odpor k režimu zůstal ve stavu vnitřní emigrace a jeho texty zůstaly ve funkci uměleckého díla.⁵⁵ Slovenská socioložka Soňa Szmolányi dodává, že dissent na Slovensku znamenal „*pouze nepočtené skupinky nekonformních jednotlivců, pro jejichž označení jsme v sociologii ještě před rokem 1989 zavedli pojem ‚ostrovy pozitivní deviace‘. A režim se zhroutil dříve, než se tyto ‚ostrovy‘ stihly propojit a vytvořit nějakou společnou politickou platformu opozice vůči komunistické moci.*“⁵⁶

Hned 20. listopadu 1989 založila slovenská politická opozice Verejnost proti násilí (VPN), ze které vzešla nová politická reprezentace, která mimo jiné přispěla i k rozdělení Československa v roce 1993. Do prvních svobodných voleb vedl širokospektrální hnutí VPN Vladimír Mečiar, který se stal i slovenským premiérem a definoval slovenskou politiku na dalších 12 let. Až v roce 2002 došlo k zeslábnutí charismatu Vladimíra

⁵⁵ BÁTOROVÁ, Mária. "Vnútorná emigrácia" a občianske slobody a práva: Dominik Tatarka a český dissent. In: POSPÍŠIL, Ivo, ed. *Česko-slovenské reflexe: 1968: (jazyk - literatura - kultura)*. Brno: Tribun EU, 2009, s. 23-41. ISBN 978-80-7399-812-7., str.39-41

⁵⁶ SZOMOLÁNYI, Soňa. Disent na Slovensku, Charta 77 a Slovensko. *Československé dokumentační středisko* [online]. 21.9.2007 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: http://www.csd.cz/cs/g6/3361-DS.html#dsy3361-DS_N10234

Mečiara.

Na aktivity slovenského disentu na Slovensku dnes odkazuje Nadace Milana Šimečky. Nadaci založili v roce 1991 po smrti disidenta a filosofa Milana Šimečky jeho přátelé a jejím úkolem je rozvíjet demokracii a občanskou společnost na Slovensku. Věnují se vzdělávání, publikační činnosti a snaží se diskutovat o aktuálních problémech Slovenska. S mimořádným zájmem sledují téma migrace a integrace cizinců do slovenské společnosti. Společně s Konzervativním institutem M. R. Štefánika nadace iniciovala soutěž o Cenu Dominika Tatarky za literaturu, jež je považována za jedno z neprestížnějších slovenských literárních ocenění a navazuje na humanistické tradice slovenské kultury.

Odkaz slovenského disentu se snaží uchovávat také občanské sdružení Nenápadní hrdinovia, jejich snaha vyvrcholila vznikem Múzea obetí komunizmu na Slovensku v roce 2021. Debaty o takovém muzeu trvaly víc jak 10 let, toto nové multimedialní centrum *„otevřít téma obětí, které během 40 let trvání komunismu byli perzekuováni z různých politických důvodů. Pokrývá dvě období komunismu – roky 1945 až 1968 – tzv. komunismus tvrdých perzekucí, a období od roku 1969 až po rok 1989 – tzv. období normalizace, kdy byli občané perzekuováni sofistikovanými metodami, které držely lidi v neustálém strachu.“*⁵⁷

1.3.4 Česká republika

Působení české opozice je částečně popsáno v kapitole Disent, která zmiňuje některá jména disidentů aktivizujících se v boji proti komunistické moci. Zde bych se tak ráda věnovala občanským společnostem, které se snaží uchovávat odkaz protikomunistického odboje.

Přestože Charta 77 je nejznámější platformou občanské společnosti, existovaly i další projevy občansko-politické aktivity. Jak jsem již uvedla, jedná se například o Výbor pro ochranu nespravedlivě stíhaných, Nezávislé mírové hnutí, České děti, Hnutí za občanskou svobodu, dále Mírový klub Johna Lennona, Společnost za veselejší současnost, Kruh přátel československo-polské solidarity nebo organizace propojující politické vězně v Československu KAN a K 231.

Odkaz Charty se zrcadlí v Nadaci Charta 77, jejíž historie se datuje k roku 1978 ve Švédsku. Tam se František Janouch účastnil Mezinárodní konference PEN klubu, kde předal i poselství Václava Havla o politických vězňích v Československu. Na základě tohoto vystoupení se výbor udělující cenu Monismanienpris rozhodl, že ji dostane hnutí

⁵⁷ Prečo Múzeum obetí komunizmu vzniklo? *Múzeum obetí komunizmu* [online]. 2021 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://mok.sk/o-nas/>

Charty 77. František Janouch získané peníze uložil na účet později nazvaný Nadace Charty 77 – na tento účet pak začaly přicházet peníze od dárců z celého světa na podporu zavřených a pronásledovaných disidentů.⁵⁸ Nadace se v průběhu let stala organizovanou společností, která své aktivity roku 1990 přenesla na území Československa. Dnes má název Nadace Charty 77 – Konto BARIÉRY a přešla z široce pojímané obrany lidských práv, podpory pronásledovaných disidentů a nezávislé kultury, postupně k podpoře celé škály kulturně humanitárních aktivit a stala se průkopníkem občanské společnosti.

Nadace společně s Knihovnou Václava Havla a Parlamentním shromážděním Rady Evropy uděluje Cenu Václava Havla za lidská práva. Uděluje také Cenu Františka Kriegla za občanskou statečnost a Cenu Jaroslava Seiferta za literaturu. Do roku 2017 udělovala ještě Cenu Toma Stopparda za esej přispívající mimořádným způsobem k pochopení stavu současné společnosti. Od roku 2017 ji uděluje Knihovna Václava Havla.

Dále bych zmínila organizaci Post Bellum, která připomíná osudy pamětníků v době totalitních vlád, centrum PANT poskytující metodické vzdělávací materiály k moderním dějinám a Ústav pro studium totalitních režimů. Knihovna Václava Havla uchováající odkaz prvního českého prezidenta a disidenta zahájila v českém prostředí tradici péče o postprezidentský život. Svě centrum po odchodu z prezidentského mandátu založil také Václav Klaus (Institut Václava Klause), třetí český prezident Miloš Zeman se v době psaní této práce přiklání k vytvoření své Kanceláře pro setkávání s příznivci. Z předchozích kapitol vyplývá, že Knihovna Václava Havla je v zemích Visegrádu ojedinělou institucí.

1.4 Knihovna Václava Havla

„Knihovna se rodila několik let. Já jsem zprvu byl trochu nesvůj z toho, že má nést moje jméno. Ale časem jsem pochopil že je tady veliká šance, totiž šance nikoliv budovat mé osobě nějaký pomníček, ale šance skrze všechny rozmanité archiválie zpřítomnit posledních 50 let života naší země, zpřítomnit je v instituci absolutně nezávislé na státě, která by obohatila pluralitu pohledů na plošná desetiletí. Já sem zprvu si nebyl jist, jestli to nebude přijímáno s jakousi nechutí nebo posměchem, nestalo se tak a zajímavé je, že se ta idea těšila velkému zájmu a podpoře Američanů, kteří zřejmě by rádi viděli, aby se tento americký zvyk šířil dál. Mluvili se mnou o té knihovně dva američtí prezidenti, bývalí velvyslanci u nás a měl jsem i oběd se šéfem všech archivů, pod něž metodicky patří ty

⁵⁸ JANOUCH, František. Charta a zahraničí. In: *Charta vlastníma očima*. Praha: Knihovna Václava Havla, 2018, s. 47-50. ISBN 978-80-87490-78-5., str. 48

prezidentské knihovny. A teď ta knihovna pracuje několik let, v roce 2004 byla formálně založena.“⁵⁹

Knihovna Václava Havla byla založena v listopadu 2004 jako obecně prospěšná společnost. Václav Havel si podle svých slov budovanou instituci nepředstavoval jako muzeum, ale jako živý, vyvíjející se klub, kde se mohou lidé potkávat, kde mohou diskutovat, jako „*jakési ohnisko duchovního, politického, společenského i literárního života pražského.*“⁶⁰ Skrze toto uvedení Knihovna v roce 2004 začala hledat svou roli v reflektování společensko-kulturního dění a budovat organizované centrum, kam přešla část někdejších spolupracovníků Václava Havla z Pražského hradu.⁶¹ Od roku 2008 byl ředitelem Knihovny Martin C. Putna, v roce 2011 ho nahradil bývalý diplomat Martin Palouš, po něm ve stejném roce do funkce nastoupila Marta Smolíková. Od roku 2015 je výkonným ředitelem diplomat, psycholog a překladatel Michael Žantovský, programovým ředitelem je od založení KVH spisovatel a publicista Jáchym Topol.

Havlova knihovna navazuje na tradici amerických prezidentských knihoven, jejichž koncept byl poprvé představen ve Spojených státech amerických v roce 1939 Franklinem Delano Rooseveltem, který vytvořil organizaci uchovávající jeho dokumentaci. Prezidentské knihovny jsou též výzkumné a vzdělávací instituce, sám Roosevelt je označil jako zlatý důl pro historiky a badatele. Jsou prostorem pro vzdělávání a studium o politice, vládě a demokracii, přinášejí historii široké vrstvě uživatelů a poskytují praktické ukázky politické činnosti. Svými programy se často zaměřují i na studenty a mládež. Prezidentské knihovny budují obraz určitého prezidenta a jeho života, mají paměťový a vzpomínkový charakter. Často je kladen důraz na jejich kulturní a komunitní roli v místě působení. Budováním prezidentských knihoven se také vypilovala archivní péče o záznamy, aby mohly sloužit jako úložiště moderní paměti a byly zpřístupněny badatelům co nejefektivnějším způsobem.⁶² Česká republika má výhodu v tom, že validní úřední

⁵⁹ Knihovna v knihovně. In: *Havel Channel* [online]. 21. 6. 2016 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/00697>

⁶⁰ ŽANTOVSKÝ, Michael a Silvie LAUDER. Neděláme z Havla pánaboha. *Respekt – Speciál*. Praha: *Economia*, 2022, 8(IV), 68-71., str. 68

⁶¹ Například Anna Freimanová, tajemnice VH pro literární a divadelní agendu, Martin Vidlák z oddělení monitoringu dokumentace Tiskového odboru Kanceláře prezidenta republiky, Karolína Stránská, která pracovala v oddělení protokolů v prezidentském období Václava Havla.

⁶² KOLAŘÍKOVÁ, Pavla. *Principy služeb prezidentských knihoven* [online]. Praha, 2016 [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/81089>. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce PhDr. Blanka Vorlíčková, Ph.D., str. 12

dokumenty a archiválie dotýkající se prezidentství uchovává samostatný archiv Pražského hradu a Kancelář prezidenta republiky. Knihovna Václava Havla se ale zabývá širším spektrem než pouze obdobím prezidentského mandátu Václava Havla. Inspiračně nejvíce čerpá z Knihovny a muzea Johna Fitzgeralda Kennedyho v Bostonu, jedná se o největší a také nejaktivnější instituci věnující se občanské společnosti a interakci s mladými lidmi. Druhým modelem pro vznik KVH byla Knihovna Jimmyho Cartera v Atlantě, kde se Václav Havel a jeho tým chtěli inspirovat směřováním k tématům jako je zahraniční politika nebo lidská práva. Inspirují se také ve snaze nabízet aktivní roli zprostředkovatele v některých konfliktech.⁶³

Po úmrtí Václava Havla v prosinci 2011 bylo podle tehdejšího ředitele Martina Palouše hlavním cílem Knihovny sloužit jako základní komunikační centrum, jako zdroj informací, a pracovat na systematickém zpřístupňování a interpretaci díla Václava Havla, nabízet prostor k tomu, aby se i pro příští generace uchovala živá tradice havlovských přístupů a havlovského myšlení.⁶⁴

Podle Michaela Žantovského je Knihovna v první řadě opravdu knihovnou – shromažďuje dokumenty, archiválie, fotografie, filmové a zvukové záznamy od Václava Havla, o jeho životě, o dobových souvislostech jeho života, o jeho politické a literární činnosti a jeho myšlenkovém odkazu. Většina z těchto archiválií je zdigitalizována a nabízena badatelům online po registraci, není tedy nutné ke studiu chodit přímo do Knihovny.⁶⁵

Druhým zájmem instituce je publikační činnost, Knihovna vydává několik titulů ročně. Cílem publikační činnosti je zpřítomňování textů okolo života Václava Havla. Dnes malá nakladatelská činnost nabízí šest edičních řad: Sešity Knihovny Václava Havla, Edice Knihovny Václava Havla, Studentská řada, Hovory v Lánech, Spisy Václava Havla, Dílo Pavla Juráčka a Konference Knihovny Václava Havla. Nadto publikuje tituly, které ze zmíněných edic vybočují, ale pro ediční činnost Knihovny jsou důležité. Knihovna se pravidelně účastní nakladatelských veletrhů a festivalů, kde veřejnosti představuje svou tvorbu.

Třetím okruhem činnosti je klubový program Knihovny, který má plnit poslání vyřčené Václavem Havlem a umožňovat setkávání lidí a iniciování diskusí. Krom debat se

⁶³ ŽANTOVSKÝ, Michael a Silvie LAUDER, ref. 60, str. 68-69

⁶⁴ HÁJEK, Pavel. Nová era Knihovny Václava Havla. *Knihovna Václava Havla* [online]. 15.1.2012 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://www.vaclavhavel.cz/cs/index/novinky/252/nova-era-knihovny-vaclava-havla>

⁶⁵ Knihovna v knihovně. In: *Havel Channel* [online]. 21. 6. 2016 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/00697>

několikrát do týdne konají v Knihovně i akce jiného typu – přednášky, autorská čtení, malé koncerty, menší divadelní představení. Knihovna organizuje i konference, jedná se o Cenu Václava Havla za lidská práva, což je mezinárodní ocenění předáváno společně se shromážděním Rady Evropy a Nadací Charty 77. Od roku 2013 vybírá sedmičlenná porota jednoho laureáta, který se ve svém životě věnuje aktivnímu boji za lidská práva. V minulých letech tak například byla oceněna bojovnice za ženská práva Loujain al-Hathloul ze Saúdské Arábie, politický vězeň a bojovník za demokracii v Rusku Vladimír Kara-Murza nebo vůdčí opoziční osobnost v Bělorusku Maryja Kalesnikavová. Dalším mezinárodním setkáním jsou Transatlantické dialogy Havel – Albrightová, ty zosobňují vazbu mezi Václavem Havlem a Madeleine Albrightovou, bývalou americkou ministryní zahraničních věcí USA s českými kořeny, která se zasloužila o budování vztahů mezi Českou republikou a Spojenými státy. Třetí konferencí jsou Evropské dialogy Václava Havla, také mezinárodní projekt, jenž si klade za úkol vést diskuse o tématech určující aktuální směřování Evropy, odkazují k eseji Václava Havla *Moc bezmocných* s nadějí, že nabídnou hlas i těm, kterým se v současném evropském prostředí moc prostoru nedostává. Konference se pořádá od roku 2014 a během let se krom českých měst konala také například v Bruselu nebo Berlíně.⁶⁶

Krom těchto aktivit se Knihovna dále věnuje vzdělávacím aktivitám – zahrnují Cenu KVH za nejlepší studentský esej, projekt Knihovničky VH s cílem vytvořit síť knihoven na základních a středních školách s knihami uchováující myšlenkový odkaz Václava Havla, čtenářskou kampaň Číst Havla zapojující mladé známé osobnosti z České republiky popularizující Havlovy texty a další kampaně dále tematizující divadelní odkaz bývalého prezidenta či workshopy a přednášky o občanské společnosti. KVH dále uděluje Cenu Toma Stopparda, zaštiťuje mezinárodní projekt Lavičky Václava Havla, zapůjčuje výstavy a podporuje další projekty týkající se aktivního společenského života.

Od roku 2012 Knihovna pravidelně spolupracuje s deníkem Respekt, kdy společně organizují společensko-politické debaty. Spolupráci zahájil dramaturg programu KVH, novinář a spisovatel Jáchym Topol, dnes je však spolupráce podle šéfproducenta Pavla Hájka tou nejméně radostnou a nejkomplicovanější, protože videozáznamy z debat Respekt dnes na svých stránkách neuchovává a nevyužívá je ani do podoby článků,⁶⁷

⁶⁶ Evropské dialogy Václava Havla, Cena Václava Havla za lidská práva, Transatlantické dialogy Havel – Albrightová. *Knihovna Václava Havla* [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://www.vaclavhavel.cz/#scr3>

⁶⁷ Rozhovor s Pavlem Hájkem z Knihovny Václava Havla, který má na starosti její mediální strategii.

spolupráce se tak může zdát zbytečná. V roce 2021 Knihovna spustila další debatní cyklus s názorovým deníkem Echo24, o rok později se přidaly i akce s Deníkem N. Za spolupráci s Echem stojí dohoda mezi Pavlem Hájkem a šéfredaktorem Daliborem Balšínkem, debaty s Deníkem N inicioval Michael Žantovský. Dalším partnerem v mediální sféře je pro Knihovnu televize Stream, kde se uchovávají záznamy z cyklu Svobodná akademie, za kterou stojí zaměstnankyně Knihovny Barbora Grečnerová. Pavel Hájek později propojil tento formát se Seznamem a dnes tak mohou uživatelé najít na jejich online televizi videozáznamy natočené v rámci zmíněné série. Také na internetové televizi iVysílání z produkce České televize má Knihovna několik videozáznamů, nejprve se jednalo o streamování vybraných pořadů, dnes pokračuje v rámci vzdělávacího programu Učíme se s Knihovnou Václava Havla, která by měla do budoucna poskytovat uživatelům iVysílání vybranou produkci Knihovny.

Organizace krom spolupráce s médii vytváří i svou vlastní komunikační platformu – v roce 2020 spustila internetovou televizi Havel Channel. Jejím smyslem je nabízet divákům přehled o akcích, které se v Knihovně odehrály. Dříve organizace nahrávala všechny své akce, dnes si, především z finančních důvodů, již vybírá, u kterých událostí pořídí videozáznam a poskytnou ho publiku na vlastní platformě. Některé z vybraných diskusních pořadů jsou na Havel Channel vysílány i živě. Havel Channel se dílem náhody spustil v době pandemie covidu 19 a omezené možnosti občanů participovat na pořádaných akcí. První roky její existence doprovázel zájem z řad uživatelů, který se projevoval mimo jiné zvýšenou návštěvností stránek Havel Channel a zvýšeným časem zhlédnutých minut zveřejněných videozáznamů.⁶⁸

Knihovna Václava Havla je nestátní organizace, při návštěvě akcí od diváků nevybírá vstupné a nezpłatňuje ani využívání archivu. Je financována soukromými dárci, v počátcích se jednalo o finanční příspěvky Václava a Dagmar Havlových a jejich nejbližších přátel. Dnes má instituce několik důležitých soukromých sponzorů, největším z nich je podnikatel, lobbista a majitel vydavatelského domu Economie Zdeněk Bakala, dále na chod přispívá Moneta bank, filantrop a podnikatel Luděk Sekyra, další podnikatelé Karel Komárek, Jan Bárta, manželé Jaroslav a Silke Horákoví a podnikatelka Šárka Litvinová. Přispívají ale i drobní dárci pomocí pravidelných příspěvků. Kromě toho Knihovna také soutěží o granty a dotační tituly, například od magistrátu, státní správy nebo

⁶⁸ *Knihovna Václava Havla: Výroční zpráva 2021* [online]. Praha: Knihovna Václava Havla, 2022 [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://www.vaclavhavel.cz/docs/vyrocní-zpráva-2021-cs.pdf>, str. 25

mezinárodních fondů.⁶⁹

Knihovna Václava Havla sídlila v minulosti na dvou adresách – v Ostrovní 13, kde prostory bývalé konírny sloužily původně jen jako archiv, a v Řetězové 7 v prostorách kavárny Montmartre, kde Knihovna až do roku 2014 uváděla své pořady a klubová setkání. Dnes najdeme klub i archiv pod jednou střechou v Ostrovní 13. Knihovna prostory hledala dlouho, nynějšímu uspořádání předcházela projekt Zdeňka Bakaly vystavět prostory v domě na Loretánském náměstí, ze kterého však po letech soudních sporů sešlo. Současné místo setkávání Knihovna dnes pronajímá i pro externí akce po domluvě. Nejznámější externí akcí, která se v Knihovně Václava Havla koná, je autorské čtení autorů nominovaných na literární cenu Magnesia Litera, klasickým formátem jsou v posledních letech čtyři akce věnované čtení nominovaných autorů. Produkce i streamování čtení jsou zcela v režii Magnesie Litery a Knihovna jen poskytuje své prostory.

Předmětem zkoumání práce bude mediální obraz Knihovny Václava Havla a spolupráce obecně prospěšné společnosti s médii. Pro základní porozumění mediální logice uvádím proto v následujících kapitolách základní teoretické koncepty žurnalistiky.

1.5 Mediální realita

Média fungují na principu reprezentace reality – snaží se přenášet informace o událostech, kdy tento přenos funguje na možnosti lidského mozku zpřítomnit nepřítomné. Realita každého člověka je nanejvýš subjektivním prožíváním každodenního života a pomocí médií nám může být přenášena realita odehrávající se daleko od naší každodenní reality. Masmédia hrají roli při utváření individuálního a kolektivního vědomí tím, že organizují a šíří znalosti, které lidé mají o svém každodenním životě a o vzdálenějším kontextu svého života. Mediální reprezentace reality je nástroj, kterým se dozvídáme o událostech, není ale zcela ovládaný naším vědomím – mediální domy jsou odpovědné za způsoby určování reality v mediálním obsahu.

Rozlišujeme dva základní přístupy k reprezentaci reality. Prvním je reflexivní přístup tvrdící, že realitu je možno objektivně popsat. Druhým je konstruktivistický přístup k mediální reprezentaci reality, který chápe realitu jako nemožnou popsat jako celek. Obraz reality bude vždy výsekem určitého celku a reinterpretací skutečné události.

⁶⁹ HÁJEK Pavel a Petr VIZINA. Havlův fešácký kriminál a alkoholismus? To je fake news a kydání hnoje, tvrdí Hájek z Knihovny Václava Havla. *Český rozhlas Plus* [online]. Praha, 4.1.2022 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/havluv-fesacky-kriminal-a-alkoholismus-je-fake-news-a-kydani-hnoje-tvrdi-hajek-z-8653479>

Kapacity, kterými mají média pokrýt množství událostí, které se ve světě dějí, jsou omezené. Vytvořením tzn. mediálních rutin se proces reprezentace reality zautomatizoval a selektování informací je normou. Mediální rutiny popsali teoretici Pamela Shoemaker a Stephen D. Reese jako „vzorové, rutinizované, opakující se praktiky a formy, které při své práci mediální pracovníci používají.“⁷⁰ Rutinní postupy se odrážejí v sestavování agendy, ve vyhledávání témat a informací, práci se zdroji a také v konečné podobě zpráv.

1.6 Agenda setting

Mediální obsahy nejsou nikdy jen odrazem jednotlivých novinářů, ale výsledkem řady různých vlivů. Schopnost ovlivňovat významnost témat ve veřejné agendě se označuje jako schopnost zpravodajských médií nastolovat agendu.⁷¹ Média neříkají přímo, co si má veřejnost myslet, ale určitým způsobem ovlivňují, o čem se povede veřejná debata. Koncept nastolování agendy tak dává moc do rukou médií, která si vybírají z poskytovaných témat a pomocí výběru působí na populaci. Poprvé byla teorie stanovování agendy formálně definována Maxwellem McCombsem a Donaldem Shawem v roce 1972 v rámci výzkumu amerických prezidentských voleb. Výzkumníci James W. Dearing a Everett M. Rogers rozdělili nastolování agendy na tři složky: mediální, tedy témata, o kterých referují média (patří sem také intermediální agenda, probíhající mezi médii), veřejnou, tedy témata, která veřejnost považuje za významná a o kterých diskutuje, a politickou, tedy témata, které se do veřejného diskurzu snaží prosazovat politické, ekonomické, ale i občanské instituce. Všechny tři složky spolu přitom interagují a navzájem se ovlivňují.⁷²

1.7 Gatekeeping

Samotné vybírání mediálních obsahů je dnes známé jako proces gatekeepingu. Do komunikačních studií přivedl termín gatekeeping David Manning White, který ve své empirické studii *The Gate Keeper: A Case Study in the Selection of News* zkoumal faktory rozhodující o výběru událostí, které se stanou zprávami. Zajímal se také o to, kdo zprávy

⁷⁰ SHOEMAKER, Pamela J. a Stephen D. REESE. *Mediating the Message: Theories of Influences on Mass Media Content*. 2. New York: Longman, 1996.

⁷¹ MCCOMBS, Maxwell E. *Agenda setting: nastolování agendy: masová média a veřejné mínění*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-591-2., str. 26

⁷² DEARING, James a Everett M. ROGERS. Agenda-Setting Research: Where Has It Been, Where Is It Going?. In: *Communication Yearbook 11* [online]. 1988, s. 555-594 [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/263809220_Agenda-Setting_Research_Where_Has_It_Been_Where_Is_It_Going

vybírání a jak se rozhoduje. Celý proces popsal jako vysoce subjektivní, kdy základním kritériem pro výběr události byl vztah k příjemcům, kteří od média mají určitá očekávání. White díky výzkumu rozlišil dva důvody, proč se události nedostaly do zpravodajství – prvním z nich byl důvod organizační, kdy novinář nemá dostatek prostoru k tomu, aby zprávu zveřejnil. Druhý důvod byl obsahový – událost podle editora není zajímavá a nestála za zveřejnění.⁷³ Největší úspěšnost měly politické zprávy a takzvané hluboké lidské příběhy.

Pamela Shoemaker v 50. letech 20. století definovala gatekeeping jako proces, který se týká každého komunikátora, který se účastní jakéhokoli komunikačního aktu, včetně interpersonální komunikace. Společně s Timothyem Vosem popsal gatekeeping jako *“proces třídění a zpracování nesčetných informací do omezeného počtu zpráv, které se každý den dostanou k lidem.”*⁷⁴ V práci ukazují, že novinář se rozhoduje pod tlakem jiných vlivů v různých úrovních – individuální úroveň, úroveň mediálních rutin, úroveň organizace, extramediální úroveň a ideologická úroveň. Subjektivní vnímání redaktora tedy není jedinou „bránou“, kterou musí událost projít. Média sama o sobě nejsou motivována tendencemi vybírat, jaké zprávy pokrývat – vliv na ně mají vlády, obchodní vůdci a bohatí. Tyto elity měly v minulosti výhradní kontrolu nad informacemi, které jako publikum máme možnost konzumovat. V tomto nastavení bylo mimořádně složité dostat do toku informací alternativní, jiný pohled. Nová média a internetizace tento koncept mění a do roviny se přidává participace konzumentů a jiných skupin.

1.8 Novinářské zdroje

Redakční úrovně, skrze které jsou informace předávány, patří do pole žurnalistiky – informace o událostech ale pochází ze zdrojů, které mohou žurnalistické pole překračovat. Rozlišujeme zdroje živé a neživé. Za živé zdroje považujeme přímé účastníky události, o které referujeme – můžou to být politici, účastníci nehody, odborníci, vědci či tiskoví mluvčí. Mezi neživé zdroje patří tiskové agentury, tiskové zprávy, oficiální dokumenty či archivy. Podle mediálního teoretika Leona Sigala se k novinářům témata dostávají skrze zdroje rutinní (tiskové konference, projevy, tiskové zprávy, ale i z účtů významných osobností na sociálních sítích), neformální (úniky informací, zákulisní jednání) a iniciované (aktivita novináře – analýzy, rozhovory, databáze). Sociolog Herbert Gans definoval kritéria, podle kterých se informace zdrojů dostávají přes novináře až

⁷³ TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-736-7096-8., str. 78

⁷⁴ TRAMPOTA, Tomáš, ref. 73, str. 86

k veřejnosti, patří mezi ně: podnětnost, moc, schopnost dodat vhodné informace a geografická a sociální blízkost k novinářům.⁷⁵

Aby žurnalistika splňovala svou roli v rámci teorie společenské odpovědnosti, měla by oslovovat diverzifikované publikum a nabízet co největší možnou pozornost všem tématům a oblastem. Z důvodu tržního aspektu žurnalistiky a stoupající konkurence médií ale není možné vždy zajistit pokrytí celého spektra témat a odrážet všechny zájmy společnosti. V demokratické společnosti jsou novináři schopni reflektovat složení společnosti, ve které působí, což se může odrážet v čerpání z různých zdrojů, ke kterým patří politické a elitní zdroje, ale také zdroje z občanského sektoru nebo neorganizovaných jedinců.⁷⁶ Za dominantní skupinou zdrojů jsou považovány společenské elity, které mají moc a prostředky dostat se do médií, aby udržely status quo. Společenské elity splňují požadavky novinářů – dostupnost, vhodnost, spolehlivost a důvěryhodnost.

1.9 Zpravodajské hodnoty

Zpravodajské hodnoty jsou obecně přijaté a ustálené představy o tom, co bude publikum pravděpodobně zajímat. Jsou brány jako faktory, podle kterých si gatekeeper vybírá zprávy, které se dostanou dál do médií. Poprvé se jimi empiricky zabývali výzkumníci Mari Ruge a Johann Galtung v polovině šedesátých let 20. století. Stanovili dvanáct hodnot, které v době jejich výzkumu pomohly událostem dostat se do tištěného zahraničního zpravodajství. Seznam obsahoval následující hodnoty – frekvence (četnost výskytu), práh pozornosti (schopnost zaujmout), jednoznačnost, význam, souznění s očekáváním a hodnotami publika, překvapení, kontinuita (událost má vývoj), variace, vztah k elitním národům, vztah k elitním osobám, personalizace (zosobnění události) a negativita. Nejedná se však o univerzální seznam předpokladů, nýbrž o silně subjektivní výzkum z dané perspektivy.

Studie Jörgena Westerstahla a Folke Johanssona v 90. letech 20. století se zaměřila na více mediálních produkcí a došla k pěti základním hodnotám – důležitost (vnímána jako absolutní hodnota, důležitost zemí daná například žebříčkem podle HDP, populace, ...), blízkost (relativní perspektiva společnosti), přístup (technický přístup novinářů

⁷⁵ GANS, Herbert J. *Deciding What's News*. United States of America: Northwestern University Press, 2004. ISBN 0-8101-2237-5.

⁷⁶ ŠERÁKOVÁ, Aneta. *Korporátní budování agendy v českých médiích na příkladu firmy Deloitte* [online]. Praha, 2021 [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/127606>. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií. Vedoucí práce PhDr. Vlastimil Nečas, Ph.D., str. 31

k informacím), ideologie (zájmy národního státu) a dramatičnost události.⁷⁷

Mediální teoretici Graeme Burton a Jan Jiráček rozdělili zpravodajské hodnoty do dvou kategorií – sociokulturní a organizační faktory a novinářské faktory. Mezi sociokulturní a organizační faktory podle nich patří: výskyt, blízkost, jasnost, jednoduchost, smysluplnost, novost, průběžnost, možnost dalšího vývoje, vztah k elitním státům a vztah k elitním osobám či celebritám, personalizace, negativita, souznění, překvapení, předvídatelnost a variace. Do skupiny novinářských faktorů spadají organizační a technologické možnosti, jako je posouzení, zda informace vykazuje zřetelný konflikt, možnost zpracovat zprávu jako jedinečný lidský příběh či existence obrazového materiálu.⁷⁸

Ve výzkumu zpravodajských hodnot záleží vždy na typu média a na politickém uspořádání společnosti – demokratické režimy budou akcentovat větší škálu hodnot než média v totalitních režimech. Obecným předpokladem ale zůstává, že informace z určitých důležitých zemí a o určitých nastolených tématech se do zpravodajství dostávají jednodušeji.

1.10 Zpravodajské normy

Kromě zmíněných teorií a rutin, které ovlivňují novinářskou práci při vybírání témat a informací, působí na žurnalistiku ještě tlak normativních teorií. Normativní teorie médií vysvětlují, jakým způsobem by měla média fungovat a chovat se vůči společnosti, mají za úkol ohraničovat působnost žurnalistiky. Normativní teorie jsou společensky podmíněné a v praxi se uplatňují normami, které mohou být přesně definované a vynutitelné, ale i abstraktní ve smyslu obecných požadavků na žurnalistiku.

Sociální teorie žurnalistiky, jež je spojena především se jménem Denise McQuaila má podle něho plnit pět základních očekávání:

1. Rozšiřovat všem informace o veřejných záležitostech
2. Spojovat občany s vládou a naopak
3. Podporovat běžnou práci hlavních společenských institucí
4. Respektovat stávající hodnoty a kulturní a společenské normy
5. Sloužit národnímu zájmu

⁷⁷ WESTERSTÅHL, Jörgen a Folke JOHANSSON. Foreign News: News Values and Ideologies. *European Journal of Communication* [online]. 1994, 9(1), 71-89 [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0267323194009001004>

⁷⁸ BURTON, Graeme. *Úvod do studia médií*. Brno, 2001. ISBN 80-859-4767-6., str. 242-247

6. Být schopný pomoci v době krize nebo nouze ⁷⁹

Do očekávání ale vstupují další faktory, které ovlivňují postavení médií ve společnosti a média tak nevybírají zprávy jen podle očekávání společnosti. Média primárně fungují jako prostředník mezi politickými představiteli a publikem, které by bez sdělovacích prostředků nemělo šanci dosáhnout přímé a nezprostředkované zkušenosti s politickými aktéry a politickými událostmi. Podle amerického politologa Lance Bennetta ovlivňují možnosti informací dostat se do zpravodajství tři normativní řády – prvním jsou hodnoty převzaté z žurnalistické etiky (objektivita, pravdivost), druhý řád je zakotvený v demokratické politice, zdůrazňuje potřebu novinářů pracovat odpovědně a informovat občany, podporovat demokracii. Třetí řád je ekonomická a komerční hodnota zpravodajství – zpravodajství by mělo být ziskové a relativně levné na výrobu. Média, na něž působí tyto tři normativní řády, mají tendence produkovat zprávy, které jsou řízeny vládními úředníky.⁸⁰

Lance Bennet dále rozvíjí teorii zpravodajských norem využívanou převážně v oblasti politické komunikace, jeho výzkum však v našem případě nabízí vysvětlení pravidel, kterými se žurnalistika řídí při rozhodování o zdrojích ve zpravodajství. Oficiální vyjádření veřejných činitelů dominují politickému zpravodajství, jelikož naplňují tyto tři normativní řády – oficiální stanoviska podporují pocit autority a objektivitu, demokraticky zvolení zástupci jsou odpovědní lidem, kterým mají média přinášet informace o jejich konání, a přejímání oficiálních zpráv je také ekonomicky výhodné.⁸¹

Ostatní názory jsou pak vpouštěny do zpravodajství podle toho, jakou mají moc ovlivnit vývoj příběhu. Bennett označuje schopnost připuštění přes zpravodajskou bránu jako indexování. V jeho teorii indexování pak tento systém určuje podobu veřejné debaty. *„Důležitým důsledkem pravidla indexování je to, že skutečná úroveň společenského nesouhlasu nebo veřejného odporu vůči vládní politice může být podobná v různých zpravodajských situacích, ale zprávy o takové opozici rostou a klesají, protože jsou filtrovány novinářským vnímáním oficiálního konfliktu.“*⁸²

Teorie indexování ale neplatí bezpodmínečně – pokud se ve společnosti objeví výbušné

⁷⁹ MCQUAIL, Denis. Žurnalistika a společnost. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3093-9., str. 39

⁸⁰ POWERS, Matthews, ref. 3, str. 131

⁸¹ BENNETT, Lance W. An introduction to journalism norms and representations of politics. Political Communication [online]. 1996, 13(4), 373-384 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10584609.1996.9963126>, str.375

⁸² BENNETT, Lance W, ref. 81, str. 377

téma, novináři pracují autonomněji, protože nejsou v područí oficiálních zdrojů a rutinních rozhodovacích procesů. Mohou se objevit takzvané „zpravodajské ikony“, které poskytují autoritu pro vytváření narativů – velkou moc mají v těchto okamžicích vizuální prvky jako spontánní ale věrohodné popisy událostí. Bennett uvádí jako příklad z amerického prostředí fotografie z vietnamské války nebo úlohu tisku při národní odpadové krizi v 80. letech a následnou propagaci recyklace. Političtí činitelé se ale vždy mohou pokusit znovu získat kontrolu zahájením rutinních institucionálních procesů, které budou média nucena pokrýt.

Upřednostňování politických zdrojů a témat má tradiční a pragmatické odůvodnění, zároveň ale odebírá ostatním institucím příležitosti k formování zpráv. Přejímání stanovisek občanského sektoru do zpravodajství je mnohdy použito pouze jako doplnění informace. Několik studií evropského tisku zjistilo, že nevládní organizace jsou využívány k „vyvážení“ zpráv předložených úředníky.⁸³ Matthew Powers ve svém výzkumu zjistil, že výše popsané zpravodajské normy jsou ve zpravodajství relativně stabilní. Občanské organizace nedokázaly nabourat procesy určování zpravodajských témat a místo toho vyvinuly způsoby, jak vložit svá sdělení do tohoto normativního řádu.⁸⁴

1.11 Mediální logika a občanský sektor

Předchozí vyjmenované rutiny a procesy se dají hromadně popsat jako důsledek mediální logiky, tedy standardizovaného chování uvnitř redakcí. V této kapitole se zaměřím na znaky, které občanský sektor s mediální logikou spojují a které je naopak rozdělují.

Podobné znaky sdílí občanský sektor se žurnalistikou v jejich normativních pojetích a v otázce funkce ve společnosti. Žurnalistika se občas označuje jako takzvaná čtvrtá moc ve státě, toto označení odkazuje k jejímu úkolu hlídat politickou sféru a sloužit veřejnému zájmu. Tato moc žurnalistiky však nemusí být považována za pozitivní ve všech polohách, její „*schopnost de facto kontrolovat brány komunikace veřejnosti jako celku, rozhodování, komu a čemu, bude věnována různá míra publicity*“⁸⁵ může být zneužita v prospěch vlastníků médií, lobbistů, politiků.⁸⁶

⁸³ VAN LEUVEN, Sarah, Annelore DEPREZ a Karin RAEYMAECKERS. Increased News Access for International NGOs?. *Journalism Practice* [online]. 2013, 7(4), 430-445 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/263493705_INCREASED_NEWS_ACCESS_FOR_INTERNATIONAL_NGOS, str. 430

⁸⁴ POWERS, Matthews, ref. 3, str. 149

⁸⁵ MCQUAIL, Denis, ref. 79, str.37

⁸⁶ Mezi příklady zneužívání médií patří praktiky mediálního magnáta a později i premiéra Itálie v letech 1994-1995, 2001-2006 a 2008-2011 Silvia Berlusconiho, který účelově propojoval média a politiku z důvodů

Vznikem médií veřejnoprávní služby v polovině 20. století reagovala euroamerická společnost na stále větší komercionalizaci a monopolizaci mediálního trhu. Veřejnoprávní média tak mohou s občanským sektorem sdílet určité hodnoty – pravdivost, objektivnost, odbornost nebo aktuálnost.

Komerční média se oproti tomu orientují na ekonomickou úspěšnost, což s sebou přináší rozvoj bulvarizace a infotainmentu. Komercionalizace mediálního trhu nutí zpravodajské organizace, aby se zaměřily především na úvahy o efektivitě, maximalizaci zisku a opatření ke snižování nákladů. Novináři čelí nestabilitě zaměstnání a častému požadavku, aby pracovali flexibilněji. Dnešní žurnalistika vyžaduje multitasking – tedy schopnost novináře zvládat kompletní proces tvorby zpráv od sbírání materiálu před editováním až po publikaci. Počet novinářů v redakcích se v posledních letech spíše snižuje, což znamená, že práce přibývá – novináři pak, aby dostali požadovanému množství práce, více využívají už předpřipravené texty, například tiskové zprávy (zprávy z oblasti public relations a dalších nenovinářských polí, nikoliv od zpravodajských agentur).⁸⁷ V této souvislosti si odborná společnost všimá vzestupu copy paste žurnalistiky nebo „churnalismu“ – pojem pochází od novináře Nicka Daviese, jenž ho použil ve své publikaci *Flat Earth News*. Ten tehdy našel 80 % článků v kvalitních britských celostátních novinách, které alespoň částečně pocházely z tiskových zpráv.⁸⁸ Pokus o pozdější replikaci výzkumu ve vlámských novinách však nevedla ke stejně závažným výsledkům jako v britském prostředí, zejména z důvodu difference mediálních systémů v obou zemích.⁸⁹ V Británii potvrdil pokračování trendu výzkum odborného časopisu *Press Gazette*, zjistili však, že novináři se krom tiskových zpráv čím dál tím více uchylují k přejímání zpráv ze sociálních sítí.⁹⁰ Obecně se zdá, že tendence ke snižování nákladů má negativní vliv na rozmanitost zdrojů, přesné dopady se ale budou lišit v různých mediálních systémech. Zvyšování závislosti na předpřipravených zprávách by mohlo sloužit jako příležitost pro občanský sektor.

Matthew Powers, který zkoumal publicitu lidskoprávních a humanitárních společností v amerických médiích, avšak tvrdí, že nedochází k úspěšnému prosazování témat

získání většího vlivu. Tento trend se nevyhýbá ani dalším zemím, zejména ve střední a východní Evropě – po odchodu zahraničních investorů z médií nastupuje trend oligarchizace, kdy vlivní magnáti, z nichž část přímo figuruje či je napojena na politické vedení ve své zemi, začali skupovat média.

⁸⁷ ČUŘÍK, Jaroslav. *Nové trendy v médiích*. Bmo: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5825-5, str. 162

⁸⁸ DAVIES, Nick. *Flat Earth News*. Vintage UK, 2008. ISBN 978-0-7011-8145-1.

⁸⁹ VAN LEUVEN, Sarah, Annelore DEPREZ a Karin RAEYMAECKERS, ref. 83, str. 440

⁹⁰ PONSFORD, Dominic a Alfie DAVIS. *Churnalism 2022: Where do UK's leading news websites get their stories from?*. *Press Gazette* [online]. London: New Statesman Media Group, 2022 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://pressgazette.co.uk/news/churnalism-2022/>

občanského sektoru i přes to, že se instituce čím dál více podřizují mediálnímu chování: „*Aby nevládní organizace zlepšily své šance na získání publicity, přizpůsobují svá sdělení přijatelným žurnalistickým formátům a zpravodajsky hodnotným tématům.*“⁹¹ Organizované občanské společnosti zpravidla aktivně nabízejí mediálním domům tiskové zprávy či výzkumy. Místo toho, aby se zaměřovaly na potencionální dárce, promlouvaly k veřejnosti přímo skrze nová média, zaměřují se úzce na mainstreamová média a snaží se díky nim získat publicity. Rozhodujícím faktorem, zda redakce zprávu využije může být způsob předání informace. V České republice například kvalitně funguje mediální oddělení Člověka v tísni, reportér Tomáš Feřtek popisuje: „*Jejich mediální oddělení zaměstnává novináře a nabízí už připravené reportáže. Text přitom zpracují tak, aby byl pro noviny použitelný, přičemž přesně rozlišují, jestli je určený pro Mladou frontu, pro Týden nebo pro Reflex.*“⁹²

Jedním z možných vysvětlení přizpůsobování se mediální logice je podle Powerse blízkost novinářské profese a práce v občanském sektoru. Obě profese mezi sebou mohou udržovat neformální vztahy. Zejména u lidskoprávních a humanitárních organizací pak zaměstnanci občanského sektoru tráví s novináři čas v místech katastrofy a přistupují k tématu podobně, tedy snaží se o nestrannost a faktický popis události. „*Tato sociální blízkost vytváří vazby mezi novináři a nevládními organizacemi, tyto vazby pomáhají nevládním organizacím vnímat zpravodajská média jako přirozeného spojence při snaze o publicity.*“⁹³ V České republice se navíc jedná o relativně malý mediální trh a úzké kolektivy, a tak není výjimečné, že mezi aktéry existují důvěrné vztahy anebo, že jsou novináři zároveň aktivní v občanských organizacích. Tato blízkost může být využita k větší publicitě občanského sektoru – pokud budou členové organizací vystupovat jako dostupní a známí experti, média je mohou zařazovat do zpravodajství a vyvažovat jiné pohledy. Zároveň ale blízkost svazuje možnosti a přispívá k dalšímu reprodukování mediální logiky. Posiluje kognitivní zaujatost novinářů, která je vede k očekávání, že občanská organizace bude plnit specifickou roli a předem připravené úkoly – novináři se poté obrací na členy občanské organizace jenom v určitých případech.

Kromě produkce tiskových zpráv se občanské instituce realizují i ve využívání nových médií a vizuálních produktů. Nadnárodní organizace Human Rights Watch dlouhodobě

⁹¹ POWERS, Matthews, ref. 3, str. 54

⁹² ŠTĚTKA, Václav a Veronika SKÁLOVÁ. „V komunikaci s médii jsou neziskovky mnohem úspěšnější než v minulosti“: rozhovor s Tomášem Feřtekem. Revue pro média. Bmo, 2005, 5(12/13), 15-18.

⁹³ POWERS, Matthews, ref. 3, str. 123

spolupracuje s předními světovými fotografy, aby vizuálně doplnili jejich humanitární činnost a zvýšili povědomí o značce.⁹⁴ Krom tvorby nových mediálních formátů mají občanské organizace možnost využívat sociální sítě, které jim dovolují cílit přímo na publikum bez potřeby prostředníka. Využívání nových médií skýtá naději i pro občanské organizace jako možnost obejít zavedené zpravodajské rutiny.

Publicitu občanského sektoru ovlivňují další faktory, jako je budování povědomí o značce, konkurence anebo naopak spolupráce občanských organizací a samozřejmě pole zájmu dané organizace. Ústředním motivem se však jeví schopnost dosáhnout kredibility u veřejnosti i médií. Výzkum Indexu udržitelného rozvoje občanského sektoru v České republice za rok 2021 konstatuje, že veřejný obraz se v posledním roce mírně zlepšil:

„Organizované občanské společnosti (OOS) v posledních letech získávají více prostoru v médiích. Je to dáno zvýšenou aktivitou samotných OOS, které dokáží navazovat i dlouhodobější spolupráci s médii, i mění se situací ve společnosti. Zájem o spolupráci s OOS mají zejména veřejnoprávní média. Zabývají se i tématy, která jsou OOS vlastní, a informují o nich profesionálně a kvalitně. OOS však získávaly prostor i v některých komerčních médiích, zejména v souvislosti s jejich pomocí při zvládnání pandemie covid-19 a následků tornáda na jižní Moravě. Informování velkých a tradičních médií o OOS je většinou pozitivní.“⁹⁵

Zároveň ale výsledky varují před stoupajícím počtem dezinformací, které se šíří v médiích napojených na radikální politické strany a extremistické skupiny a zejména na sociálních sítích.

I přes zařazení České republiky do skupiny stabilní udržitelnosti a přes pozitivní hodnocení spolupráce s médii, ale nedochází k žádnému výraznému zlepšení v meziročních srovnání. To potvrzuje i další ukazatel, průzkum Centra pro výzkum veřejného mínění (CVVM), který dvakrát ročně měří důvěru ve vybrané instituce. Česká veřejnost se ve veřejných průzkumech od roku 2015 vyjadřuje lehce větší nedůvěrou než důvěrou v neziskové organizace, na jaře v roce 2022 důvěřovalo neziskovým organizacím 38 % respondentů, 51 % nedůvěřovalo. Aktivních odpůrců je však jen 12 %. Důvěra v organizace občanského sektoru se dlouhodobě nemění, zatímco mediální sféra zažívá kontinuální klesající důvěru v tradičních média, kdy nejvíce lidí důvěřuje rádiu (47 %), méně televizi (40 %) a nejméně

⁹⁴ Například fotoreportér časopisu The New Yorker a autor několika obálek časopisu Time Platon spolupracoval s organizací Human Rights Watch na průlomových projektech portréty aktivisty za lidská práva po celém světě. Před volbami v Barmě ve společném projektu pomocí portréty barských obyvatel upozorňovali na tamější dlouhotrvající diktátorský režim

⁹⁵ Index udržitelného rozvoje občanského sektoru, ref. 2

tisku (33 %). Pro Čechy je relativně důvěryhodný i internet s 37 % důvěřujícími, kterému navíc nedůvěřuje méně lidí než televizi, a tak je v žebříčku CVVM před televizí.⁹⁶

V případě antidemokratických států přetrvává vůči občanskému sektoru nedůvěra, jelikož občanský sektor disponuje silou organizovat veřejnost, dávat najevo své názory a sledovat porušování lidských práv. Pokud se režim snaží poškodit pověst občanských institucí, odebírá jim finanční prostředky anebo s nimi vede dlouhodobé soudní spory, znamená pro něj občanský sektor hrozbu – nevládní organizace často prosazují participativní a demokratické hodnoty a chování, což jsou akce, které mohou být pro autoritářské vládcce ohrožující.⁹⁷

Občanský sektor je aktivním prvkem demokratické společnosti a zdá se, že může disponovat nástroji na zlepšení prosazování své agendy do médií. Výzkumy naznačují, že prosazování určitých témat občanskými organizacemi nutně nesouvisí se změnami v nastolování agendy a občanský sektor by měl hledat jiné cesty.⁹⁸ Mezi možnosti může patřit rozšiřování komunikačních oddělení občanských organizací o nové odborníky například na sociální sítě, vytvoření svého vlastního komunikačního kanálu pomocí nových médií, dodávání dobře zpracovaných informačních materiálů médiím nebo spolupráce s novináři a fotoreportéry.

2 Metodologická část

Metodologická část představuje výzkumný problém spolu s výzkumnými otázkami a cíli výzkumu. K dosažení cílů výzkumů byly použity kvantitativní a kvalitativní metody obsahové analýzy programových akcí Knihovny Václava Havla a mediálních výstupů v letech 2012 a 2022. Cílem výzkumu je zjistit skladbu programového schématu, dále zjistit, jaké akce prošly mediální branou a vytipovat sedm mediálně nejúspěšnějších programových akcí v daném roce. U těchto vybraných programových akcí se budu snažit určit, co mají společné a proč si jich média všimla.

⁹⁶ Důvěra k vybraným institucím veřejného života a mezilidská důvěra – jaro 2022. *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2022 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5529/f9/po220608.pdf

⁹⁷ HEURLIN, Christopher. Governing Civil Society: The Political Logic of NGO–State Relations Under Dictatorship. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. 2010, 21(2), 220-239. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/27928213>, str. 222

⁹⁸ LANG, Sabine, ref 9, str. 131

2.1 Vymezení problému a oblasti výzkumu

Práce vychází z názoru, že občanské společnosti přinášejí do veřejného prostoru témata, kterým se jinak věnuje malá pozornost. Rozšiřují a nabourávají tak politicky a mediálně nastolenou agendu. Tento sektor také skýtá funkci iniciovat nové formy občanské angažovanosti, které kromě popisu problémů nabízejí i možnost je řešit a diskutovat o nich. Tříští tak obraz světa jako místa tragického, plného násilí a beznadějných tragédií. Podle Jürgena Habermase má občanský sektor potenciál informovat veřejnost o velkých problémech lidstva, v posledních desetiletích tak občanské společnosti například rozpoutaly diskusi o klimatu, feminismu či lidských právech. Jejich druhou silou je ukazovat kroky, které vedou k nápravě těchto problémů.⁹⁹

Jednou z aktivit Knihovny Václava Havla je snaha reagovat na viditelné a citelné politické, ekonomické, lidskoprávní a jiné změny ve společnosti. Knihovna se ale snaží věnovat i okrajovým tématům, které sleduje „po vlastní ose“. Pozornost věnovaná nemainstreamovým tématům se v Knihovně Václava Havla prokresluje i v kultuře. Knihovna může fungovat jako kulturní zprostředkovatel a mediátor. Úspěch na kulturním trhu je významně ovlivněn reputací a kulturní zprostředkovatelé mohou umělci pomoci v rovině ekonomického úspěchu (buď přímo s ekonomickým ziskem nebo i nepřímo s oslovením publika a vytvořením pověsti).

Vycházíme z predikce, že Knihovna Václava Havla má zájem o mediální reprezentaci. Hlavním cílem organizace je „komunikovat, vést s okolím plnohodnotný dialog,“¹⁰⁰ který se snaží vést skrze média a sociální sítě. Mediální logika však nepodléhá té neziskové, a tak se výsledná snaha propagovat aktivity občanské společnosti v médiích nemusí setkat s úspěchem. Cílem této práce je porovnat mediální obraz Knihovny Václava Havla s jejím programem, který nabízela v letech 2012 a 2022.

2.1.1 Analýza programu Knihovny Václava Havla

První částí výzkumu bude snaha analyzovat proměnu témat, které Knihovna Václava Havla nabízela v roce 2012 a 2022. K akcím, které se konaly v jednotlivých letech, jsem přiřadila jedno až tři klíčová slova z následující nabídky: Václav Havel, Disent, Kultura, Hudba, Literatura, Divadlo, Film, Umění, Fotografie, Česká historie, Historie, Evropa, Politika, Lidská práva a Sociální otázky. Prvním krokem je pomocí induktivního

⁹⁹ HABERMAS, Jürgen. *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. The MIT Press, 1998. ISBN 9780262581622. str. 381

¹⁰⁰ Rozhovor s Pavlem Hájkem z Knihovny Václava Havla, který má na starosti její mediální strategii.

rozhodování určit hlavní témata konaných akcí, druhým krokem je sečtení těchto témat a zjištění, která témata se v programu vyskytla nejčastěji.

Při vybírání klíčových slov jsem nejprve vycházela z rozřazení, které nabízí videotéka Havel Channel, klíčová slova jsem ale poté přidávala dle vlastní zkušenosti z analýzy záznamů. Následuje vymezení, co jednotlivá klíčová slova pokrývají a ukázka jednotlivých pořadů k daným klíčovým slovům.

- Václav Havel – klíčové slovo Václav Havel znamená, že se akce věnuje z velké části osobě Václava Havla, podrobněji jeho literární a dramatické tvorbě, uvedení některé z jeho her, překladům jeho textů, čtení jeho tvorby, jeho politickému životu nebo popisuje život jeho rodiny.
 - o Mezi takovéto akce patřilo například předání počítače, který používal Václav Havel v 90. letech a v roce 2012 byla předána Knihovně Václava Havla, předání se konalo společně se vzpomínáním bývalého tajemníka Vladimíra Hanzela.¹⁰¹
- Disent – klíčové slovo dissent znamená, že záznam primárně pojednává o fenoménu československého dissentu, undergroundu a exilu. Akce se účastní čeští a slovenští disidenti nebo představitelé druhé kultury a je během ní prezentovaná tvorba, která vznikala před rokem 1989. Akce také může pojednávat o disidentské historii.
 - o K tomuto tématu se váže kupříkladu série přednášek československých disidentů ve spolupráci s Historickou sociologií FHS UK pod vedením sociologa Nicolase Maslowského.¹⁰²
- Kultura – klíčové slovo kultura se váže k události, která popisuje širší kulturní krajinu – typicky při akcích věnovaných určitému národu, etniku nebo zemi. Také se váže k vydání odborné knihy o kultuře.
 - o Toto označení jsem použila například (společně s klíčovým slovem Literatura) pro večer věnovaný Olze Fečové a vydání jejich vzpomínek o životě v tradičních romských osadách.¹⁰³

¹⁰¹ Václav Havel a počítače. In: *Havel Channel* [online]. 30. 11. 2012 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/00105>

¹⁰² Paměť dissentu. In: *Havel Channel* [online]. 2012-2014 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/00105>

¹⁰³ Olga Fečová: Den byl pro mě krátkej. In: *Knihovna Václava Havla* [online]. 12. 9. 2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://www.vaclavhavel.cz/cs/index/kalendar/2126/olga-fecova-den-byl-pro-me-kratkej>

- Hudba – klíčové slovo hudba značí koncert, křest alba, hudební večery, setkání s hudebníky a hudebními novináři.
 - K takovým akcím řadím hudební večery probíhající v roce 2022, jmenovitě například s Janem Senftem. Tato akce obsahovala rozhovor s hudebníkem a poté samotný koncert.¹⁰⁴
- Divadlo – klíčové slovo divadlo je spojeno s divadelními inscenacemi, setkání s divadelníky, dramatiky, herci, divadelními kritiky nebo s teoretiky věnující se teatrologii.
 - Jako příklad uvádím cyklus *Dramatické momenty* – během těchto pořadů literární kritička Lenka Jungmannová vedla rozhovor s dramatiky Davidem Drábkem, Petrem Zelenkou a dalšími.¹⁰⁵
- Literatura – klíčové slovo literatura se váže k autorským čtením, uvedení knih jakéhokoliv žánru a jakéhokoliv autora, k setkávání se se spisovatelem nad jejich knihami, vzpomínání na spisovatele, a také k diskutování o časopisech a jiných periodikách.
 - Takto jsem označila kupříkladu debatu o české literatuře s názvem *Hašek, Havel, Hrabal... a dál?* Ta se věnovala české literatuře a bohemistice mimo Evropu a Ameriku.¹⁰⁶
- Fotografie – klíčové slovo fotografie odkazuje k akcím věnovaným výstavám fotografií, promítání fotografií, rozhovorům s fotografy nebo vizuálními teoretiky.
 - Mezi pořady s klíčovým slovem fotografie patří například setkání s fotografem Bohdanem Holomíčkem, který dokumentoval scény z neoficiální kulturní scény a poté i prezidentské období Václava Havla.¹⁰⁷
- Umění – klíčové slovo umění je spojeno s událostmi, které se věnují výtvarnému umění ve smyslu vernisáží, přednáškách o umění, rozhovorů s výtvarnými umělci či kritiky. Váže se také ke kreativnímu průmyslu jako je design nebo návrhářství.

¹⁰⁴ Hudební večer: Mladý písničkář a vypravěč vnitřních i vnějších krajín Jan Senft alias Člověk krve. In: *Havel Channel* [online]. 24. 2. 2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/01653>

¹⁰⁵ Dramatické momenty I. / David Drábek - Koule. In: *Havel Channel* [online]. 31. 10. 2012 [cit. 2023-04-28]. anebo Dramatické momenty II / Petr Zelenka. In: *Havel Channel* [online]. 13. 11. 2012 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/00091>, <https://havelchannel.cz/cs/00098>

¹⁰⁶ Hašek, Havel, Hrabal... a dál?. In: *Knihovna Václava Havla* [online]. 29. 6. 2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://www.vaclavhavel.cz/cs/index/kalendar/2114/hasek-havel-hrabal-a-dal>

¹⁰⁷ Posunuto do světla aneb Havel dosud neviděný. In: *Havel Channel* [online]. 7. 3. 2012 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/00031>

- Klíčovým slovem Umění jsem označila mimo jiné i přednášku Mileny Bartlové nazvanou *Skutečná přítomnost*. Její přednáška se věnovala rozdílům mezi vnímáním umění v různých historických epochách (proto byla označena i klíčovým slovem Historie).¹⁰⁸
- Film – klíčové slovo film pod sebou zahrnuje akce, které pojednávají o filmovém průmyslu. Určují večery, které se zabývaly promítáním filmů nebo videí, rozhovory s filmovými režiséry, herci nebo novináři.
 - Mezi pořady označené tímto klíčovým slovem patří kupříkladu akce s názvem *Petra Hůlová: Čechy, země zaslíbená*. Během této akce se kromě uvedení knihy (proto má pořad i označení Literatura) také promítal autorský film *Stoka*.¹⁰⁹
- Česká historie – klíčová slova česká historie znamená, že videozáznam se váže k historii českých zemí, Československa a České republiky, může mít podobu rozhovoru s historiky na toto téma nebo vydání odborné knihy o tomto tématu.
 - Českou historii například probíral i večer věnovaný generálovi Sergeji Vojcechovskému, který v době druhé světové války participoval v českém odboji.¹¹⁰
- Historie – klíčové slovo historie popisuje videozáznamy, které se věnují historickému hledisku jiných zemí než České republiky.
 - Příkladem takové akce je uvedení knihy (pořad má i klíčové slovo Literatura) Eduarda Freislera o historickém kontextu dnešní situace ve Venezuele.¹¹¹
- Evropa – klíčové slovo Evropa odkazuje k akcím, které tematizují Evropskou unii a její členské státy, její vývoj, budoucnost a význam. Může se vztahovat i k evropské historii.
 - Klíčovým slovem Evropa jsem označila například konferenci *Federalismus a Evropa*, jejíž panely se primárně věnovaly integraci v Evropské unii.¹¹²

¹⁰⁸ Milena Bartlová - Skutečná přítomnost. In: *Havel Channel* [online]. 17. 12. 2012 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/00031>

¹⁰⁹ Petra Hůlová: Čechy, země zaslíbená. In: *Havel Channel* [online]. 24. 10. 2012 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/00088>

¹¹⁰ Zapomenutý generál Sergej Vojcechovský. In: *Knihovna Václava Havla* [online]. 20. 4. 2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://www.vaclavhavel.cz/cs/index/kalendar/2078/zapomenuty-general-sergej-vojcechovsky>

¹¹¹ Křest N | Venezuela: Rozklad ráje. In: *Havel Channel* [online]. 6. 9. 2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/01737/krest-n-venezuela-rozkla-d-raje>

- Lidská práva – klíčová slova lidská práva pod sebou zahrnují pořady, které pojednávají o politickém aktivismu a disentu mimo bývalé socialistické Československo. Určují večery, které byly věnované bojovníkům za lidská práva a občanské společnosti.
 - o Lidskoprávní pořady často znamenají přítomnost aktivisty ze zemí, kde je potlačována svoboda. Toto klíčové slovo tak například přiřazuji k večeru, kde vystupoval litevský historik a aktivista Robert van Voren v debatě o protestech proti sovětské okupaci v Litvě.¹¹³
- Politika – klíčové slovo politika znamená, že se záznam o akci zabývá tématy jako volby, dělba moci, politická situace v ČR i v zahraničí nebo uvedení knihy o politice a politicích.
 - o Mezi politicky laděné večery jsem přiřadila například debatu Echa24 o střední Evropě a její bezpečnosti ve stínu ruské agrese na Ukrajině.¹¹⁴
- Sociální otázky – klíčová slova sociální otázky označují akce, která pokrývají otázky vzdělávání, rodičovství, náboženství, inkluze, chudoby, seniorů, duševního zdraví.
 - o Téma sociálních otázek nejlépe vystihuje série ČAS od ČASU s Českou asociací streetworku. Klíčové slovo Sociální otázky ale označuje i pořady věnované duševnímu zdraví jako v případě Debaty N ohledně psychického vypětí a generačních rozdílů.¹¹⁵

2.1.1.1 Vymezení cíle a výzkumných otázek

Prvním z cílů práce je analyzovat programové akce konající se v Knihovně Václava Havla. Výzkumné otázky jsou formulované následovně:

- Jaké je zastoupení jednotlivých témat v programovém schématu?

¹¹² Federalismus a Evropa. In: *Havel Channel* [online]. 25. 6. 2012 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/00054>

¹¹³ Romas Kalanta a další živé pochodně v Sovětském svazu. In: *Havel Channel* [online]. 16. 5. 2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/01709>

¹¹⁴ Echo z Knihovny: Střední Evropa v nové realitě. Energetika a bezpečnost po ruské agresi na Ukrajinu. In: *Havel Channel* [online]. 29. 3. 2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/01660>

¹¹⁵ ČAS od ČASU. In: *Havel Channel* [online]. 2021-2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/serialy/26/cas-od-casu> nebo *Debata N | Pořád nám říkají: Vzehop se. Jsou na tom dnešní mladí psychicky hůř než starší generace?*. In: *Havel Channel* [online]. 1. 11. 2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/01765>

- Jak se liší programová skladba ve zkoumaných letech?

2.1.1.2 Metoda výzkumu: kvantitativní a kvalitativní obsahová analýzy

Pro zodpovězení výzkumných otázek byla zvolena především kvantitativní metoda obsahové analýzy, která je charakterizována jako „*standardizovaná, systematická a intersubjektivně ověřitelná kvantitativní metoda analýzy zjevného obsahu*“.¹¹⁶ Doplní ji induktivní metoda kvalitativní analýzy obsahů, jelikož k definování 15 klíčových témat pro analyzované akce jsem došla pomocí subjektivního pozorování.

Kvantitativní metoda obsahové analýzy bývá užívána ke zkoumání obsahů textů, obrazů, zvuků nebo videí. Tato metoda nám pomůže zjistit četnosti určitých témat, slov nebo frází v textech a jsme díky ní schopni identifikovat obsahové rozdíly různých médií a četnost informací přinášných určitým médiem. Kvantitativní obsahová analýza umožní sledovat postavení, proměnu a relevanci zvoleného tématu, dále může odhalit množství prostoru tématu či zastoupení aktérů. Obsahová analýza je postup, který dokáže vypovídat o velkém souboru dat.

Kvantitativní výzkumy jsou obecně spojovány s vysokou standardizací, což znamená, že sbírání dat probíhá shodně u všech zkoumaných jednotek. Výsledky kvantitativního výzkumu by měly být stejné v případě, že se někdo rozhodne tuto analýzu opakovat. Kromě replikace výzkumu nabízí metoda i komparaci různých prostředí a období, pomůže definovat vývojové trendy. Zároveň zahrnuje i další prvky: strukturovanost (přesně specifikuje postup a pravidla, jak ke zkoumanému obsahu přistupovat) a systematickosti, díky kterým jsou její výsledky poměrně dobře intersubjektivně ověřitelné.¹¹⁷

Při aplikaci kvantitativní obsahové analýzy výzkumník nejdříve formuluje výzkumné otázky či hypotézy, definuje výběrový soubor, zvolí vzorek obsahu, dále zvolí jednotku měření (úsek mediálního obsahu, na kterém zkoumáme zvolené proměnné a jejich kategorie – článek, věta, slovo). Následuje konstrukce obsahových kategorií jednotlivých proměnných, kterých mohou zkoumané jednotky analýzy nabývat – buď nejdříve předběžně prověříme zkoumaný vzorek a poté vystavíme kategorii zkoumání, anebo na základě určité teorie ustanovíme kategorie a až poté dochází ke sběru dat. Soustavu kategorií výzkumník třídí do kódovací knihy (manuálu). Zpracováním kategorií dochází ke kódování, ke kterému se ve velkých výzkumech využívají statistické softwary. Výsledky

¹¹⁶ REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8926-7. str. 21

¹¹⁷ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3568-9. str. 295

se vyjadřují podle frekvencí výskytu hledaných referencí. Získaná data jsou poté vztažena k původně formulované výzkumné otázce či hypotéze.¹¹⁸ Výsledkem je tedy kvantitativní popis četnosti vybraných znaků ve zkoumaných obsazích.

Oproti tomu kvalitativní obsahová analýza nám pomáhá pochopit význam, kontext a významové vzorce uvnitř daného obsahu (text, fotografie, video). Definuje se jako „*subjektivní interpretace obsahu textových dat prostřednictvím systematického třídícího procesu kódování a identifikování témat nebo vzorů*“¹¹⁹ Subjektivita kvalitativního výzkumu se projevuje ve specifické roli výzkumníka, který obsahy třídí na základě své vlastní interpretace a rozpoznává i drobné nuance. Komplikuje to však replikaci výzkumu se stejnými výsledky, kvalitativní výzkum má tedy nižší reliabilitu než výzkum kvantitativní. Při analýze obsahů je obvyklé výzkumné techniky kombinovat tak, aby se oba postupy doplňovaly a zpřesnily tak výsledky výzkumu.

2.1.1.3 Definování výzkumného souboru

Součástí výzkumu je také výběr výzkumného souboru, kde je nutné vymezení základního a výběrového souboru dat. V kvalitativním výzkumu ctíme požadavek reprezentativity, tedy že výsledky zkoumání mohou být zobecněny na základní soubor dat. Základní soubor dat definujeme jako „*soubor, ke kterému se celý výzkum vztahuje a ze kterého je (v případě potřeby) vybrán vzorek pro analýzu.*“¹²⁰

S programovou nabídkou Knihovny Václava Havla jsem byla seznámená už před lety a mám povědomí o rozdělení do témat, rozhodla jsem se pracovat s téměř základním souborem ve zkoumaných letech 2012 a 2022. Budu tedy procházet videozáznamy, které má Knihovna zpřístupněné na portálu Havel Channel, vedle toho se zaměřím na programy jednotlivých měsíců ve sledovaných letech, které archivuje webová stránka Knihovny. Vzorek byl zúžen pouze o videozáznamy, které se objevují v kategorii „Stručně“ – jedná se především o krátké vzkazy a upoutávky, které nejsou pro analýzu programu relevantní. V programu nebudu tematizovat umělecké výstavy, které proběhly bez vernisáže a neměly tak charakter „akce“. Dále jsem se nezabývala zahraničními akcemi s účastí zástupců KVH, protože se primárně zaměřuji na český kulturní a mediální prostor. Posledními

¹¹⁸ TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Portál, 2010. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-7367-683-4. str. 106-110)

¹¹⁹ HSIEH, Hsiu-Fang a Sarah E. SHANNON. Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*. 2005, 15(9), 1277-1288. ISSN 1049-7323. Dostupné z: doi:10.1177/1049732305276687, str. 1278

¹²⁰ SCHULZ, Winfried a Irena REIFOVÁ. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. 2., přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0827-8. str. 77

vyřazenými akcemi jsou externí divadelní, hudební nebo knižní festivaly, kterých se KVH pouze účastnila, ale nepodílela se na jejich organizaci.

Specifický přístup jsem zvolila ke konferencím, které Knihovna Václava Havla pořádá, ty jsou obvykle rozdělené do panelů. Každý panel má svůj vlastní záznam, pro zjednodušení analýzy jsem s takovou konferencí pracovala jako s jednou akcí, jelikož se tematicky věnuje pouze jedné problematice z různých úhlů pohledu.

2.1.1.4 Průběh analýzy

Dalším krokem po definici výzkumného souboru je popsání průběhu výzkumu a jeho specifika. Jednotkou první analýzy je „záznam o akci“, který definuji jako audiovizuální záznam v celé jeho délce nebo příspěvek o akci v programu Knihovny Václava Havla. Analyzovaný obsah jsem dosadila do kódovací knihy, která má podobu tabulky s názvem akce a přiřazenými klíčovými slovy.

Videozáznamy jsem čerpala z administrativního rozhraní videoarchivu, který mi poskytl administrátor webu v Excel tabulce. Videozáznamy jsem doplnila o další akce podle programu Knihovny Václava Havla, které nabízí na svém webu. V roce 2022 již Knihovna nepoživuje videozáznamy ze všech svých akcí, především z finančních důvodů a z důvodů ochrany autorských práv. K jednotlivým záznamům jsem dále přiřadila klíčová slova podle témat, kde jsem postupovala podle sestavených definicí. Jednotlivé programové akce jsou tak rozříděny subjektivně. Za rok 2012 jsem pracovala se 111 pořady, v roce 2022 se 156 akcemi.

2.1.1.5 Limity výzkumu

Jak jsem již zmínila, při třídění pořadů jsem postupovala podle subjektivního hodnocení a porozumění obsahů se tak může při opakování analýzy jiným výzkumníkem lišit, což může snižovat reliabilitu výzkumu. Kvantitativní obsahová analýza výzkumu ale zajišťuje, že vzorek vybraných akcí podle určených kritérií je stále stejný a neměnný. Jsem si také vědoma, že zvolená klíčová slova nemusí postihnout celou škálu témat programových akcí, v tomto směru například klíčové slovo Sociální otázky obsahuje rozdílné typy záznamů, které by se mohly ještě zpřesnit pro lepší představu o programu KVH.

V následující kapitole popíšu druhou část analýzy, která zkoumá mediální obraz Knihovny Václava Havla.

2.1.2 Mediální obraz Knihovny Václava Havla

Mediální reprezentace Knihovny Václava Havla je konstruována pomocí různých mechanismů, které podléhají mediální logice. Pomocí monitoringu médií poskytované společností Monitora se práce pokusí o identifikování těchto konstrukčních mechanismů při pokrývání programového schématu Knihovny – zaměří se na témata a obsahy, které jsou s programem KVH spojována a předkládána veřejnosti. Bude zkoumat kvantitu zpráv, kde je organizace zmíněna. Výzkum bude dále brát v potaz, jací aktéři jsou se jménem Knihovny Václava Havla nejvíce spojováni a tvoří tak největší část mediální reprezentace. Cílem je sledovat akce, na kterých se Knihovna produkčně minimálně podílela – z tohoto důvodu není mezi nejúspěšnější pořady vybráno autorské čtení v rámci nominací na Magnesium Literu a setkání s autory Velkého knižního čtvrtku. I přes velký mediální ohlas těchto akcí se nejedná o pořady, které Knihovna koordinuje, a proto je jim věnováno méně prostoru.

2.1.2.1 Vymezení cíle a výzkumných otázek

Dalším z cílů práce je popsat a analyzovat mediální reprezentaci KVH. Výzkumné otázky jsou formulované následovně:

- Jaké programové akce KVH měly v médiích největší ohlas?
- S jakými dalšími tématy byla Knihovna Václava Havla spojována v médiích?
- Jací aktéři na mediálně nejúspěšnějších programových akcích KVH vystupovali?
 - o Vybírala jsem ze: zástupců KVH, aktivistů, politiků, umělců, novinářů a odborníků, přičemž u zástupců KVH a novinářů jsem toto zastoupení počítala jen v případě, že se účastnili jako hosté a měli větší prostor (zhruba 10 minut v kuse) v průběhu večera
- Vydala Knihovna Václava Havla k mediálně nejúspěšnějším akcím tiskovou zprávu?
- Je záznam mediálně nejúspěšnějších akcí dostupný na internetové televizi Havel Channel?

2.1.2.2 Metoda výzkumu: kvantitativní obsahová analýza

Pro zodpovězení výzkumných otázek byla zvolena kvantitativní metoda obsahové analýzy, která je popsána v kapitole 2.1.1.2. Kvantitativní metoda obsahové analýzy bývá nejčastěji

užívána pro analýzu mediálních obsahů, a proto byla zvolena i v tomto případě. Umožní mi prozkoumat velké soubory dat.

2.1.2.3 Definování výzkumného souboru

V případě tohoto výzkumu jsem vzhledem ke zkoumání jen jedné organizace a primárnímu zaměření pouze na zmínku o její programové produkci v médiích zvolila jako vzorek téměř celou škálu médií, které pokrývá společnost Monitora, vyřadila jsem pouze online servery, které předkládají publiku strohé informace a fungují jen jako kalendář akcí.¹²¹ Programová akce tak pro mě byla validní pouze pokud se objevila i v jiných médiích než v těchto.

Databáze Monitora, která od roku 2015 schraňuje mediální výstupy v Česku a na Slovensku, odpovídá v podstatě známější databázi Newton Media Search. Monitora svým uživatelům nabízí monitoring novin, časopisů, rádia, televize a všechna online média, zkoumaná jsou jak celostátní, tak regionální média. Archiv Monitora sahá až do roku 2005. Zkoumané období zahrnovalo mediální obsahy v letech 2012 a 2022.

2.1.2.4 Průběh analýzy

V tomto případě je jednotkou analýzy „příspěvek“, což odpovídá jednomu graficky ucelenému textu, nevěnuji se případným doprovodným fotografiím.

Klíčem k vybírání příspěvků byl základní dotaz na mediální příspěvky obsahující slova „Knihovna Václava Havla“. Databáze Monitora byla v hledání výsledků spolehlivá, objevovaly se pouze výstupy, které obsahovala tyto tři slova (původní testování v databázi Newton Media Search nevykazovalo takovou spolehlivost a výsledky tak byly často neúplné). V prvním kroku jsem každý příspěvek prošla a vyhodnotila, zda se týká programu Knihovny. Pokud ano, zaznamenala jsem příspěvek do první tabulky. Pokud se článek týkal Knihovny Václava Havla v jiném kontextu, zaznamenala jsem téma do druhé tabulky, která bude následně potřeba pro dokreslení mediálního obrazu Knihovny.

V dalším kroku jsem z vybraného vzorku mediálních výstupů, které hovoří o programu Knihovny Václava Havla, postupně v databázi Monitora vyhledávala podle klíčových slov Knihovna Václava Havla a jmenovitě názvy programových večerů, abych dostala počet příspěvků o jednotlivých akcích a zaznamenala tak sedm nejúspěšnějších programových akcí za jednotlivé roky. V této fázi jsem omezila časovou hranici vyhledávání na jeden měsíc před pořádáním akce (aby vyhledávání zahrnovalo pozvánky) a jeden měsíc po

¹²¹ Mezi takovéto weby patří kalendáře akcí Informuji.cz, Otevřené noviny nebo Atlas Česka.

pořádání akce (aby vyhledávání zahrnovalo recenze a dojmy novinářů).

Na závěr jsem definovala sedm nejdiskutovanějších pořadů v médiích z daného roku. U těchto akcí jsem brala v potaz počet záznamů, přiřazená klíčová slova, aktéry akcí, zda byla akce nahrávaná a zda k ní byla vydána tisková zpráva. Jednotlivé informace jsem doplnila do kódovací knihy. Tyto informace mi pomohly odpovědět na výzkumné otázky.

2.1.2.5 Limity výzkumu

V této části analýzy využívám pouze kvantitativní obsahovou analýzu, která může být v lecčem zkreslující. Její kritici považují objektivitu takových výzkumů za nedosažitelnou.¹²² Kvůli zkoumání velkého objemu dat může dojít k přehlédnutí jemnějších významových nuancí v textu.

Tím, že jsem se nevěnovala podrobnějšímu zkoumání mediálních výstupů o programu Knihovny, tedy například tomu, kdo je autorem textu, zda se jedná o text převzatý z tiskové zprávy ČTK nebo autorský text, jaká je délka textu věnovaného programu Knihovny, v jakém médiu obsah vyšel či zda je text zpravodajský či publicistický, může dojít k celkovému zkreslení popularity programu Knihovny Václava Havla v médiích. Klíčovým hlediskem této práce zakotveném v teoretické části ale zůstává, zda se vůbec zpráva dostala přes mediální brány a jaké typy akcí Knihovny jsou nejúspěšnější.

¹²² SEDLÁKOVÁ, Renáta, ref 117, str. 296

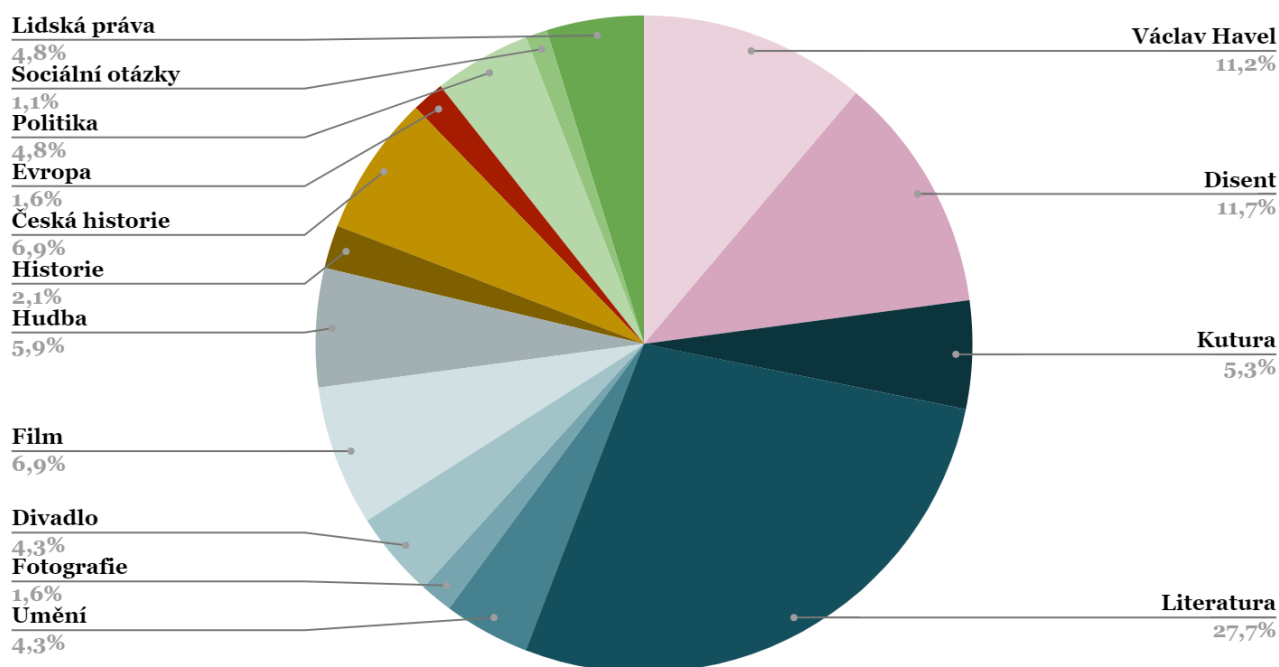
3 Analytická část

V analytické části nejdříve představím počet akcí v daném roce a grafické znázornění programové skladby. Popíšu mediální spolupráce, které v daném roce Knihovna udržovala. Představím sedm mediálně nejúspěšnějších akcí a stručně je popíšu. V závěru se pokusím srovnat tyto akce mezi sebou a doplním další mediální záznamy, které v daném roce rezonovaly ve spojení s Knihovnou Václava Havla. Poslední částí kapitoly je tematické porovnání akcí, které se dostaly do médií a snaha identifikovat, k jakým změnám došlo.

3.1 Rok 2012

Z dat z internetové stránky Havel Channel a z programu Knihovny vyplývá, že mému výběru odpovídá za rok 2012 celkem 111 akcí, kterým jsem přiřadila klíčová slova Václav Havel, Disent, Kultura, Hudba, Literatura, Divadlo, Film, Umění, Fotografie, Česká historie, Historie, Evropa, Politika, Lidská práva a Sociální otázky. Následující graf ukazuje podíl jednotlivých témat dle klíčových slov.

Podíl jednotlivých témat dle klíčových slov v programovém schématu KVH v roce 2012

Největší počet akcí se nějakým způsobem dotýkal literatury – pořádala se autorská čtení, uvedení knih a setkání se spisovateli. Alespoň zčásti kulturně byl večer koncipován ve více než polovině zkoumaných akcích (56 %). Dalšími silnými tématy byly v roce 2012 Disent

(11,7 %) a akce vztahující se k osobě Václava Havla (11,2 %). Méně početné byly akce s klíčovými slovy Česká a světová historie (9 %), Politika (4,8 %), Lidská práva (4,8 %).

V roce 2012 začala spolupráce týdeníku Respekt a Knihovny Václava Havla. Týdeník Respekt zveřejnil na svém webu videozáznamy prvních společných diskusí, v rámci přehledu akcí (kulturní servis a Respekt DJ) zval veřejnost na debaty.¹²³ V těchto přehledech se občas věnoval i ostatním akcím konaných v Knihovně Václava Havla.

Pomocí dat z databáze Monitora jsem zjistila, že 55 programových akcí bylo zmíněno alespoň v jednom médiu. Největší mediální pozornosti se pak dostalo večerům s názvem: *Madeleine Albrightová v Knihovně Václava Havla, DVD – Pocta Václavu Havlovi: Palác Lucerna Praha, Debata prezidentských kandidátů, Slavnostní uvedení knihy Václav Havel: O divadle, Náš Vašek – o moci bezmocných, „Tady Havel, tady Havel!“ DIY nahrávky Václava Havla a Boris Pahor – Nekropolis aneb cestou stínu.*

3.1.1 Popis mediálně nejúspěšnějších akcí za rok 2012

Slavnostní uvedení knihy *Václav Havel: O divadle* (26. 9. 2012)

Uvedení knihy *Václav Havel: O divadle* bylo mediálně nejúspěšnější akcí roku 2012, samotné představení knihy probíhalo ve dvou datech na různých místech – 16. září v Plzni v rámci festivalu Divadlo Plzeň a 26. září v Praze v Divadle na Zábřadlí, na toto uvedení jsem se primárně zaměřila. Akce se objevila ve sledovaném období ve 26 příspěvcích. Knihu vydala Knihovna ve svém nakladatelství a autorkou je Anna Freimanová, zaměstnankyně Knihovny, předmluvu napsal ředitel KVH Martin Palouš, oba se také účastnili slavnostního uvedení. Kniha je uceleným souborem textů Václava Havla o divadle, sbírá novinové články, recenze, medailony, komentáře k vlastním hrám, filozofující eseje, korespondence, projevy, příspěvky do sborníků a vzpomínky. Mediální ohlas ovlivnilo nedávné úmrtí Václava Havla a rostoucí zájem o jeho tvorbu, ale kniha byla recenzovaná a doporučovaná více než jiné knihy, které v roce 2012 vydala Knihovna. Knihovna k akci vydala tiskovou zprávu.

Klíčová slova – Literatura, Divadlo, Václav Havel

Aktéři – zástupci KVH, Umělci

DVD – Pocta Václavu Havlovi: Palác Lucerna Praha (30. 9. 2012)

V paláci Akropolis se konal křest DVD Pocta Václavu Havlovi, které obsahuje záznam

¹²³ Archivované videozáznamy Respekt uveřejňuje na svých stránkách v sekci Video. V přehledu zpráv uvádí týdeník akci KVH například zde <https://www.respekt.cz/respekt-dj/dj-streda-7-11-2012> či zde <https://www.respekt.cz/kultumi-servis/kultumi-servis-17-9-23-9>

rozloučení s Václavem Havlem během koncertu na konci roku 2011 a média tuto akci reflektovala ve sledovaném období celkem 17krát. Akce byla spojována s nedožitými narozeninami Václava Havla a byla skrze ni připomínána atmosféra samotného koncertu. Kromě hudebníků-disidentů a Havlových přátel vystoupili na křestu také tehdejší ministr zahraničí Karel Schwarzenberg a ředitelka KVH Marta Smolíková. Akce byla spoluorganizována s hudebním festivalem *United Islands of Prague* Vydání záznamu nebylo původně zamýšleno a nápad vznikl spontánně, křest pak byl již naplánovanou událostí. K události nebyla vydána tisková zpráva.

Klíčová slova: Václav Havel, Hudba

Aktéři – Umělci, Politici

Debata prezidentských kandidátů (7. 8. 2012)

Třetí nejsledovanější akcí v roce 2012 byla debata prezidentských kandidátů (Jana Fischera, Miloše Zemana a Jiřího Dienstbiera), kterou Knihovna Václava Havla pořádala společně se spolkem Prague Pride. Akce se měla zaměřit na lidská práva, diskriminaci a práva sexuálních menšin. S ohledem na účastníky debaty i čas konání (před prezidentskými volbami) se ale jednalo i o politicky zaměřenou akci. Akci popsalo 15 příspěvků, které akcentovaly vyhocenou stránku debaty a neshody mezi aktéry debaty. Na mediální úspěch (samotné akce a fotografií z akce) nebyla Knihovna nijak připravena, proto o ní ani nevydávala žádnou tiskovou zprávu. Debatu moderovala novinářka Veronika Sedláčková.

Klíčová slova – Politika, Lidská práva

Aktéři – Politici

„Tady Havel, tady Havel!“ DIY nahrávky Václava Havla (3. 10. 2012)

Akce „Tady Havel, tady Havel!“ se konala v rámci festivalu experimentální hudby Babel a byla zmíněna v 11 mediálních příspěvcích. Během večera zazněly pozapomenuté „do it yourself“ nahrané pásky z 80. let, které mělo publikum unikátní možnost slyšet. Tematicky byla akce věnovaná osobnosti Václava Havla. Tiskovou zprávu Knihovna k akci nevydávala, akce se neúčastnil ani žádný představitel KVH jako instituce, akce se ve společném rozhovoru účastnili hudební novinář Pavel Klusák a divadelník Andrej Krob. Tisková zpráva vydána nebyla.

Klíčové slovo – Václav Havel

Aktéři – Umělci, Novináři

Náš Vašek – o moci bezmocných (14.12. 2012)

Akce *Náš Vašek* se v médiích objevila též jedenáctkrát. Jednalo se o českou premiéru filmu Krystyny Krauze, na kterém se koprodukčně podílela Knihovna Václava Havla. Po úvodní akci proběhlo v kině Ponrepo promítání filmu. Večer se věnoval osobnosti Václava Havla, působení v disentu a spolupráci mezi českou a polskou opozicí. Akce se konala v týdnu, kdy uplynul rok od úmrtí Václava Havla, média tedy měla přirozeně větší zájem o akce, které ho připomínaly.¹²⁴ Akce se účastnil i polský velvyslanec v ČR Marek Minarczuk a ředitelka Knihovny Marta Smolíková, což také zvedlo zájem médií. Součástí večera bylo i udělování medailí vděčnosti od Evropského centra Solidarity. K akci se vydávala tisková zpráva.

Klíčová slova – Václav Havel, Film, Disent

Aktéři – Politici, Umělci

Madeleine Albrightová v Knihovně Václava Havla a uvedení knihy *Pražská zima* (25. 10. 2012)

Návštěva Madeleine Albrightové v Praze byla mediálně hojně sledovaná (v roce 2012 se otevřela pobočka KVH ve Spojených státech, o kterou se Madeleine Albrightová zasadila), v přímé souvislosti s programem Knihovny Václava Havla však jen v 7 mediálních příspěvcích. Knihovna vydala oficiální tiskovou zprávu o návštěvě a průběh videozáznamu byl koncipován jako tisková konference k vydání českého překladu knihy Madeleine Albrightové *Pražská zima*, akci uváděla ředitelka KVH Marta Smolíková. Tímto konceptem se liší od ostatních akcí, tematicky se však jedná o uvedení literárního díla, které se konalo ve spolupráci s Knihovnou Václava Havla.

Klíčová slova – Literatura, Česká historie

Aktéři – Politici, Zástupci KVH

Boris Pahor – Nekropolis aneb cestou stínu (13. 12. 2012)

Setkání s Borisem Pahorem, slovinským ochráncem lidských práv, přeživším koncentračních táborů v Dachau a Bergen Belsenu a významným spisovatelem se konalo v Knihovně za účasti ministryně pro Slovinci v zahraničí Ljudmily Novak. Spisovatel na setkání představil své texty a debatoval o historii a významu bdělé společnosti ve středoevropském prostoru. Název akce dostala podle nejznámější knihy Borise Pahora *Nekropole*, která popisuje vzpomínky na období strávené v lágrech. Boris Pahor strávil

¹²⁴ Havlovo výročí připomíná řada akcí. Kdy a kam zajít?. *Lidovky.cz* [online]. MAFRA, 17. 12. 2012 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/cestovani/havlovo-vyroci-pripomina-rada-akci-kdy-a-kam-zajit.A121217_160919_aktuality_vsl

v roce 2012 v České republice několik dní a poskytl i rozhovor do médií. Tiskovou zprávu Knihovna uvedla.

Klíčová slova – Literatura, Historie, Lidská práva

Aktéři – Aktivisté, Politici

3.1.2 Shrnutí

Čtyři ze sedmi nejsledovanějších akcí se věnovaly odkazu Václava Havla a jeho tvorbě, média především v době výročí jeho úmrtí věnovala pozornost připomínkovým akcím. Ke čtyřem akcím byla vydána tisková zpráva, což umožnilo médiím jednoduše akci zaznamenat a vybrat ji do zpravodajství. Tři akce, ke kterým se Knihovna nevyjádřila, byly spoluorganizovány s jinými organizačními týmy, KVH tedy mohla spoléhat na ně při snaze o zviditelnění události. Fakt, že se pouze tři z nejsledovanějších akcí věnovaly literatuře, i přesto, že literárně zaměřené akce mají největší zastoupení v programovém schématu, může indikovat, že Knihovna takové akce zařazuje i bez ohledu na to, že neprojdou mediální bránou.

Setkání s prezidentskými kandidáty bylo tematicky odlišné od ostatních spíše kulturních akcí, jeho ohlasy ale vycházejí z faktu, že prezidentská volba je událost mediálně velice sledovaná a účast tří politiků a jejich výměna názorů představuje pro publikum atraktivní téma. Naopak večer věnovaný Havlovým nahrávkám se vymykal ostatním akcím tím, že se ho neúčastnila žádná mediálně výrazně sledovaná osobnost.

Pro dokreslení mediálního obrazu KVH v roce 2012 následuje přehled témat mimo program a jejich četnost v médiích podle databáze Monitora.

Vzhledem k úmrtí Václava Havla v prosinci roku 2011 se z počátku roku 2012 Knihovna dostávala do médií především ve spojitosti s jeho odkazem. Objevila se touha pojmenovávat instituce (škola v Poděbradech, knihovna v Děčíně), ulice či místa (letišť Ruzyně, k jehož přejmenování došlo až v říjnu 2012, během celého roku se ale v médiích vedla diskuse a letiště Ruzyně bylo s KVH spojováno v 73 příspěvcích) po zesnulém bývalém prezidentovi. Velmi intenzivně se média věnovala Zdeňku Bakalovi, který KVH financuje a figuroval v taktěz v její správní radě (ve spojitosti s Knihovnou Václava Havla bylo jméno Zdeňka Bakaly zmíněno ve 145 příspěvcích během celého roku). Diskutovala se jeho činnost v OKD a jeho filantropické aktivity. Hned na začátku roku se začalo debatovat o možnosti přesunutí knihovny z Café Montmartre v Řetězové ulici na Praze 1 do Domu U Drahomířina sloupu na Hradčanech, který vlastnil Zdeněk Bakala. Mediální

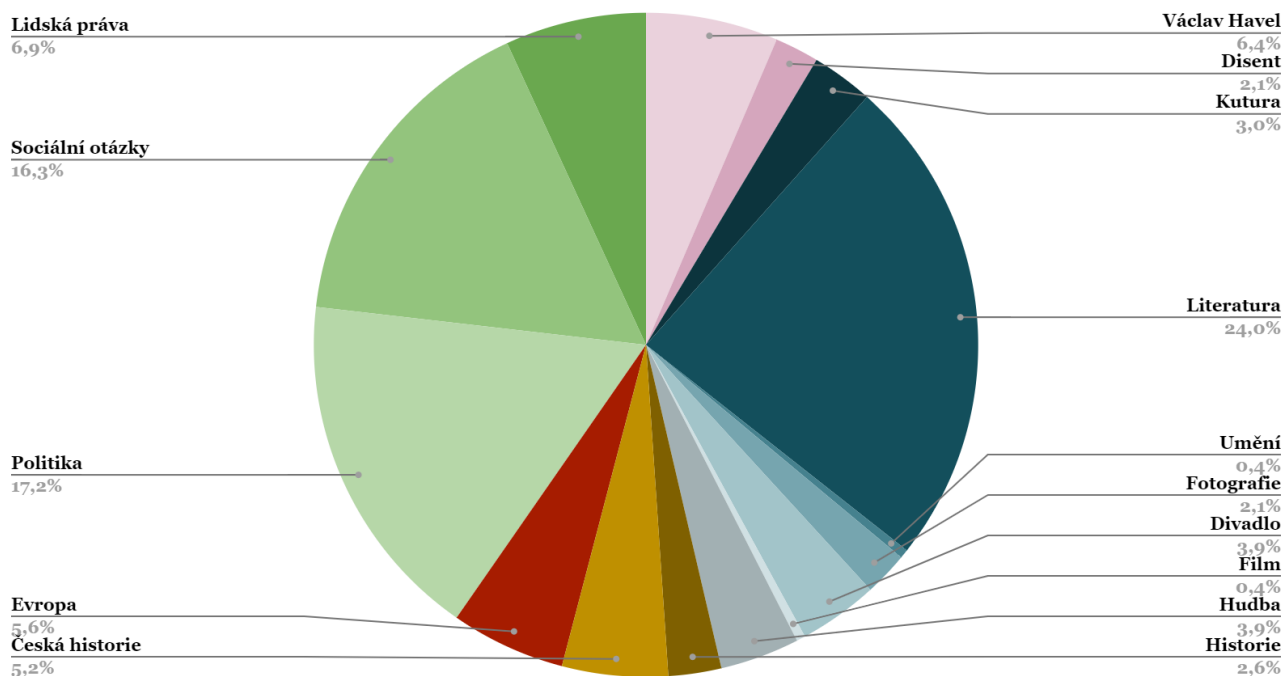
výstupy se týkaly necitlivého zacházení s památkou a nepovolené stavby. Proti plánované rekonstrukci se ozýval především spolek Za starou Prahu, tato mediální linka trvala celý rok 2012. Knihovna se do tohoto domu nakonec nikdy nepřesunula. Dalším tématem, které mediální branou jasně prošlo, byla kauza s bustou Václava Havla v Radě Evropy, kdy nebyla vyhlášena soutěž na její podobu, což kritizovala laická i odborná veřejnost (15 mediálních příspěvků v roce 2012). Výrazné osoby z vedení Knihovny Václava Havla byly citovány také, nikdy ale ne v takovém počtu jako Zdeněk Bakala (programový ředitel Jáchym Topol – 54 příspěvků, ředitel KVH do června 2012 Martin Palouš – 56 článků, editorka Anna Freimanová – 31 příspěvků, ředitelka od června 2012 Marta Smolíková – 43 příspěvků, vše za celý rok).

Z mediálního pohledu je v roce 2012 důležitý začátek spolupráce s deníkem Respekt, jehož novináři v Knihovně začali pravidelně pořádat diskuse k aktuálním společenským tématům. Tyto diskuse ale Respekt jen letmo zmiňoval v souhrnech zpráv a žádná ze společně organizovaných akcí nezanechala větší mediální ohlas. Z analýzy se také dá vysledovat aktivní přístup novinářů Jana Macháčka a Jiřího Peňáse, kteří veřejnost pravidelně ve svých příspěvcích zvali na akce v Knihovně Václava Havla. Oba novináři některé debaty v Knihovně moderovali nebo se účastnili jako hosté.

3.2 Rok 2022

Z dat z internetové stránky Havel Channel a z programu Knihovny vyplývá, že mému výběru odpovídá za rok 2022 celkem 156 akcí, kterým jsem přiřadila klíčová slova Václav Havel, Disent, Kultura, Hudba, Literatura, Divadlo, Film, Umění, Fotografie, Česká historie, Historie, Evropa, Politika, Lidská práva a Sociální otázky. Následující graf ukazuje podíl jednotlivých témat dle klíčových slov.

Podíl jednotlivých témat dle klíčových slov v programovém schématu KVH v roce 2022

Největší podíl měly i v roce 2022 akce, které se týkaly literatury, celkový počet kulturních akcí ale poklesl na úkor pořadů, které se týkaly společenských témat jako Politika (17,2 %), Sociální otázky (16,3 %) a Lidská práva (6,9 %). Tato témata dohromady tvoří 40,4 % z celkového podílu, zatímco kulturně akcentované akce 37,7 %. Další výraznou změnou je méně akcí věnovaných primárně osobě Václava Havla a Disentu. Podíl historických témat je podobný jako v roce 2012, vzrostl počet akcí zabývajících se Evropou.

V roce 2022 se v programu vyskytovaly tři debatní série ve spolupráci s českými médii – Deníkem N, Echem24 a Respektem. První dvě zmíněná média pravidelně věnovala svůj prostor debatním cyklům, na svých webových stránkách poskytovala odkaz na videozáznamy, v tištěných verzích zase nabízela přepisy debat. Deník N využíval klubové prostory Knihovny i k uvedení knih, které vyšly v nakladatelství deníku. Šéfredaktor média Ján Simkanič uvedl Knihovnu ve svém bilančním článku, kde zmiňuje: „Pravidelné Debaty N jsme odstartovali ve spolupráci s Knihovnou Václava Havla a od začátku vzbudily velký ohlas“¹²⁵ Provázanost média a občanské organizace se promítá i na publikování článků ředitele KVH Michaela Žantovského v Deníku N.

¹²⁵ SIMKANIČ, Ján. Jak si stojí Deník N v začátku roku 2022. *Deník N* [online]. 21. 2. 2022 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://denikn.cz/813613/jak-si-stoji-denik-n-v-zacatku-roku-2022/>

Šéf týdeníku Echo24 Dalibor Balšínek se účastnil Setkání autorů Velkého knižního čtvrtku, jeho týdeník pak opakovaně zval i na akce v KVH, které nespoluorganizoval.¹²⁶

Týdeník Respekt svým pořadům nevěnoval žádnou pozornost, paradoxně tak na jeho akce zvala jiná, konkurenční média – například médium pro mladé Hey Fomo nebo názorový internetový deník Forum 24.¹²⁷ Zanikla rubrika Respekt DJ, kde Respekt dříve uváděl odkazy na akce konané v Knihovně Václava Havla, program KVH uveřejňuje Respekt jednou za měsíc v inzertní sekci tištěného vydání časopisu (viz příloha, str. 89).

Skladba programu v roce 2022 reagovala na společenské dění, debatní cykly se zaměřovaly primárně na ruskou invazi na Ukrajinu a z toho pramenící témata jako je bezpečnost, zdražování a porušování lidských práv. Více se akcentovaly sociální otázky i díky sériím, které KVH pořádala společně se studentskými projekty a věnovaly se vzdělávání. Zvláštní pozornost sociálním tématům dedikovala série ČAS od ČASU, vytvořena společně Knihovnou Václava Havla a Českou asociací streetwork. Cyklus ČAS od ČASU přinášel diskusní setkání se zajímavými a inspirujícími osobnostmi se vztahem k nízkoprahovým sociálním službám. Hojně se KVH věnovala také literatuře a pořádala tradiční setkávání autorů nominovaných na Magnesii literu se čtenáři, autorská čtení, křty knih a besedy se spisovateli.

Pomocí dat z databáze Monitora jsem zjistila, že 89 programových akcí bylo zmíněno alespoň v jednom médiu. Největší mediální pozornosti se pak dostalo večerům s názvem: *Konference k poctě laureáta Ceny Václava Havla za lidská práva, Večer pro Madeleine, ANTIKÓDY: Neznámá tvář Václava Havla, Rehabilitace generála Syrového, Echo z Knihovny: Jak může vláda a centrální banka zastavit jedno z největších zdražování z celé Evropy, Evropské dialogy Václava Havla a Setkání s Viktorem Šenderovičem.*

3.2.1 Popis mediálně nejúspěšnějších akcí v roce 2022

Konference k poctě laureáta Ceny Václava Havla za lidská práva (12. 10. 2022)

I v roce 2022 Knihovna Václava Havla pořádala mezinárodní konferenci k poctě laureáta Ceny Václava Havla za lidská práva, kterou předává společně s Radou Evropy a Nadací

¹²⁶ Proměny života na pultech knihkupectví, představily se i v Knihovně Václava Havla. *Echo24* [online]. Echo Media, 13. 10. 2022 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/SMkvZ/zpravy-domaci-knizni-ctvrtky-promeny-zivota-kniha-edice-echo> nebo „Projev prezidenta —ské spolkové republiky.“ Vítězný esej soutěže Knihovny Václava Havla. *Echo24* [online]. Echo Media, 21. 12. 2022 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/HMDBW/uhel-pohledu-esej-knihovna-vaclava-havla>

¹²⁷ Například v příspěvku Hot events: debata s Respektem, knihkupectví na Žižkově a kino. *Hey Fomo* [online]. Czech News Center, 7. 1. 2022 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://heyfomo.cz/hot-events> nebo Děje se. *Týdeník Forum: noviny pro obranu demokracie a příslušnosti ČR k západu*. Praha: Forum 24, 2022, 22(1), 31. ISSN 2787-9216, K vidění v příloze.

Charty 77. V tomto roce ji získal ruský opoziční politik, spisovatel a historik Vladimír Kara-Murza. Tématem konference byly zločiny proti míru a lidskosti v současné společnosti, mezi speciálně pozvané patřila partnerka laureáta ceny Evgenia Kara-Murza, její manžel se konference účastnit nemohl, protože byl zatčen ruskými úřady a obviněn z vlastizrady. V minulosti již však byl hostem Knihovny Václava Havla, což média dávala do souvislostí po zveřejnění jména laureáta. Dále se akce účastnili nominovaní aktivisté – Denys Rabomizo z ukrajinské koalice 5 hodin ráno, která shromažďuje důkazy o porušování lidských práv následkem ruské invaze na Ukrajině, a Áaron Demeter zastupující maďarskou iniciativu hájící práva LGBTQIA+. Tuto diskusi moderoval Michael Žantovský, v dalších panelových diskusích se hosté a hostky zabývali lidskoprávní tematikou během celého dne, dohromady diskutovalo přes 10 mezinárodních lidskoprávních aktivistů a odborníků. Média zaznamenala akci celkově v 56 příspěvcích a Knihovna k události vydala tiskovou zprávu.

Klíčová slova – Lidská práva, Václav Havel

Aktéři – Aktivisté, Zástupci KVH

Večer pro Madeleine (28. 3. 2022)

Zájem médií i zájem publika upoutala vzpomínková akce věnovaná Madeleine Albrightové, která zemřela 23. března 2022 ve Washingtonu. Pořad moderovala Lenka Kabrhelová a slovo dala bývalým spolupracovníkům i přátelům Albrightové – Michaelu Žantovskému, politikovi Karlu Schwarzenbergovi, bývalému ministrovi zahraničí Alexandru Vondrovi a bývalému diplomatovi Petru Kolářovi. Pořad bylo možné sledovat živě na internetové televizi Havel Channel i přes internetový portál České televize iVysílání. Redaktorka Českého rozhlasu Marie Veselá referovala o velké návštěvnosti této události a poznamenala: „*Do sálu Knihovny Václava Havla museli pořadatelé přidávat židle, zájem o dost převyšoval obvyklou návštěvnost akcí.*“¹²⁸ Tento večer byl zmíněn celkem 16krát v médiích. Tisková zpráva vydána nebyla.

Klíčová slova – Politika, Česká historie

Aktéři – Politici, Zástupci KVH

ANTIÓDY: Neznámá tvář Václava Havla (17. 11. 2022)

Na Den boje za svobodu a demokracii pořádala Knihovna akci spjatou s tvorbou Václava Havla. Ve foyer investiční firmy Karla Komárka KKCG na Bořislavce byla zahájena

¹²⁸ VESELÁ, Marie. Holka ze Smíchova i žena s velkým Ž. Politici a diplomaté za vzpomínali na Madeleine Albrightovou. *Český rozhlas: Rádio Praha* [online]. 29. 3. 2022 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://praha.rozhlas.cz/holka-ze-smichova-i-zena-s-velkym-z-politici-a-diplomate-za-vzpominali-na-8712379>

výstava věnující se experimentální poezii bývalého prezidenta, tyto jeho obrazové básně byly vystavené ve velkých formátech. Během akce probíhala diskuse s účastníky Michaelem Žantovským, Annou Freimanovou, herečkou Sarah Haváčovou, dramatičkou Kateřinou Popiolkovou a režisérem Divadla X10 Ondřejem Štefaňákem, jež stojí za experimentálním site specific projektem Play Havel, diskusi moderovala Pavlína Louženská. Hudební vystoupení mělo na starosti jazzové uskupení Organic Quartet vedené Ondřejem Pivcem. Diskuse byla vysílána živě na internetové televizi Havel Channel a také v servisu PROTEXT poskytovaném Českou tiskovou kancelář. V médiích byla zmíněna v 16 příspěvcích. Tisková zpráva vydána nebyla.

Klíčová slova – Václav Havel, Literatura

Aktéři – Zástupci KVH, Umělci

Rehabilitace generála Syrového (19. 10. 2022)

Osobnost Jana Syrového byla v tomto období debatována v souvislostech probíhajícího soudního sporu ohledně práva na rehabilitaci pro nezákonné zbavení majetku komunistickým režimem. Syrovému byla v roce 2022 vrácena všechna vojenská vyznamenání a hodnost armádního generála. Předání vojenských vyznamenání potvrdila ministryně obrany Jana Černochová. Do diskuse pořádané Muzeem XX. století a Knihovnou Václava Havla byli přizváni historik Jaroslav Rokoský, advokát rodiny Syrových Lubomír Müller a Jan Syrový, jeden z žijících potomků generálova rodu. Součástí večera bylo udělení i čestného občanství Janu Syrovému. Debata proběhla v rámci 16. ročníku mezinárodního festivalu proti totalitě Mene Tekel a média ji akcentovala ve 14 příspěvcích, tiskovou zprávu Knihovna nezveřejnila.

Klíčová slova – Česká historie

Aktéři – Odborníci, Politici

Evropské dialogy Václava Havla (10. 5. 2022)

Panelové diskuse v rámci konference Evropské dialogy probíhaly v roce 2022 v Praze, Brně a Plzni. Zastřešujícím tématem tohoto ročníku byla *Pravda a demokracie*. Akce byla mimořádně sledovaná díky účasti běloruské političky a lidskoprávní aktivistky Svjatlany Cichanouské, která přijala pozvání Knihovny Václava Havla. V debatě vystupovala společně s investigativní novinářkou Pavlou Holcovou a moderátorkou diskuse, novinářkou a pedagožkou z FSV UK Alicí Němcovou Tejkalovou, panel uzavíral Michael Žantovský. Ve sledovaném období se objevila ve 14 příspěvcích a byla k ní vydána tisková zpráva.

Klíčová slova – Evropa, Václav Havel, Lidská práva

Aktéři – Aktivisté, Novináři, Politici

Echo z Knihovny: Jak může vláda a centrální banka zastavit jedno z největších zdražování z celé Evropy (28. 6. 2022)

Nejsledovanější debatou ze společného cyklu Knihovny a názorového týdeníků Echo24 bylo setkání ohledně zdražování, do mediálního prostoru se dostala 13krát. Hosti pořadu byli ministr financí Zbyněk Stanjura, Mojmír Hampl z Národní rozpočtové rady a bývalý viceguvernér ČNB a ekonomický poradce premiéra Štěpán Křeček. Diskusi moderovala Lenka Zlámalová. Právě osazenstvo debaty složené z ekonomických odborníků v době prohlubující se hospodářské krize vedlo k dobrému mediálnímu pokrytí akce. Mezi hlavní témata patřil růst inflace, změny ve vedoucích pozicích centrální banky a kroky vlády zabraňující ekonomické recesi. Debata byla v médiu Alarm z opačného názorového spektra kritizována za nenabídnutí žádného řešení.¹²⁹ Tisková zpráva nebyla vydána.

Klíčová slova – Politika, Sociální otázky

Aktéři – Politici, Odborníci

Setkání s Viktorem Šenderovičem (14.3.2022)

Rozhovor s ruským disidentem a umělcem Viktorem Šenderovičem probíhal v návaznosti na uvedení zfilmované verze jeho divadelní hry Vidět Salinsbury v Divadle pod Palmovkou. Vidět Salinsbury je satirickým dílem o absurdních projevech autoritativních režimů. Viktor Šenderovič je lidskoprávním aktivistou, který byl v roce 2021 ruskými úřady uveden na seznamu „zahraničních agentů“, v současnosti se tak do Ruska nemůže vrátit a pobývá v exilu. Rozhovor s Šenderovičem vedla Michaela Stoilova a rozhovor byl tlumočen do češtiny Editou Jirákovou. Rozhovor primárně řešil zkušenost ruského disidenta a jeho umělecké vyjádření. Pořad uvedla Knihovna Václava Havla ve spolupráci s Divadlem pod Palmovkou a v médiích se objevil ve zkoumaném období 12krát, tisková zpráva k akci zveřejněná nebyla.

Klíčová slova – Lidská práva, Divadlo

Aktéři – Aktivisté, Umělci

¹²⁹ ŠPLÍCHAL, Pavel. Bída bez emocí. Může vláda přežít krizi bez rozkolu v koalici?. *Alarm* [online]. 13. 7. 2022 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2022/07/bida-bez-emoci-muze-vlada-prezit-krizi-bez-rozkolu-v-koalici/>

3.2.2 Shrnutí

Tři ze sedmi mediálně nejúspěšnějších akcí KVH v roce 2022 se vážou k osobnosti Václava Havla a pokračují v uchovávání jeho odkazu v odlišných perspektivách. Konference k předání Ceny VH za lidská práva a Evropské dialogy VH navazují na politický odkaz bývalého prezidenta a oceňují boj proti totalitním režimům, zatímco výstava Antikódy čerpá z jeho literárního dědictví. Obě akce patří ke speciálním akcím, které KVH pořádala nad rámec běžného programu. Předávání Ceny VH za lidská práva charakterizuje mezinárodní účast, v tomto roce byla konference mediálně popisovaná i v souvislosti s ruskou agresí, laureátem se stal Vladimír Kara-Murza, vězněný ruský politik. Evropské dialogy Václava Havla se staly populární v médiích především z důvodu návštěvy běloruské opoziční političky Svjatlany Cichanouské. Během celého roku ale probíhaly doprovodné konference ve 21 městech po celém světě, které byly pořádány Českými centry. Tato spolupráce vznikla k příležitosti českého předsednictví Radě EU a některé z těchto akcí se udály ve sledovaném období a zvýšily tak mediální dosah. Hlavní událostí konference byly pak již zmíněné květnové debaty v Praze, Brně a Plzni. Ke konferencím jako k jediným akcím z výběru také KVH vydala tiskové zprávy, které měla média možnost převzít. Obě zmíněné konference také proběhly ve spojení s institucemi Evropské unie a můžeme je označit za očekávané.

Další akce tematizující osobnost Václava Havla se odehrála 17. listopadu, kdy je věnovaná zvýšená pozornost událostem souvisejícím s oslavami Dne boje za svobodu a demokracii a média berou v potaz Knihovnu Václava Havla jako odkaz osobnosti sametové revoluce. Mediálnímu ohlasu akce mohl dopomoci i stream České tiskové kanceláře, který poskytuje médiím.

Při zkoumání dalších mediálně úspěšných akcí můžeme pozorovat další mechanismy mediální logiky, která definuje úspěšnost určité akce. Všechny akce se účastnili mediálně relevantní a sledovaní lidé.

Večer dedikovaný Madeleine Albrightové potvrdil mediální pozornost věnovanou bývalé ministryni zahraničí USA, která byla patrná již v roce 2012, a ani po deseti letech neztratila v médiích relevantnost. Důležitými aspekty této akce bylo také včasné zareagování na smutnou událost jejího úmrtí a pozvání (bývalé) politické reprezentace, což mohlo též dodat pořadu relevanci. I akce spojená s rehabilitací generála Jana Syrového byla spojována v médiích s politickým zastoupením, účastnila se ho představitelka současné vlády Jana Černochová, která předávala vojenské hodnosti potomkovi generála Syrového.

Akci na svém webu propagovalo i Ministerstvo obrany.¹³⁰

Velký úspěch v médiích zaznamenaly dva večery věnované setkání s autory Velkého knižního čtvrtku (24. 3. 2022 a 13. 10. 2022), kterým bylo dohromady věnováno 34 mediálních příspěvků. Tradiční akce Velký knižní čtvrtek patří mezi neočekávanější události knižního trhu, jedná se o marketingovou kampaň organizovanou společností Kosmas. Akce se koná dvakrát ročně (na jaře a na podzim) a je během ní silně propagováno 16 vybraných titulů. Kampaň má podpořit kvalitní knihy z různých nakladatelství spolupracujících se společností Kosmas. Nejedná se však, stejně jako v případě již zmíněných doprovodných akcí k vyhlášení ceny Magnesie Litera, o pořad koprodukovaný Knihovnou Václava Havla. Akce přesto měla největší mediální ohlas ze všech literárně laděných pořadů, které zabírají největší podíl programového spektra KVH i v roce 2022

K dalším akcím, které nedosáhly takového mediálního úspěchu, ale gatekeeperi jim věnovali více než pouhou pozvánku, patřilo představení knihy romského spisovatele Patrika Bangy, experimentální divadelní projekt Divadla X10 Play Havel a uvedení komiksové knihy Vladimíra Dzury o balkánské válce. Nejúspěšnější akcí pořádanou Deníkem N byla debata o veřejnoprávních médiích, které se účastnili generální ředitelé České televize i Českého rozhlasu.

Pokud jde o další mediální témata spojená se jménem Knihovny Václava Havla nedotýkající se jejího programu, nenajdeme v tomto roce tak výrazné mediální téma jako bylo před 10 lety téma stěhování Knihovny do nových prostorů ve spojení se jménem podnikatele Zdeňka Bakaly. V roce 2022 byla Knihovna v několika příspěvcích spojována s Luděkem Sekyrou (37 příspěvků během celého roku), podnikatelem a podporovatelem Knihovny, který v roce 2022 představoval developerský projekt Smíchov City Sekyra Group. Snahou tohoto projektu je pojmenování smíchovských ulic po významných ženách, hlavní třída má nést jméno Madeleine Albrightové, toto přejmenování podpořila i Knihovna Václava Havla. Zvýšenou pozornost o Knihovnu také upoutalo zvolení motta k českému předsednictví v Radě EU „Evropa jako úkol“, které vychází z projevu Václava Havla z roku 1996.

Nejčastěji byla KVH spojována se jménem současného ředitele, Michaela Žantovským

¹³⁰ Janu Syrovému náleží vojenská hodnost armádní generál a veškerá čs. vojenská vyznamenání [online]. Ministerstvo Obrany 19. 10. 2022 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/janu-syrovemu-nalezi-vojenska-hodnost-armadni-general-a-veskera-cs-vojenska-vyznamenani-239740/>

(ve 382 příspěvcích za rok 2022). Michael Žantovský se dá považovat za mediálně známou osobnost, respektovaného politického odborníka a diplomata – v roce 2022 se tak vyjadřoval k velkým mediálním tématům jako byla ruská invaze na Ukrajinu, úmrtí britské královny Alžběty II. nebo prezidentská volba v České republice, kde i aktivně podporoval kandidáta Petra Pavla. Ve větších rozhovorech ale často zmiňoval Knihovnu Václava Havla a snažil se prezentovat její poslání. Programový ředitel KVH Jáchym Topol byl zmíněn v 57 příspěvcích ve sledovaném období.

V roce 2022 nevidíme tak provázanou mediální pozornost jednotlivých novinářů s programem Knihovny, Jiří Peňás sice dál sleduje její dění, není však už aktivním moderátorem diskusí. Jediným stálým propagátorem programu Knihovny Václava Havla je redaktor Michal Káva z pražské mutace Deníku.cz. Novináři v tomto roce reprezentují v Knihovně především své médium v rámci debatních akcí – za deník N je to například Renata Kalenská, Markéta Boubínová, Vítek Svoboda nebo Jan Moláček, za Echo24 zastává roli moderátorky Lenka Zlámalová.

3.3. Srovnání

V roce 2012 jsem pracovala se **111** záznamy a v roce 2022 se **156** záznamy o akcích Knihovny Václava Havla. V prvním sledovaném roce se jich dostalo přes mediální bránu 55, o 10 let později to bylo 89 akcí.

Největší viditelnou změnou mezi programovou skladbou v daných letech je nárůst pořadů s politickým a sociálním tématem a zároveň úbytek akcí s tématem disentu. V roce 2022 se pravidelně jednou za měsíc konaly většinou politické debaty pořádané Echem24, Deníkem N a Respektem, navíc pokračovala pravidelně série ČAS od ČASU zabývající se streetworkem, tedy metodou sociální práce v tzn. přirozeném prostředí cílové skupiny. V rámci tohoto pořadu se v Knihovně diskutovalo například s Annou Šabatovou nebo Milenou Johnovou, bývalou pražskou radní pro oblast sociální práce. Sociální otázky ale řešily také již zmíněné debaty ve spolupráci s médii, které reagovaly na zdražování, válku na Ukrajině a aktivity spojené s občanskou společností a péčí o komunitu. Klíčové slovo sociální otázky je široký pojem, který by stál za to dále analyzovat a rozčlenit do podtémat, přesto i z tohoto obecného pojmenování můžeme vidět začlenění sociální problematiky do skladby programu Knihovny. Sociální otázky tak přejímají některá témata, která byla v roce 2012 diskutována a představována pod klíčovým slovem Disent. Tyto akce v roce 2012 reprezentovaly významný podíl programu KVH, Knihovna společně s Fakultou

humanitních studií Univerzity Karlovy pořádala pravidelné setkávání s disidenty – Paměť a disident. Při této příležitosti v Knihovně vystupoval například Petr Uhl, Jan Sokol nebo Dana Němcová.

Kulturní témata měla v obou zkoumaných letech největší podíl ve skladbě programu. Knihovna Václava Havla tak kontinuálně dává prostor spisovatelům, hudebníkům či jiným umělcům z České republiky i ze zahraničí. Autorská čtení a křty knih jsou programovou stálicí, v roce 2022 se pak v Knihovně křtily i literární díla vydaná v nakladatelství Deníku N. Mediální pozornost Knihovně v tomto směru zajišťují doprovodné akce k ocenění Magnesia Litera a v roce 2022 i setkání autorů Velkého knižního čtvrtka. Knihovna v roce 2022 již nenabízí ve svém programu filmové maratony, což činila v roce 2012, ale zavedla například nový formát hudebních večerů.

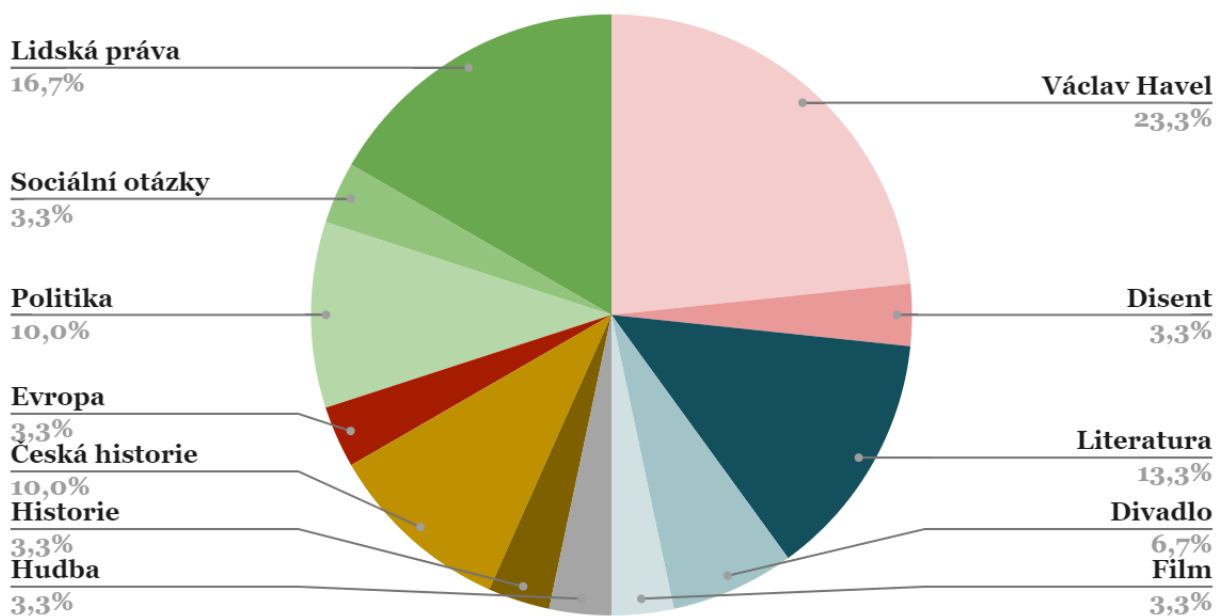
V roce 2012 byla Knihovna hojně spojována se jménem Zdeňka Bakaly, který byl do ledna roku 2012 i šéfem správní rady KVH, na tomto postu ho vystřídal novinář Jan Macháček. Média v roce 2022 téma financování KVH již tolik neotevírají, osobou zastřešující celou organizaci je Michael Žantovský, který má velký mediální vliv.

3.2.3 Srovnání mediálně nejúspěšnějších akcí

U mediálně nejsledovanějších pořadů jsem se při analýze zaměřila na počet zmínek v médiích, dále na klíčová slova těchto pořadů, vystupující aktéry na akci, zda KVH k pořadu vydala tiskovou zprávu a zda je dostupný záznam z akce.

3.2.3.1 Klíčová slova mediálně nejúspěšnějších akcí

Podíl mediálně nejúspěšnějších témat dle klíčových slov v letech 2012 a 2022

Mediálně nejúspěšnější akce se dotýkají nejčastěji kultury. Tato reprezentace má reálný základ v programovém schématu KVH, i tam se kulturně zaměřeným akcím, a zejména literatuře, věnovala největší pozornost. Druhé mediálně nejúspěšnější téma se vztahuje k osobě Václava Havla – i přesto, že ani v jednom roce nebylo zastoupení tohoto tématu v programu takto silné – v roce 2012 bylo srovnatelné s ostatními tematickými rámci, v roce 2022 se mu věnovalo ale jen 6,4 % akcí. Lidskoprávní tematika je třetí nejčastější zmiňovanou oblastí v mediální reprezentaci, je tak častější než Politika, Sociální otázky a Disent. Téma Historie a Evropy jsou reprezentovány v podobném poměru jako v programovém schématu organizace z let 2012 a 2022.

Sedm akcí z mediálně nejdiskutovanějších pořadů za zkoumané období zastávají pořady spjaté přímo s osobou Václava Havla – navazují na jeho literární, divadelní, disidentský i politický odkaz. K těmto akcím patří uvedení knihy *Václav Havel: O divadle*, vydání záznamu hudebního koncertu uspořádaného k počtě Václava Havla, pouštění jeho audionahrávek, uvedení filmu *Náš Vašek – o moci bezmocných*, konference k počtě laureáta Ceny Václava Havla za lidská práva, představení Antikódů Václava Havla a konference Evropské dialogy Václava Havla. Kulturní akce jsou kromě již zmíněné

havlovské tvorby spjaty s dalšími rezonujícími jmény ve společnosti – političkou Madeleine Albrightovou, spisovatelem Borisem Pahorem a ruským disidentem Viktorem Šenderovičem. Lidskoprávní tematika se promítá jak v setkání s dvěma posledními jmenovanými, tak v tématech konferencí (kam byly pozváni Svjatlana Cichanouská a Vladimír Kara-Murza). Téma lidských práv bylo námětem i debaty prezidentských kandidátů, tu ale média interpretovala především politicky. Dalšími politickými akcemi byla setkání s Albrightovou a diskuse pořádaná Echem24. Pořady věnované Madeleine Albrightové se pak zabývaly i českou historií společně s akcí o generálovi Syrovém. Témata mediálně nejúspěšnějších akcí tak jsou provázaná, žádná akce nevybočuje z hlavního zaměření Knihovny Václava Havla. Další vliv na projití branou mají pak aktéři jednotlivých akcí.

3.2.3.2 Aktéři mediálně nejúspěšnějších akcí

Zastoupení politických reprezentantů v mediálně nejsledovanějších akcích je nejčastější – v souvislosti s polickými představiteli byly akce medializované v devíti případech. Umělci se účastnili akcí v šesti případech, aktivisté a zástupci Knihovny Václava Havla byli přítomni na čtyřech akcích, novináři a odborníci pouze na dvou. Toto zjištění evokuje, že akce je víc sledovaná, pokud se na akci v roli hosta objeví politik, i přesto, že tematicky akce nediskutuje aktuální politické náměty. Příkladem je odborná debata ohledně rehabilitace generála Syrového, která měla historický narativ, večera se ale účastnila i ministryně obrany Jana Černochová, která předala vyznamenání do rukou potomka generála. Podobná situace nastala při slavnostním uvedení filmu Krystiny Krauze *Náš Vašek*, která se konala za účasti polských diplomatů. Pozornost médií se dostává také lidskoprávním aktivistům ze zahraničí, Knihovna zve takové hosty jak na konference, tak na klasické besedy a zdá se, že média jsou s tímto faktem seznámena a reflektují ho. Umělecké zastoupení koresponduje s faktem, že kulturní akce jsou v Knihovně pořádány nejčastěji a paleta účinkujících umělců je tak vyloženě pestrá a široká, přesto nenajdeme umělce účastnícího se jedné z akcí, který by zároveň nebyl politik, lidskoprávní aktivista, nebo se nevztahoval k osobě Václava Havla v rámci akce. Jména aktérů nejcitovanějších akcí se také často opakují – dvě akce jsou věnovány Madeleine Albrightové, častokrát se i opakovalo jméno Michaela Žantovského.

3.2.3.3 Tiskové zprávy

K šesti pořadům Knihovna vydala tiskovou zprávu, tiskové zprávy jsou jedním ze způsobů, jak oslovit média. Za rok 2012 to byly 4 tiskové zprávy, za rok 2022 jen dvě, šéfproducent Pavel Hájek vysvětluje, že dříve se KVH více spoléhala na novináře, jelikož jejich digitální kanály (především web a stránka na Facebooku) neměly patřičný dosah. Dnes vnímají digitální nástroje jako úspěšné a tiskové zprávy vydávají především ve chvíli, kdy potřebují, aby program či jméno hosta zaznělo v českém prostředí ve správné podobě. Využívají je především pro upozorňování na dlouhodobé projekty, mimořádné hosty, či souvislosti, které podle KVH nejsou náležitě reflektovány.

Pro komunikaci s médii dnes Knihovna více než tiskové zprávy využívá kontakt napřímo s redaktory, s nimiž se znají.

3.2.3.4 Havel Channel

Třináct ze čtrnácti akcí má svůj dostupný videozáznam na Havel Channel, jediný křest DVD Pocta Václavu Havlovi nemá svůj záznam. To lze však vysvětlit konáním akce v Paláci Akropolis a charakterem akce, která byla složena z hudebních hostů. Na tuto akci si zájemci kupovali vstupenky dopředu, nebyla tedy pojata jako veřejná.

Závěr

V předchozích kapitolách jsem nastínila největší rozdíly v programovém schématu Knihovny Václava Havla ve zkoumaných letech, srovnala jsem aspekty mediálně nejsledovanějších akcí a porovnávala je s ostatní produkcí této občanské organizace. Teď je čas dát tyto výsledky do širšího rámce mediální a neziskové logiky.

Práce vychází z normativních teorií žurnalistiky, které představují pro média určité ideály a odpovědnost. Žurnalistika má občanskou povinnost formovat veřejnou komunikaci tak, aby lidem umožnila účastnit se rozhodování, a měla by dávat hlas i těm mimo dominantní systém moci. Vědec Clifford G. Christians s kolektivem autorů v knize *Normative theories of the media* definoval jako jednu z občanských povinností médií „věnování více pozornosti mnoha prostředkům veřejné komunikace, často malým médiím a dalším formám komunikace, které nehledají ani si nenárokují masový dosah či vliv, ale alespoň se vymykají umrtvujícímu sevření managementu pouze za účelem zisku.“¹³¹ Stejně jako média hrají určitou roli ve společnosti, i občanský sektor plní charakteristické role podle normativních teorií, Matthew Powers je vyjmenovává jako roli expertů, zastánců, zprostředkovatelů dialogu a kritiků.¹³²

V demokratickém zřízení se občanský sektor vymezuje nejvíce v rolích expertů a zastánců, v těchto zřízeních platí, že současná společnost je složitá a diferencovaná a média mají přinášet občanům informované názory, které jim pomůžou se v dnešním světě orientovat. Jedním z příkladů uplatnění tohoto kritéria v praxi by bylo rostoucí využívání materiálů občanských společností zpravodajskými organizacemi. Takové využívání by mělo podnítit veřejné povědomí o klíčových společenských tématech.

Výzkumníci ale upozorňují, že média stále upřednostňují politické zdroje a témata, což vychází z tradičních a pragmatických souvislostí, zároveň to ale odebírá ostatním institucím příležitost k formování zpráv. Přejímání stanovisek občanského sektoru do zpravodajství je mnohdy použito pouze jako doplnění informace – pro novináře operujícího v každodenních mediálních rutinách a pro občanské společnosti, které nemění dominantní zpravodajské normy, ale spíše se jim podřizují, je takový stav situace přirozený.

Občanský sektor prochází od konce druhé světové války debatou, která má za cíl vytvořit

¹³¹ CHRISTIANS, Clifford G., Theodore L. GLASSER, Denis MCQUAIL, Kaarle NORDENSTRENG a Robert A. WHITE. *Normative theories of the media: journalism in democratic societies*. United States of America: University of Illinois, 2009. ISBN 978-0-252-03423-7, str. 241

¹³² POWERS, Matthews, ref. 3, str. 156-160

novou aktivační síť schopnou reagovat na problémy, na které nedosáhne ani stát, ani trh. Mezi aktéry této akční sítě mohou patřit mezinárodní a lokální občanské společnosti, místní sociální hnutí, média, církve, odbory, intelektuálové, i vládní představitelé. Občanský sektor tvoří nejviditelnější složku a přebírá agendu – poskytuje informace, lobuje za změny poměrů a posiluje občanské uvědomování občanů. Fungují ve sféře, kde jsou hlavními produkty informace a služby, snaží se pohybovat neziskově v ziskovém světě a nabízet tyto ekonomicky těžko vyčíslitelné produkty.

Období po druhé světové válce, a především konec studené války, vedly v euroamerické společnosti k posilování organizované občanské společnosti – dřívější volně organizované kampaně za lidská práva dostávaly podobu profesionálních institucí. V zemích s mocenským vlivem Sovětského svazu pak došlo k násilnému potlačování občanských svobod a formování občanské společnosti, která se tak uchýlila buď do podzemí, kde vytvářela paralelní svět, anebo aktivně vystupovala v opozici vůči režimu. Práce se zčásti proto zaměřila na formování občanské společnosti v zemích Visegrádu, ve kterých se i přes podobný historický kontext projevoval disent odlišně. Disentu zde rozumíme jako vyslovení svých názorů na veřejnosti a apel na „život v pravdě“. Dodnes odkaz disentu rezonuje ve společnosti, ovšem každá země pečuje o tento odkaz odlišně a věnuje se osobnostem disentu jiným způsobem. Knihovna Václava Havla je institucí zaštiťující disidentské, literární, dramatické i politické aktivity Václava Havla, který se celý život zastával bohatě strukturované občanské společnosti. Osobnost prezidenta Havla ovlivnila směřování české politiky a byl také prvním, kdo se stal průkopníkem českého postprezidenství.

Z dat, které jsem zkoumala, vychází, že novináři vnímají KVH v určité roli, nejcitelněji organizaci vnímají jako obhájce lidských práv, kulturní centrum, a právě odkaz Václava Havla. Tyto aktivity spadají pod reálnou činnost Knihovny, přesto však dochází k ignoraci některých pořadů, které instituce iniciovala, což se dá vysvětlit informačním zahlcením současného světa a z toho pramenící nemožnosti zachytit všechny události. Knihovně velice pomáhají její vztahy s představiteli české a zahraniční inteligence – ať už jsou to umělci, politici či lidskoprávní aktivisté. Povědomí o značce KVH také výrazně přispívá osobnost jejího ředitele Michaela Žantovského, se kterým je v médiích zmiňovaná nejčastěji. I díky tomu se v roce 2022 odpoutala od některých kauz, které tvořily neopomenutelnou část její mediální reprezentace v roce 2012. Knihovna se aktivně snaží médiím nabízet své materiály, zároveň udržuje i neformální vztahy s novináři – takové

vztahy vyústily ve tři cykly debat konající se v Ostrovní 13. Dva z těchto pořadů mohou být cennou ukázkou spolupráce mezi občanským a mediálním sektorem – jedná se o diskusní pořady deníku Echo24 a Deníku N, které dle mého názoru správně využívají jak jméno instituce Knihovny Václava Havla, tak svůj mediální vliv. Jsou tak schopné obsahy debat na společenská, především politická, témata reprodukovat ve formách článků či podcastů. Debaty na aktuální témata s Respektem jsou z pohledu provedené analýzy v mediálním prostředí nevýrazné a není o ně smysluplně pečováno.

Programová produkce KVH nabízí široké spektrum akcí, v obou zkoumaných letech jsou nejvíce zastoupena témata kulturní, v roce 2012 výrazně rezonovala v programu témata dotýkající se osobnosti Václava Havla a disidentského prostředí, v roce 2022 tento prostor převzaly akce soustředící se na témata politická a sociální. V roce 2012 Knihovna procházela obdobím hledání své nové identity, musela reagovat na úmrtí Václava Havla v prosinci 2011 a pracovat na budování své značky. To se s odstupem deseti let ukázalo jako úspěšné – Knihovna organizuje pravidelné akce, které mají schopnost projít mediální branou a dostat se dál do povědomí společnosti, stala se partnerem několika projektů a dokáže reagovat na nové společenské problémy. Analýza indikuje, že účast politické reprezentace na akcích KVH vyvolává mediální zájem. V mediální reprezentaci KVH chybí především její vzdělávací potenciál (organizování přednášek a setkávání orientované na mladou generaci) a akce věnované hlubším kulturním souvislostem, především představování tvorby romských umělců a kulturní pořady jiných menšin. Pořádání těchto akcí ale má smysl, nastolování takových témat do veřejného prostoru už v několika případech vedlo k projití mediální brány, jen nevedou ze své povahy k takovému zájmu jako ostatní pořady z produkce KVH.

Závěrem bych chtěla uvést, v čem konkrétně Knihovna Václava Havla může představovat silného partnera pro novináře – Knihovna Václava Havla má pověřeného člověka pro mediální komunikaci, což můžeme vnímat jako projev profesionalizace a může to médiím zjednodušit spolupráci, Knihovna využívá nová média (kromě sociálních sítí je to platforma Havel Channel) a má tedy zkušenost s přímou komunikací s publikem, jako občanská organizace je relevantní, jediným objektivně závadným prvkem může být podíl na jejím financování podnikateli a developery, ke kterým se vážou kontroverze. Knihovna ale v posledním roce neprošla žádným výrazným mediálním skandálem a věnuje se nastolování témat, které jsou často redukována a přehlížena. Pro žurnalisty může být výhodná její databáze expertů na různé problematiky, která splní potřebu spolehlivé

informace. Pokud se média a občanský sektor nevydají cestou komercializace a budou společně posilovat zásady občanské společnosti, společnost snad bude mít vůči těmto organizacím větší důvěru a bude je podporovat.

Summary

This thesis is based on normative theories of journalism that present certain ideals and responsibilities for the media. Journalism has a civic duty to shape public communication to enable people to participate in decision-making. Just as the media play a role in society, the civic sector has distinctive roles according to normative theories; Matthew Powers lists them as experts, advocates, facilitators of dialogue, and critics. In democratic set-ups, the civil sector is most defined in the roles of experts and advocates. One example of this criterion in practice would be the increasing use of civil society material by news organisations. Such use should stimulate public awareness of key societal issues.

However, researchers point out that the media continues to prioritise political sources and topics based on traditional and pragmatic contexts, but this also removes opportunities for other institutions to shape the news.

Since the end of World War II, the civil sector has been undergoing a debate aimed at creating a new activation network capable of responding to problems that neither the state nor the market can reach. The civil sector is the most visible component in this action network and takes over the agenda - it provide information, lobby for changes in conditions and strengthen civic awareness. They operate in a sphere where information and services are the main products, trying to move in a non-profit world and offer these economically hard-to-quantify products.

The countries of the Visegrad Four have undergone a special historical development, which is why I have focused on civil society stemming from the tradition of dissent. The Václav Havel Library is an institution that shields the dissident, literary, dramatic and political activities of Václav Havel, who throughout his life advocated a richly structured civil society.

From the data I examined, it appears that journalists perceive the KVH in a certain role, with the organization most clearly perceived as a human rights advocate, a cultural center, and the legacy of Václav Havel in particular. These activities fall under the real activities of the Library, yet some of the programmes initiated by the institution are ignored, which can be explained by the information overload of the contemporary world. The Library is

greatly helped by its relations with representatives of the Czech and foreign intelligentsia - be they artists, politicians or human rights activists. The personality of its director, Michael Žantovský, who is most often mentioned in the media, also contributes significantly to the KVH brand awareness. Thanks to this, in 2022 it has detached itself from some of the causes that formed an unmistakable part of its media representation in 2012. The Library actively tries to offer its materials to the media, while also maintaining informal relations with journalists - such relations have resulted in three cycles of debates held at Ostrovní 13. Two of these programmes can be a valuable example of cooperation between the civic and media sectors - these are the discussion programmes of the daily Echo24 and Deník N, which, in my opinion, make good use of both the name of the Václav Havel Library institution and their media influence. They are thus able to reproduce the content of debates on social, especially political, topics in the form of articles or podcasts. In terms of the analysis carried out, debates on topical issues with Respekt are not prominent in the media environment and are not meaningful.

The programme production of the KVH offers a wide spectrum of events; in both years under review, cultural themes are most represented; in 2012, the programme resonated strongly with themes touching on the personality of Václav Havel and the dissident environment; in 2022, this space was taken over by events focusing on political and social themes. In 2012, the Library went through a period of searching for its new identity, had to respond to the death of Václav Havel in December 2011 and work on building its brand. Ten years on, this has proved successful - the Library organises regular events that have the ability to pass through the media gate and get further into the public eye, has become a partner in several projects and is able to respond to new social issues. The analysis indicates that the participation of political representation in KVH events generates media interest. What is missing in the media representation of the KVH is its educational potential and events dedicated to deeper cultural contexts. In conclusion, I would like to point out how the Václav Havel Library can be a strong partner for journalists - the Václav Havel Library has a person in charge of media communication, the Library uses new media and it is relevant as a civic organisation, the library has not undergone any significant media scandal in the last year and is dedicated to raising issues that are often reduced and overlooked.

Použitá literatura

KNIHY

- MORAVEC, Václav, Marína URBÁNIKOVÁ a Jaromír VOLEK. Žurnalisté ve stínu nedůvěry: K některým příčinám klesající důvěryhodnosti českých novinářů. In Dana Petranová, Juliána Mináriková, Dáša Mendelová. *Megatrendy & médiá 2016. Kritika v médiích, kritika médií II.* Tmava: Fakulta masmediální komunikace UCM v Tmave, 2016. s. 82-122. ISBN 978-80-8105-798-4.
- POWERS, Matthews. *NGOs as newsmakers: the changing landscape of international news.* New York: Columbia University Press, 2018. ISBN 9780231545754.
- MÜLLER, Karel B. *Politická sociologie: politika a identita v proměnách modernity.* 2., rozš. vyd., Ve Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-394-0
- SKOVAJSA, Marek. *Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice.* Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-681-0
- LANG, Sabine. *NGOs, Civil Society, and the Public Sphere.* United States of America: Cambridge University Press, 2013. ISBN 978-1-107-02499
- PUTNAM, Robert. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy.* Princeton University Press, 1993. ISBN 1-400809-789
- PUTNAM, Robert. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community.* New York: Simon & Schuster, 2000. ISBN 0-7432-0304-6
- PITHART, Petr. *Obrana politiky II.: přednášky z let 1994-2018.* Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-311-7
- KECK, Margarete E. a Kathryn SIKKING. *Activists beyond Borders.* Cornell University Press, 1998. ISBN 9780801471292
- BENDA, Václav. Paralelní polis. In: PREČAN, Vilém. *Charta 77: 1977-1989: od morální k demokratické revoluci.* Scheinfeld: Československé dokumentační středisko nezávislé literatury, 1990, s. 43-51. Acta creationis. ISBN 80-900422-1-x.
- BITRICH, Tomáš, ALAN, Josef, ed. *Alternativní kultura: příběh české společnosti 1945-1989.* Praha: Lidové noviny, 2001. ISBN 80-7106-449-1
- PREČAN, Vilém. Charta 77 a exil. In: *Charta vlastními očima.* Praha: Knihovna Václava Havla, 2018, s. 53-57. ISBN 978-80-87490-78-5.
- GUNTORÁD, Jiří. Co předcházelo a co následovalo. In: *Charta vlastními očima.* Praha: Knihovna Václava Havla, 2018, s.35-39. ISBN 978-80-87490-78-5.
- RAKUŠANOVÁ, Petra. *Povaha občanské společnosti v České republice v kontextu střední Evropy* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007 [cit. 2023-04-20]. Sociologické disertace. ISBN 978-80-7330-122-4. Dostupné z: <https://www.soc.cas.cz/publikace/povaha-obcanske-spolecnosti-v-ceske-republice-v-kontextu-stredni-evropy>
- LINZ, Juan J. a Alfred STEPAN. Authoritarian Communism, Ethical Civil Society, and Ambivalent Political Society: Poland. In: *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe* [online]. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996, s. 255-292. ISBN 978-0801851582. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/fss/podzim2019/POLb1116/um/Linz_Stepan1.pdf

- RIXER, Ádám. *Civil Society in Hungary: A Legal Perspective* [online]. Passau: Schenk Verlag, 2015. ISBN 978-3-944850-44-3. Dostupné z: <http://real.mtak.hu/28407/>
- MEDVECKÝ, Matej, Jerguš SIVOŠ a Peter JAŠEK. *V stopách železného Felixa: Štátna bezpečnosť na Slovensku v rokoch 1945-1989*. Bratislava: Ústav pamätinára, 2012. ISBN 978-80-89335-52-7
- BÁTOROVÁ, Mária. "Vnútomá emigrácia" a občianske slobody a práva: Dominik Tatarka a český disident. In: POSPÍŠIL, Ivo, ed. *Česko-slovenské reflexe: 1968: (jazyk - literatúra - kultúra)*. Brno: Tribun EU, 2009, s. 23-41. ISBN 978-80-7399-812-7
- JANOUCH, František. Charta a zahraničí. In: *Charta vlastnými očami*. Praha: Knihovna Václava Havla, 2018, s. 47-50. ISBN 978-80-87490-78-5
- SHOEMAKER, Pamela J. a Stephen D. REESE. *Mediating the Message: Theories of Influences on Mass Media Content*. 2. New York: Longman, 1996. ISBN 978-0801303074.
- MCCOMBS, Maxwell E. *Agenda setting: nastolování agendy: masová média a veřejné mínění*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-591-2.
- DEARING, James a Everett M. ROGERS. Agenda-Setting Research: Where Has It Been, Where Is It Going?. In: *Communication Yearbook 11* [online]. 1988, s. 555-594 [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/263809220_Agenda-Setting_Research_Where_Has_It_Been_Where_Is_It_Going
- TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-736-7096-8
- GANS, Herbert J. *Deciding What's News*. United States of America: Northwestern University Press, 2004. ISBN 0-8101-2237-5.
- BURTON, Graeme. *Úvod do studia médií*. Brno, 2001. ISBN 80-859-4767-6
- MCQUAIL, Denis. *Žurnalistika a společnost*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3093-9
- ČUŘÍK, Jaroslav. *Nové trendy v médiích*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5825-5,
- DAVIES, Nick. *Flat Earth News*. Vintage UK, 2008. ISBN 978-0-7011-8145-1.
- REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8926-7.
- SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. *Žurnalistika a komunikace*. ISBN 978-80-247-3568-9.
- TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Portál, 2010. *Žurnalistika a komunikace*. ISBN 978-80-7367-683-4.
- SCHULZ, Winfried a Irena REIFOVÁ. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. 2., přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0827-8.
- HABERMAS, Jürgen. *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. The MIT Press, 1998. ISBN 9780262581622.
- CHRISTIANS, Clifford G., Theodore L. GLASSER, Denis MCQUAIL, Kaarle NORDENSTRENG a Robert A. WHITE. *Normative theories of the media: journalism in democratic societies*. United States of America: University of Illinois, 2009. ISBN 978-0-252-03423-7

AKADEMICKÉ PRÁCE A ČLÁNKY

- POTŮČEK, Martin. Těžké znovuzrození: občanský sektor v České republice. *Politologická revue*. Praha, 1997, 3(2), 35-52. ISSN 1211-0353.
- FRONĚK, Jiří. *Občanská společnost jako subjekt veřejné správy* [online]. Plzeň, 2018 [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/handle/11025/31501>. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta právnická. Vedoucí práce JUDr. Tomáš Louda, CSc.
- MÜLLER, Karel. Koncept občanské společnosti: pokus o komplementární přístup.: Tocquevillovské dědictví a giddensovká perspektiva. *Sociologický časopis* [online]. 2003, 39(5), 607-624 [cit. 2023-04-29]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/41131959>.
- SALAMON, Lester M. a Helmut K. ANHIER. In search of the non-profit sector. I: The question of definitions. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* [online]. 1992, (3), 125-151 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/BF01397770>
- ŠŤOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ, Magdaléna. Analýza procesu profesionalizace v občanském sektoru očima jeho aktérů. *Sociální studia* [online]. Brno, 2005, 2(1), 131-146 [cit. 2023-03-01]. ISSN 1214-813X. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/340652817_Analyza_procesu_profesionalizace_v_obcanskem_sektoru_ocima_jeho_akteru/citations
- SEIPPEL, Ørnulf. Volunteers and Professionals in Norwegian Sport Organizations. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* [online]. 2002, 13(3), 253–270 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: https://www.seippel.no/Seippel_Voluntas.pdf
- HARTOVÁ, Tereza. *Mediální reprezentace organizací občanské společnosti* [online]. Praha, 2016 [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/80911>. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Vedoucí práce PhDr. Jan Křeček, Ph.D.
- VALEŠ, Lukáš. Nebyla to jenom Praha – podíl obyvatel českých a slovenských měst a regionů na pádu komunistického režimu. *Historický časopis* [online]. 2018, 66(1), 133-158 [cit. 2023-04-26]. ISSN 2585-9099. Dostupné z: <https://www.historickyecasopis.sk/pdf/historickyecasopis12018/vales-nebyla-to-jenom-praha-podil-obyvatel-ceskych-a-slovenskych-mest-a-regionu-na-padu-komunistickeho-rezimu.pdf>
- KOHÁK, Erazim. Neznámí vojáci. *Listy*. 1995, 25(7), 60-64. ISSN 1210-1222.
- PREČAN, Vilém. Samizdat považují za médium. *Česká literatura*. 2016, 64(6), 929–934.
- SUK, Marek. *Informace o Chartě 77 (1978-1990)* [online]. Praha, 2015 [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/66756>. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin. Vedoucí práce doc. PhDr. Michal Pullmann, Ph.D.
- KOUTEK, Ondřej. Akce Asanace. *Securitas Imperii*. Ústav pro studium totalitních režimů, 2006(13), 174-176. ISSN 1804-1612.
- HOMA, Tomasz. Non-governmental Organizations and Initiatives in the Public Sphere of the Civil Society in Poland after 1989. *Organized Civilization* [online]. Jesuit University of Philosophy and Education “Ignatianum”, 2008 [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://zenodo.org/record/1134672#.ZE-96XZBzDc>
- MAGNER, Michael. Civil Society in Poland after 1989: A Legacy of Socialism? *Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes* [online]. 2005, 2005, 47(1/2), 49-69 [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/40870980>

- BOZÓKI, András. *The Hungarian Democratic Opposition: Self-reflection, Identity, and Political Discourse* [online]. MTA Politikai Tudományi Intézet, 2010 [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://politicalscience.ceu.edu/sites/politicalscience.ceu.hu/files/attachment/basicpage/50/07-bozoki101.pdf>
- KOTTOVÁ, Anna. *Mediální obraz Alexandra Dubčeka od začátku srpna 1968 do konce května 1969 v Rudém právu, Pochodni a Lidové demokracii* [online]. Praha, 2012 [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/40574>. Bakalářská práce. Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.
- KUSÝ, Miroslav. *Disent na Slovensku, Charta 77 a Slovensko. Československé dokumentační středisko* [online]. 21.9.2007 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: http://www.csds.cz/cs/g6/3361-DS.html#dsy3361-DS_N10234
- SZOMOLÁNYI, Soňa. *Disent na Slovensku, Charta 77 a Slovensko. Československé dokumentační středisko* [online]. 21.9.2007 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: http://www.csds.cz/cs/g6/3361-DS.html#dsy3361-DS_N10234
- KOLARÍKOVÁ, Pavla. *Principy služeb prezidentských knihoven* [online]. Praha, 2016 [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/81089>. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce PhDr. Blanka Vorlíčková, Ph.D.
- ŠERÁKOVÁ, Aneta. *Korporátní budování agendy v českých médiích na příkladu firmy Deloitte* [online]. Praha, 2021 [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/127606>. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií. Vedoucí práce PhDr. Vlastimil Nečas, Ph.D.
- WESTERSTÅHL, Jörgen a Folke JOHANSSON. Foreign News: News Values and Ideologies. *European Journal of Communication* [online]. 1994, 9(1), 71-89 [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0267323194009001004>
- BENNETT, Lance W. An introduction to journalism norms and representations of politics. *Political Communication* [online]. 1996, 13(4), 373-384 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10584609.1996.9963126>, str.375
- (83) VAN LEUVEN, Sarah, Annelore DEPREZ a Karin RAEYMAECKERS. Increased News Access for International NGOs?. *Journalism Practice* [online]. 2013, 7(4), 430-445 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/263493705_INCREASED_NEWS_ACCESS_FOR_INTERNATIONAL_NGOs
- HEURLIN, Christopher. Governing Civil Society: The Political Logic of NGO–State Relations Under Dictatorship. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. 2010, 21(2), 220-239. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/27928213>
- HSIEH, Hsiu-Fang a Sarah E. SHANNON. Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*. 2005, 15(9), 1277-1288. ISSN 1049-7323. Dostupné z: doi:10.1177/1049732305276687. str. 1278.

ELEKTRONICKÉ ODKAZY

- Index udržitelného rozvoje občanského sektoru. *Americká agentura pro mezinárodní rozvoj* [online]. 2021 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://storage.googleapis.com/cso-si-dashboard.appspot.com/Reports/CSOSI-Czech%20Republic-2021.pdf>
- World Report Poland 2022. *Human Rights Watch* [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/poland>
- Akademie der Künste acquires the György Konrád Archive. *Akademie der Künste* [online]. Berlin, 8.10.2019 [cit. 2023-04-22]. Dostupné z: https://www.adk.de/index.htm?we_objectID=60307
- Commonpress 51/Hungary Can Be Yours. *Nadace Hollar* [online]. Praha, 2019 [cit. 2023-04-22]. Dostupné z: <https://nadacehollar.cz/commonpress-51-hungary-can-be-yours/>
- Stav lidských práv v Maďarsku v roce 2021. *Amnesty International* [online]. Praha, 2022 [cit. 2023-04-22]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/5335/stav-lidskych-prav-v-madarsku-v-roce-2021>
- Prečo Múzeum obetí komunizmu vzniklo?. *Múzeum obetí komunizmu* [online]. 2021 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://mok.sk/o-nas/>
- HÁJEK, Pavel. Nová éra Knihovny Václava Havla. *Knihovna Václava Havla* [online]. 15.1.2012 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://www.vaclavhavel.cz/cs/index/novinky/252/nova-era-knihovny-vaclava-havla>
- Evropské dialogy Václava Havla. *Knihovna Václava Havla* [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://www.vaclavhavel.cz/cs/dialog>
- Cena Václava Havla za lidská práva. *Knihovna Václava Havla* [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://www.vaclavhavel.cz/cs/cena-vaclava-havla>
- Transatlantické dialogy Havel – Albrightová. *Knihovna Václava Havla* [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://www.vaclavhavel.cz/cs/hatd>
- *Knihovna Václava Havla: Výroční zpráva 2021* [online]. Praha: Knihovna Václava Havla, 2022 [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://www.vaclavhavel.cz/docs/vyrocnizprava-2021-cs.pdf>, str. 25
- Důvěra k vybraným institucím veřejného života a mezilidská důvěra – jaro 2022. *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2022 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5529/f9/po220608.pdf
- Olga Fečová: Den byl pro mě krátkej. In: *Knihovna Václava Havla* [online]. 12. 9. 2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://www.vaclavhavel.cz/cs/index/kalendar/2126/olga-fecova-den-byl-pro-me-kratkej>
- Hašek, Havel, Hrabal... a dál?. In: *Knihovna Václava Havla* [online]. 29. 6. 2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://www.vaclavhavel.cz/cs/index/kalendar/2114/hasek-havel-hrabal-a-dal>
- Zapomenutý generál Sergej Vojcechovský. In: *Knihovna Václava Havla* [online]. 20. 4. 2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://www.vaclavhavel.cz/cs/index/kalendar/2078/zapomenuty-general-sergej-vojcechovsky>
- *Janu Syrovému náleží vojenská hodnost armádní generál a veškerá čs. vojenská vyznamenání* [online]. Ministerstvo Obrany 19. 10. 2022 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/janu-syrovemu-nalezi-vojenska-hodnost-armadni-general-a-veskera-cs-vojenska-vyznamenani-239740/>

VIDEOZÁZNAMY

- Knihovna v knihovně. In: *Havel Channel* [online]. 21. 6. 2016 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/00697>
- Václav Havel a počítače. In: *Havel Channel* [online]. 30. 11. 2012 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/00105>
- Paměť disentu. In: *Havel Channel* [online]. 2012-2014 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/00105>
- Hudební večer: Mladý písničkář a vypravěč vnitřních i vnějších krajin Jan Senft alias Člověk krve. In: *Havel Channel* [online]. 24. 2. 2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/01653>
- Dramatické momenty I. / David Drábek – Koule. In: *Havel Channel* [online]. 31. 10. 2012 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/00091>
- Dramatické momenty II / Petr Zelenka. In: *Havel Channel* [online]. 13. 11. 2012 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/00098>
- Posunuto do světla aneb Havel dosud neviděný. In: *Havel Channel* [online]. 7. 3. 2012 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/00031>
- Milena Bartlová – Skutečná přítomnost. In: *Havel Channel* [online]. 17. 12. 2012 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/00031>
- Petra Hůlová: Čechy, země zaslíbená. In: *Havel Channel* [online]. 24. 10. 2012 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/00088>
- Křest N | Venezuela: Rozklad ráje. In: *Havel Channel* [online]. 6. 9. 2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/01737/krest-n-venezuela-rozklad-raje>
- Federalismus a Evropa. In: *Havel Channel* [online]. 25. 6. 2012 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/00054>
- Romas Kalanta a další živé pochodně v Sovětském svazu. In: *Havel Channel* [online]. 16. 5. 2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/01709>
- Echo z Knihovny: Střední Evropa v nové realitě. Energetika a bezpečnost po ruské agresi na Ukrajinu. In: *Havel Channel* [online]. 29. 3. 2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/01660>
- ČAS od ČASU. In: *Havel Channel* [online]. 2021-2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/serialy/26/cas-od-casu>
- Debata N | Pořád nám říkají: Vzhop se. Jsou na tom dnešní mladí psychicky hůř než starší generace?. In: *Havel Channel* [online]. 1. 11. 2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://havelchannel.cz/cs/01765>

MEDIÁLNÍ ČLÁNKY

- MLEJNEK JR., Josef. Před čtyřiceti lety polští dělníci poprvé pokořili komunistický režim. Souboj o jejich odkaz stále pokračuje. *Deník N* [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://denikn.cz/427543/pred-ctyriceti-lety-polsti-delnici-poprve-pokorili-komunisticky-rezim-souboj-o-jejich-odkaz-stale-pokracuje/?ref=list>
- Instytut Wałęsy zbiera kasę! Wśród zadań... gromadzenie materiałów z PRL. Chętnych do wsparcia niewiele. *Niezależna* [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://niezalezna.pl/478283-instytut-walesy-zbiera-kase-wsrod-za-dan-gromadzenie-materialow-z-prl-chetnych-do-wsparcia-niewiele>
- ŽANTOVSKÝ, Michael a Silvie LAUDER. Neděláme z Havla pána boha. *Respekt – Speciál*. Praha: *Economia*, 2022, 8(IV), 68-71., str. 68
- HÁJEK, Pavel a Petr VIZINA. Havlův fešácký kriminál a alkoholismus? To je fake news a kydání hnoje, tvrdí Hájek z Knihovny Václava Havla. *Český rozhlas Plus* [online]. Praha, 4.1.2022 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/havluv-fesacky-kriminal-a-alkoholismus-je-fake-news-a-kydani-hnoje-tvrdi-hajek-z-8653479>
- PONSFORD, Dominic a Alfie DAVIS. Churnalism 2022: Where do UK's leading news websites get their stories from?. *Press Gazette* [online]. London: New Statesman Media Group, 2022 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://pressgazette.co.uk/news/churnalism-2022/>
- ŠTĚTKA, Václav a Veronika SKÁLOVÁ. „V komunikaci s médií jsou neziskovky mnohem úspěšnější než v minulosti“: rozhovor s Tomášem Feřtekem. *Revue pro média*. Brno, 2005, 5(12/13), 15-18.
- Havlovo výročí připomíná řada akcí. Kdy a kam zajít?. *Lidovky.cz* [online]. MAFRA, 17. 12. 2012 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/cestovani/havlovo-vyroci-pripomina-rada-akci-kdy-a-kam-zajit.A121217_160919_aktuality_vsl
- SIMKANIČ, Ján. Jak si stojí Deník N v začátku roku 2022. *Deník N* [online]. 21. 2. 2022 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://denikn.cz/813613/jak-si-stoji-denik-n-v-zacatku-roku-2022/>
- Proměny života na pultech knihkupectví, představily se i v Knihovně Václava Havla. *Echo24* [online]. Echo Media, 13. 10. 2022 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/SMkvZ/zpravy-domaci-knizni-ctvrtek-promeny-zivota-kniha-edice-echo>
- „Projev prezidenta —ské spolkové republiky.“ Vítězný esej soutěže Knihovny Václava Havla. *Echo24* [online]. Echo Media, 21. 12. 2022 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/HMDBW/uhel-pohledu-esej-knihovna-vaclava-havla>
- Hot events: debata s Respektem, knihkupectví na Žižkově a kino. *Hey Fomo* [online]. Czech News Center, 7. 1. 2022 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://heyfomo.cz/hot-events>
- Děje se. *Týdeník Forum: noviny pro obranu demokracie a příslušnosti ČR k západu*. Praha: Forum 24, 2022, 22(1), 31. ISSN 2787-9216, K vidění v příloze.
- VESELÁ, Marie. Holka ze Smíchova i žena s velkým Ž. Politici a diplomaté zavzpomínali na Madeleine Albrightovou. *Český rozhlas: Rádio Praha* [online]. 29. 3. 2022 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://praha.rozhlas.cz/holka-ze-smichova-i-zena-s-velkym-z-politici-a-diplomate-zavzpominali-na-8712379>
- ŠPLÍCHAL, Pavel. Bída bez emocí. Může vláda přežít krizi bez rozkolu v koalici?. *Alarm* [online]. 13. 7. 2022 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2022/07/bida-bez-emoci-muze-vlada-prezit-krizi-bez-rozkolu-v-koalici/>

Teze Diplomové práce

SCHVÁLENO

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce									
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:									
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Šimůnková Natálie	Razítko podatelny: <table border="1" style="margin: auto;"> <tr> <td colspan="2" style="text-align: center;"> Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd </td> </tr> <tr> <td>Došlo dne:</td> <td style="text-align: center;">- 3 -10- 2022 -1-</td> </tr> <tr> <td>Čj:</td> <td>400 Příloh:</td> </tr> <tr> <td>Přidělena:</td> <td></td> </tr> </table>	Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd		Došlo dne:	- 3 -10- 2022 -1-	Čj:	400 Příloh:	Přidělena:	
Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd									
Došlo dne:		- 3 -10- 2022 -1-							
Čj:		400 Příloh:							
Přidělena:									
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2018									
Fakultní e-mail diplomantky/diplomanta: 36941375@fsv.cuni.cz									
Studijní program/forma studia: Žurnalistika, denní									
Název práce v češtině: Analýza témat diskusních večerů v Knihovně Václava Havla v letech 2012-2021									
Název práce v angličtině: Analysis of discussion topics in the Václav Havel Library in 2012-2021									
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2022/2023) (diplomovou práci je možné obhajovat nejdříve šest měsíců od schválení tezi) LS 2022/2023									
Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků): Knihovna Václava Havla byla založena v roce 2004 jako nestátní nezisková organizace věnující se uchování odkazu Václava Havla a od svého založení pořádá nejrůznější semináře, autorské čtení, výstavy, přednášky, debaty, koncerty a divadelní představení. Je proto úzce navázána na společenské aktuální dění a svým programem nabízí celou řadu témat, ke kterým se může dostat prakticky každý – vstup není zpoplatněn a akce jsou živě vysílány na youtubovém kanálu Knihovny. Tvoří se tak prostor, kde aktivní občani dostávají hlas do diskuse s odborníky, zároveň ale vzniká prostor i pro novináře, kteří mohou k určitému tématu získat nové podněty a informace. KVH se tak může stát součástí procesů nastolování agendy a gatekeepingu – jako mediátor v kultuře, politice, ale i ve vědních oborech – a formovat tak veřejné mínění. V posledních letech mnoho nevládních organizací začalo produkovat svůj vlastní zpravodajský obsah, včetně psaného textu, ale také fotožurnalistiky, videa a sofistikovaných interaktivních projektů. Neziskové organizace nabízejí v dnešní společnosti hlubší odborné znalosti a výpovědi, které by novináři mohly aktivně využít.									
Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků): Mým stěžejním záměrem je analyzovat témata akcí, které Knihovna Václava Havla pořádá. Cílem práce bude rozdělení všech akcí, které se v Knihovně Václava Havla konaly od ledna roku 2012 – tedy od prvního celého roku, co Knihovna své akce nahrává a nabízí k přehrání ve svém video archivu – do prosince roku 2021, do čtyř základních témat – Václav Havel, Historie, Kultura a Společnost. Blíže se zaměřím na akce pořádané v sekci Kultura a Společnost, protože jsou dle mého názoru nejvíce spojené se společenským děním. Každé téma se dále dělí na několik podtémat, které budou vyjmenována v teoretických a výzkumných kapitolách. Zajímá mě, jakou proměnou prošla Knihovna ve výběru témat, jak KVH pracuje se společensko-kulturním děním a zda v sestavování programu neziskové kulturní organizace existují „vzory“ – náměty, které se tematizují bez ohledu na okolní události. Budu též zkoumat, jací hosté v Knihovně vystupují a zda existuje snaha diskutovat témata vyváženě.									
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): V diplomové práci nejdříve představím Knihovnu Václava Havla, samostatnou kapitolu věnuji její historii a stanovím základní vizi, se kterou byla zakládána. V teoretické práci přiblížím proces selekce – gatekeeping, během kterého je rozhodováno o tom, jaké informace budou medializovány. Navážu dále s definicí nastolování agendy – tedy procesu, pomocí kterého jsou prosazována určitá témata do veřejného diskurzu a zároveň jsou některá témata z tohoto diskurzu vylučována. V návaznosti									

na tyto novinářské potupy se v následující kapitole budu věnovat postavení nevládních neziskových organizací v masové komunikaci. Takové organizace mohou iniciovat procesy společenských změn – zvat veřejnost k účasti na debatách, jejichž témata určuje sama organizace. V oblasti politiky mohou nevládní organizace potencionálně ovlivnit osoby s rozhodovacími pravomoci, v kultuře zase přispívají k rozvoji uměleckých kariér a reputace. Teoretická část bude zakončena škálou témat, která veřejnosti nabízí právě Knihovna Václava Havla.

V následujícím oddíle představím zvolenou metodu, analyzované záznamy a vybraný vzorek k analýze. Také stanovím výzkumné otázky a cíle práce. Pro provedení této diplomové práce jsem zvolila kvalitativní obsahovou analýzu videozáznamů.

V praktické části provedu analýzu diskutovaných témat v jednotlivých letech. K rozdělení motivů mi budou sloužit čtyři již dříve zmíněná témata (popř. podtémata). V každém roce se se také zaměřím na pozvané hosty do diskusí. Použitá obsahová analýza ideálně povede k identifikování vzorů ve výběru témat a hostů.

1. Úvod

2. Teoretická část

a. Knihovna Václava Havla

i. Historie

ii. Vize

b. Gatekeeping

c. Agenda Setting

d. Neziskové instituce jako součást masové komunikace

e. Témata KVH jako zdroje novinářských témat

i. Václav Havel

ii. Historie

iii. Kultura

iv. Společnost

3. Metodologická část

a. Cíl výzkumu a výzkumné otázky

b. Metoda výzkumu a sběr dat

c. Výzkumný vzorek

d. Metoda analýzy dat

e. Limity výzkumu

4. Praktická část

a. Rok 2012

b. Rok 2013

c. Rok 2014

d. Rok 2015

e. Rok 2016

f. Rok 2017

g. Rok 2018

h. Rok 2019

i. Rok 2020

j. Rok 2021

5. Vyhodnocení výzkumu

6. Závěr

Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období):

dostupné záznamy akcí na internetové stránce www.havelchannel.cz v letech 2012-2021

Výroční zprávy Knihovny Václava Havla 2012-2021

Metody (techniky) zpracování materiálu:

kvalitativní obsahová analýza videozáznamů

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2–5 řádků):

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2

Jan Hendl ve své příručce vysvětluje přínosy i rizika metody kvalitativního výzkumu, které dosahují ve vědách o člověku a společnosti stále většího významu. Autor se neomezuje na metody používané jen v jedné vědní disciplíně, ale představuje přístupy, jež jsou vhodné pro různé sociální vědy.

MCQUAIL, Denis. Úvod do teorie masové komunikace. Přeložil Jan JIRÁK, Marcel KABÁT. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-200-9.

Přední britský teoretik médií Denis McQuail předkládá učebnici klíčovou k pochopení komunikačních teorií a vysvětluje, jak fungují masová média v současné společnosti. Masová komunikace představuje novou dimenzi výměny informací, což může být vnímáno jak přínos, tak i nebezpečí pro společnost. Kniha má pomoci porozumět fenoménu masové komunikace a je v rámci vzdělávání novinářů více než žádoucí.

LIPPMANN, Walter. Veřejné mínění. Přeložil Ladislav KÖPPL. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0939-3.

Walter Lippmann byl známým americkým politickým komentátorem 20. století. Jedním z jeho ústředních témat se stalo fungování demokracie v moderní masové společnosti. Právě v knize Veřejné mínění kriticky nastoluje otázku, zda mohou občané činit racionální a demokratická rozhodnutí. Ústředním tématem, skrze které zodpovídá výše uvedenou otázku, je problematika vzniku, fungování a selhávání veřejného mínění v moderních společnostech.

PUTNA, C. Martin. Václav Havel – Duchovní portrét v rámu české kultury 20. století. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. ISBN: 978-80-87490-07-5.

Biografická kniha bývalého ředitele Knihovny Václava Havla Martina C. Putny se zabývá hlubším zkoumáním myšlení prvního českého prezidenta. K tématu přistupuje jako blízký pozorovatel a historik zároveň a čtenářům představuje Václava Havla z pozice duchovní a spirituální.

REIFOVÁ, Irena. Slovník mediální komunikace. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-926-7.

Přehledný slovník základních pojmů mediální komunikace usnadňuje především studentům a pedagogickým či vědeckým pracovníkům orientaci v různých sociálních vědách, které jsou s médii provázány.

TRAMPOTA, Tomáš. Zpravodajství. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-096-8.

Publikace nabízí sociologický pohled na zkoumání médií – vysvětluje vliv zpravodajství na společnost a zabývá se například zpravodajskými hodnotami nebo faktory, které ovlivňují výběr událostí do médií. Autor navíc popisuje i stav českého mediálního zpravodajství.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

MATĚJKOVÁ, Kristýna. Havlův odkaz v Ostrovní 13 (literární reportáž). Praha, 2019. 39 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce PhDr. Jana Čeňková, Ph.D.

SILNÁ, Anna. Gatekeeping v prostředí kulturních redakcí vybraných zpravodajských médií. Brno, 2019. Masarykova Univerzita, Filosofická fakulta, Ústav hudebních věd, Management v kultuře. Vedoucí práce Mgr. Viktor Pantůček, Ph.D.

Datum / Podpis studenta/ky

.....

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:	
Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:	
Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:	
Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.	
Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.	
Prof. MgA. David Jan Novotný	
Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga	Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO VE VYHLÁŠCE ŘEDITELE INSTITUTU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO PROGRAMU.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Inzerce programu Knihovny Václava Havla v týdeníku Forum 24 (obrázek)

Příloha č. 2: Inzerce měsíčního programu Knihovny Václava Havla v týdeníku Respekt (obrázek)

Příloha č. 3: Pozvánka na první Debatu s Respektem (obrázek)

Příloha č.4: Pozvánka na první Debatu N (obrázek)

Příloha č. 4: Přepis debaty Echo z Knihovny v tištěné verzi týdeníku (obrázek)

Příloha č. 1: Inzerce programu Knihovny Václava Havla v Týdeníku Forum (obrázek)
Děje se. *Týdeník Forum: noviny pro obranu demokracie a příslušnosti ČR k západu*. Praha: Forum 24,
2022, 22(1), 31. ISSN 2787-9216,

DĚJE SE

6. 1. v 19.00
**Debata o svobodě
a menšinách č. 6 -
Poláci**
Rock Café Prague
Národní 20, Praha

11. 1. v 19.00
**Debata
s Respektem:
„Osladíme“ to
zase Evropě?**
Knihovna Václava Havla
Ostrovní 13, Praha

13. 1. v 19.00
**Pavel Kosatík:
Slovenské století**
Knihovna Václava Havla
Ostrovní 13, Praha

Příloha č. 2: Inzerce měsíčního programu Knihovny Václava Havla v týdeníku Respekt (obrázek)

Knihovna Václava Havla: Leden 2022. *Respekt*. Praha: *Economia*, 2022(1), 27. ISSN 0862-6545.

stotísícovou invazní armádu. K útoku by podle západních i ukrajinských tajných služeb měla být připravená nejpozději koncem ledna.

Podle dosavadních slov představitelů NATO není možné Rusku v jeho výše zmíněných požadavcích vyhovět. O budoucnosti Ukrajiny může podle Aliance rozhodnout jedině Ukrajina samotná, pak i politici Aliance; ruské veto je pro Ukrajinu i pro představitele Aliance nepřijatelné. Stejně tak nepřijatelné je podle slov šéfa NATO Jense Stoltenberga ruský nárok na rozhodování, ve kterých členských státech bude mít NATO roz-

místěné vojáky a materiál a ve kterých to bude mít od Ruska zakázáno.

Především pro Pobaltí a Polsko je to nepřijatelné. Například litevský šéfdiplomat Gabrielius Landsbergis se nechal slyšet, že „stále nebereme Rusko dost vážně“, a na ultimáta a výhrůžky podle něj NATO nemá přistoupit. Čeští politici se zatím k situaci, která se dotýká i jejich země, jasně nevyjádřili. Americký prezident Biden a ministr zahraničí Antony Blinken opakují, že každý krok Aliance bude projednán se všemi členy, stejně jako ujišťuje ukrajinské představitele, že neuzavře žádnou dohodu za jejich zády. ●

POLSKO

Zase ne

Plány PiS omezit svobodu médií zastavil její prezident

TOMÁŠ BROLÍK

Polská vláda strany Právo a spravedlnost (PiS) vyrazila na zteč. Před Vánoci narychlo a k překvapení všech přijala zákon, který má ohrozit existenci největší nezávislé polské televize TVN. Tím se pustila do bitvy se Spojenými státy – TVN vlastní americká firma Discovery a Američané dávali jasně najevo, že to, co vnímají jako útok na americké vlastnictví a svobodu polských médií, nenechají bez odpovědi. K překvapení všech, a podle všeho i samotné PiS, zákon vetoval prezident Andrzej Duda. Ten je loajálním zástupcem vládnoucí strany, ale zdá se, že v tomto případě se zachoval samostatně a vzepřel se Jarosławu Kaczyńskému, šéfovi PiS a reálnému vládní země. TVN a americko-polské vztahy jsou pro tuto chvíli v bezpečí. V ohrožení může být naopak polská vládní většina.

A proč přesně teď?

Polský Sejm se takzvaným lex TVN zabýval už podruhé. Poprvé se jej pokusila vláda protlačit v srpnu. Ustoupila ale protestům veřejnosti i americké ambasády a veto opozičního Senátu nechala bez odpovědi. Až doteď – na rychle

svolaném hlasování, které nejspíš porušilo regule Sejmu, vládní poslanci senátorské veto zvrátili.

TVN je největší soukromá polská televize a její zpravodajství je nejsledovanější v zemi. Je nezávislá, a proto někdy kritická k vládě. Ta se TVN snaží komplikovat život dlouhodobě. Mediální dozor jí v loňském roce dlouho odmítal (bez důvodu a protiprávně) prodloužit licenci. Nynější zákon měl být ještě větší ranou. Plánovaná legislativa stanovila, že v Polsku smí vysílat jen média, která víc než z poloviny vlastní firmy z Evropského hospodářského prostoru (tedy EU a Norsko, Švýcarsko či Island). PiS to zdůvodňuje ochranou Polska před kapitálem a vlivem Ruska a Číny. Vztahovala se ovšem i na kapitál americký. Discovery by musela svůj podíl prodat. Najít kupce pro drahou společnost, který by navíc chtěl pokračovat v nezávislém a kritickém zpravodajství, by nebylo lehké.

Proč se Kaczyński pustil do likvidace americké televize právě teď, kdy na východě Evropy hrozí válka s Ruskem (viz článek na str. 26), byla pro

RESPEKT.CZ

INZERCE

RS009470-10

Knihovna Václava Havla Leden 2022

4. 1. | ÚT | 19.00 | Ostrovní 13
Debata s Deníkem N: Jak vybrat prezidenta

5. 1. | ST | 19.00 | Ostrovní 13
Eva Turnová a Tomáš Hradil: Procházka Turnovým hájem

10. 1. | PO | 19.00 | Ostrovní 13
Zbyněk Benýšek: Kufr

11. 1. | ÚT | 19.00 | Ostrovní 13
Debata s Respektem

13. 1. | ČT | 19.00 | Ostrovní 13
Pavel Kosatík: Slovenské století

17. 1. | PO | 19.00 | Ostrovní 13
Národní divadlo Brno: Stěhování duší

18. 1. | ÚT | 19.00 | Ostrovní 13
Alexandr Podrabinek a disidenti v Rusku

19. 1. | ST | 19.00 | Ostrovní 13
Echo z Knihovny

20. 1. | ČT | 19.00 | Ostrovní 13
Tak jiní, a přece spolu – společenství Charty 77

24. 1. | PO | 19.00 | Ostrovní 13
Performance: Hranice. Co chtějí? Co chceme?

26. 1. | ST | 19.00 | Ostrovní 13
Hudební večer: Tomáš Gregor

27. 1. | ČT | 19.00 | Ostrovní 13
Čas od času: O streetworku s Tomášem Feřtekem

Změna programu vyhrazena

Knihovna Václava Havla
info@vavclavhavel.cz
www.vavclavhavel.cz
www.havelchannel.cz

HAVEL
CHANNEL

Příloha č. 3: Pozvánka na první Debatu s Respektem (obrázek)

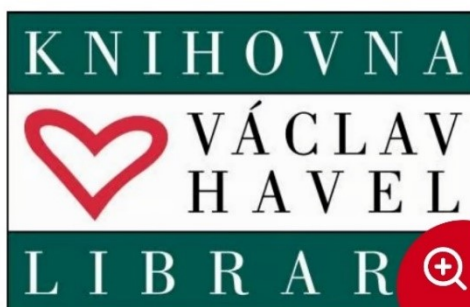
Debatujte dnes večer s Respektem [online]. Respekt, 2012 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z:

<https://www.respekt.cz/nenechte-si-ujit/debatujte-dnes-vecer-s-respektem>

NENECHTE SI UJÍT

DEBATUJTE DNES VEČER S RESPEKTEM

Začíná cyklus debat *Jak z toho ven*

Nový cyklus debat začíná • Autor: Knihovna Václava Havla

Respekt startuje společný projekt s [Knihovnou Václava Havla](#). Každé první pondělí v měsíci pozveme k debatě na vybrané aktuální téma exkluzivní hosty.

Cyklus má podtitul „*Jak z toho ven*“ a pro nejbližší termín (**už toto pondělí 5. 3.**) si klademe otázku:

„Co bude, až v Česku nebude práce?“

Nebudeme debatovat jen o klasické nezaměstnanosti, ale dotkneme se témat jako „pojetí práce“ a její budoucnost aj.

Začátek v 17,00 hodin.

V panelu zasednou:

Radek Špicar, manažer Škoda Auto, Svaz průmyslu a dopravy

Jana Hamanová, socioložka, ředitelka výzkumu SC & C

Moderuje redaktor Respektu Tomáš Sacher.

Neváhejte a přijďte si s námi podebatovat. Vstup je samozřejmě volný!

Pokud jste v článku našli chybu, napište nám prosím na opravy@respekt.cz.

Příloha č.4: Pozvánka na první Debatu N (obrázek)

Debata N: Jak vybrat prezidenta [online]. Praha: Deník N a Knihovna Václava Havla, 2022 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://www.vaclavhavel.cz/cs/index/kalendar/2029/debata-s-denikem-n>

Debata N: Jak vybrat prezidenta

4. ledna 2022

19.00

Knihovna Václava Havla

(Debata bude streamovaná online)

1. část:

Dana Drábová,

předsedkyně Státního úřadu
pro jadernou bezpečnost

Anna Dumová,

politoložka na Vídeňské univerzitě

Petr Pithart,

historik a významná osobnost
české politiky

2. část:

Anna Shavit,

odbornice na politický marketing

Petros Michopoulos,

odborník na politický marketing a spoluvůrce
podcastu Kecy & politika

Radek Hadj Moussa,

hlavní marketér koalice SPOLU

Moderuje:

Renata Kalenská,

redaktorka Deníku N

Knihovna
Václava Havla

[vaclavhavel.cz](https://www.vaclavhavel.cz)

DENÍK

SALON

Putin chce zvrátit poměry v Evropě

Jeho dikce připomíná Hitlera a Goebbelse.
Situace se nebezpečně podobá roku 1938

Tomáš Pojar

poradce pro bezpečnost
premiéra Petra Fialy

Jiří Weigl

ředitel Institutu
Václava Klause

Michael Žantovský

ředitel Knihovny
Václava Havla,
bývalý diplomat

Ivan Mikloš

exministr financí SR,
bývalý poradce
ukrajinských vlád

Lenka Zlámalová

redaktorka
Týdeníku Echo

POJAR: NAŠÍM ZÁJMEM JE, ABY TO NEPŘEROSTLO V NĚJAKÉ VELKÉ POSUNY A VELKÉ VÁLKY. TO HODNĚ VYŠPONOVANÉ PNUŤÍ, KTERÉ TEĎ SLEDUJEME, NENÍ PRVNÍ. A BOHUŽEL NENÍ ANI POSLEDNÍ.

Za posledních pár dní se toho v Evropě změnilo víc než za předchozích třicet let. Veřejnosti otevřený Salon Týdeníku Echo v Knihovně Václava Havla se konal v úterý 22. února 2022 večer. V den, kdy Vladimir Putin vyslal ruské jednotky do dvou separatistických oblastí v Doněcku a Luhansku. Napadení Ukrajiny se očekávalo každou hodinou. Nikdo ale přesně nevěděl, kdy přijde a jak bude vypadat. Přišlo ve čtvrtek 24. února 2022 nad rámem. Debata odráží atmosféru, která začátku války předcházela. Sešli se k ní Tomáš Pojar, poradce pro bezpečnost premiéra Petra Fialy, Jiří Weigl, ředitel Institutu Václava Klause, dlouholetý poradce ukrajinských vlád, ekonom a slovenský exministr financí Ivan Mikloš a Michael Žantovský, psycholog, diplomat a ředitel Knihovny Václava Havla.

Co se děje? Do čeho se to Vladimir Putin pustil?

Pojar: V Evropě se vytvářejí sféry vlivu. Směřujeme k reinkarnaci studené války, což neznamená, že to bude stejná studená válka, jakou jsme zažili. A studená válka někdy může přerůst ve válku teplejší, nebo dokonce horkou. Musíme udělat všechno pro to, aby to v horkou válku nepřerostlo. Situace je nesmírně nebezpečná. V rámci Severoatlantické aliance potřebujeme ještě víc konsolidovat obranu naší části Ev-

ropy. Uznávám, že Ukrajina je sousední zemí Ruské federace. Ale je také naší sousední zemí. Někakým způsobem jsme se tam s Ruskem potýkali, potýkáme a budeme potýkat. Rusko má se zbytkem Evropy problém, že mezi nimi není po staletí ustálená hranice. To platilo, ať to bylo Rusko carské, nebo sovětské. Platilo to po staletí. V posledním století se ta hranice jako pravidlo hýbala o stovky kilometrů a někdy tisíce kilometrů. Rusko, které má duši impéria, jež se musí pořád rozpínat, jinak přestane existovat, bude vždycky vyvíjet na tu hranici tlak. Hranice byla, je a bude neklidná. Naším zájmem je, aby to nepřerostlo v nějaké velké posuny a velké války. To hodně vyšpionované pnutí, které teď sledujeme, není první. A bohužel není ani poslední.

Co teď Putin udělá?

Pojar: Je to okupace suverénního státu.

Weigl: Kdybych tady byl včera, tak bych asi mluvil trochu jinak, než mluvím dnes. Nezasťírám, že jsem byl vždycky kritikem toho přístupu, který stavěl post-sovětské země, jako je Bělorusko nebo Ukrajina, před tu tvrdou volbu: Východ, nebo Západ? Měl jsem vždycky pocit, že ty nově vzniklé státy jsou velmi slabé a křehoučké. Že postrádají pevné kořeny. Zastával